

ЕДМУНД НИЖУРСКИ

СПОСОБ ЗА АЛКИВИАД

ЧЕТИВО ЗА ЮНОШИ

ЕДМУНД НИЖУРСКИ СПОСОБ ЗА АЛКИВИАД

Превод: Лилия Рачева

chitanka.info

Това е една книга от времето на „Войната на таралежите“. Проследява перипетиите на борбата между „бандата на рекордьорите“ и Учителското тяло в едно обикновено полско училище. Въпреки неочакваните обрати и кризисни ситуации, в които се оказват и двете страни, накрая и ученици, и учители триумфират, макар и за едните, и за другите резултатът е неочакван, а развързката — драматична.

ГЛАВА ПЪРВА

След матурата направих малка ревизия на пъртушините си. Тетрадките, доста гъсто изпъстрени с червено мастило, с помощта на което търпеливите учители бяха изправяли кривите ми пътеки към знанието, свенливо отделих за вторични суровини...

Учебниците реших да продам в антикварната книжарница. Нямах да взема много, защото наред с текста, утвърден за изучаване от Министерството на просветата, в тях фигурираше и моето ликуващо съавторство, което до този момент не е намерило правилно разбиране сред педагозите. Уверен съм също, че няма да получат признание нито богатото окосмяване, нито буйните гриви, с които бях снабдил достойните мъже и дами от илюстрациите, както и новите модели дрехи, в които си бях позволил да ги преоблека. Освен може би от страна на господа фризьорите, перукерите и костюмерите.

Както ровех, стигнах и до моето оригинално литературно творчество и изпитах известно раздвоение. Не ми се искаше с всичко да се разделям. Наистина, без колебание, хвърлих в огъня романа „Новият Зоро“, който бях писал в девети клас, същата съдба сполетя и лиричните стихове, произведени в десети клас под влияние на прочутия училищен поет Хърбата, но на „Летописа“ ръката ми се разтрепери. Прочетох няколко изречения. Да, несъмнено, това беше единственото литературно наследство, което заслужаваше да се запази за потомците.

На дъното на чекмеджето намерих и един зелен тефтер с твърди корици и надпис „Каса“. В него се съдържаше счетоводството на нашата четворка.

Хвърлих поглед на съдържанието. Освен баналните разходи — „служебни пътувания“, „билети за кино“, „тебешир“, „кабърчета“, „топка“, „плавници“ или „плондер“ — там имаше и разходи, които будеха особени спомени. Например: „цветя за изпращането на другарката Лилковска — 36 злоти“, „счупено стъкло — 88 зл.“, „храна за кокошките на Венцковска — 15 зл.“, „разноски около майските

бягства от училище — 132 зл. 30 гроша“. Един разход, заведен в счетоводните книги като „СПОЗА — 47 зл. 10 гроша“ прикова вниманието ми.

Замислих се с тъга. Разбира се, знаех добре какво означава загадъчното СПОЗА. Докато съм жив, няма да забравя изумителните събития, които са свързани с него... Първоначално всичко изглеждаше драматично. Достатъчно е да кажа, че цялата работа започна в кабинета на Шефа.

Спомням си, нашата четворка стоеше изправена до стената: Мрачния, Слабински, наречен „Слабака“, май напук, защото беше най-силният от целия клас. Южо Четковски, по прякор „Четката“, помалкият брат на известния мотоциклетист Тадеуш Четковски от единадесети клас, и аз...

Стояхме с много неопределени физиономии пред цялото учителско тяло. Гледаха ни Шефът и класният, другарят Жвачек, математикът Ейджатович или „Дядката“ и другарката Калино, и останалите учители, а освен тях укорно ни гледаха Катон от изподраскания бюст и двадесет и четиримата заслужили възпитаници на нашето славно училище от портретите, които украсяваха стените на кабинета.

— Цели поколения ви гледат с презрение... — слушахме ние гласа на Шефа. — Една от загадките на века ще бъде и невероятният факт, как изобщо сте стигнали до осми клас...

По всичко личеше, че речта ще бъде дълга и, което бе по-лошо — принципна.

Беше приятно септемврийско пладне. Сънени мухи бръмчаха над главата на Катон. Една от тях безочливо взе да се разхожда по челото му. Искахме да запазим каменното му спокойствие, но бе трудно, още повече че за разлика от този благороден мъж на древния свят добродетелите не увенчаваха нашите чела.

Стараехме се да не слушаме Шефа, защото основателно се бояхме, че няма да е здравословно за деликатните ни нерви.

Гледахме под око през прозореца. Навън се разхождаше мършавият кон, който наричахме Цицерон. Той принадлежеше на един съсед на училището, каруцаря Шия. При всеки удобен случай каруцарят Шия пускаше коня по зелената трева на училищното

игрище, за да се дохранва, а ние гледахме през прозореца и мислехме за конското щастие.

В кабинета влетя оса и за момент смути блажения ни унес. Съпроводени от гневното ѝ жужене, думите на Шефа отново стигнаха до нас:

— ... давате ли си сметка, че опетнихте честта на едно от най-известните училища? Нашето училище е твърде старо и прочуто, за да може безнаказано да се потъпкват традициите му!

Да, отлично си давахме сметка... Точно там ни беше нещастieto, че учехме в „твърде старо и прочуто“ училище.

Казват, че го основала Комисията за народно образование^[1], още по времето, когато Жолибож не е бил квартал на Варшава и се е казвал Йоли Борд. Естествено от онова време дори камък върху камък не е останал, но традицията се е запазила. Училището е било разрушавано неколкократно при всяко общонародно нещастие, но — по думите на Шефа — никоя вражеска сила не успяла да унищожи духа на училището. Всеки път то отново се възраждало и подсилвало храбрия полски народ със своите възпитаници. Навсякъде, където се проливала кръв, винаги се озовавали и ученици на нашето училище.

Така е било по време на въстанията, така е било и през последните войни. В коридора до главния вход имаше две мраморни плочи, на които със златни букви бяха изписани имената на учениците, загинали за родината. От дясната страна — загиналите през Първата световна война, отляво — загиналите по време на Втората световна война. Плочата от лявата страна беше по-голяма и там имаше четири пъти повече имена.

Освен войници нашето училище бе дало на народа много видни граждани, учени, хора на изкуството и пътешественици. Това може би не са звезди от първа величина, дете ги има дори в кратките енциклопедии, но блясъкът им беше достатъчен, за да обвее със слава името на нашето даскало. Техните портрети, рисувани от някакъв художник, също възпитаник на училището, украсяваха кабинета на Шефа.

Изреждането на всички би ми отнело прекалено много време, затова ще спомена за един портрет, който най-много вълнуваше въображението ни. Той висеше над бюрото на Шефа и изобразяваше прочутия пътешественик по Тихия океан, участника в Ноемврийското

въстание^[2], капитан Юзеф Пучо, който бил изяден от туземците на островите Фиджи. За щастие преди това успял да направи редица ценни поправки в картите на южните острови и да си спечели научна слава.

Художникът бе нарисувал капитан Пучо на брега на морето, под палма, с черен цилиндър, с лула в устата и голям бинокъл в ръка, загледан към храстите на един остров. Имаше у него нещо от Нелсън и Кук едновременно.

Традицията на училището продължаваха храбрите питомци от последните поколения. За това говореха крайните портрети. Между тях имаше истински генерал, един от участниците в битката за Поморския вал^[3], както и истински заместник-министър. Портретът на геолога Рончка завършваше галерията. Като член на проучвателната група той се бе отличил при откриването на богатите серни находища край Тарнобжег. И тримата ги бяхме видели веднъж на юбилея на училището.

Освен портретите в кабинета на Шефа, в стъклена витринка, се пазеха спомени от прочутите ученици. Повечето от старите експонати бяха изчезнали, но някои, укрити с големи усилия и с риск за живота от заслужилия разсилен на училището Венцовски, който вече не е между живите, бяха оцелели. Най-ценни бяха бинокълът и лулата на капитан Пучо, орлето на генерала, паметно кръгче сярта от първата стопилка с изчегъртано отгоре посвещение за училището, подарък от геолога Рончка, една тетрадка на заместник-министъра (за съжаление никога не я разтваряха и това пораждаше слухове, че в тетрадката имало прекалено много червено мастило) и една метална закачалка, изработена на времето от генерала в часовете по ръчен труд. Казват, че той искал да подари и прашката, която направил нелегално по време на занятия уж „между другото“ и с която повече се гордеел, обаче Шефът предпочел закачалката.

С една дума, още от първи клас ние растяхме в сгъстения въздух на славата или, ако предпочитате, в блясъка на славата. Така поне твърдеше Шефът при различни случаи и особено на тържествените събрания. Ние обаче бяхме на малко по-друго мнение. Бързо усетихме, че растем в сянката на славата. Повярвайте ми, славата хвърля и известна приятна сянка. Тя беше доста дебела и под нея можеше

съвсем спокойно да се спотаиш. Умело се възползувахме от това положение. И успяхме.

Позицията на училището ни беше толкова силна, та изглеждаше немислимо някакви си там дребосъци да могат да я разклатят. В тази всеобща атмосфера на величие просто някак не ни обръщаха внимание.

Трябва да си призная, че задачата ни беше улеснена от класната, другарката Лилковска. Другарката Лилковска — създание крехко, чувствително и изпълнено с вяра в младежта — известно време беше, наред с мадам Калино, вторият даскал с рокля в нашето чисто мъжко училище. Дойде при нас направо от учителския институт. И още щом усетихме, че си имаме работа не с даскал, а с ангел, който по неизвестни причини е слязъл в земния живот на нашия клас, ние подло се възползувахме от този факт и по недостоен начин започнахме да поставяме на изпитание търпението на ангела.

Да знаеше Шефът в чии ръце предава невинната жена! И до днес с отвращение си спомням за нашата жестокост. Тази грешка, струва ми се, няма да ни бъде простена никога, още повече че не можахме да я изкупим.

По средата на учебната година другарката Лилковска ни напусна. Замина да се лекува в санаториум за нервноболни. Състоя се тъжно прощално тържество и по този повод директорът произнесе къса, но красива реч.

Говореше за малките житейски пречки, в които се бе разбил ентузиазмът на другарката Лилковска. Ние го слушахме дълбоко развълнувани и потиснати от непредвидените последици на нашите лудории. С ужас си помислихме, че ние сме били тези пречки, в които се бе разбил ентузиазмът на другарката Лилковска, но от следващите думи на Шефа излизаше, че не сме били ние, а служба жилищно настаняване, която не ѝ дала самостоятелна квартира и я принудила да „съжителствува със същества от епохата на терциера“. Значи Шефът не знаеше цялата истина. Но въпреки това ние продължихме да изпитваме угризения на съвестта.

През цялото време другарката Лилковска ни гледаше и сигурно под влияние на този поглед започнахме да си даваме сметка, че и ние сме били за нея същества от терциера, а може би дори от

палеозойската ера. Разбрахме какво сме загубили. След това вече никога не сме имали такава класна.

Ударът, който преживяхме тогава, и искрената ни мъка по другарката Лилковска не останаха незабелязани от учителите и ни спечелиха всеобщо съчувствие и симпатия. Учителите щадяха нервите ни, не ни плашеха с класни упражнения, не ни поставяха под кръстосания огън на въпросите. Никой не се зае с неблагоприятната задача да сондира знанията ни. Останалата част от годината изкарахме спокойно със заместници и, както можете да предполагате, безгрижно си клатехме краката.

За нас самите беше изненада, че издържахме изпита за осми клас, а го издържа по-голямата част от класа. Просто имахме късмет. По математика успяхме да препишем задачите, а от темите по полски една страшно ни пасна. Това беше темата: „Как си представям първия полет на човека до Луната“. Естествено всички избрахме нея и шашнахме учителите с изключителните си познания по космонавтика. А добрите хора ни освободиха от устен изпит, благодарение на което си спестиха положително едно от най-големите педагогически разочарования.

Разкриха ни едва в осми клас в началото на учебната 1960/61 година. Това трябваше да се очаква. В средните училища шести и седми се смятат за сополиви класове и може да се случи даскалите да гледат на тях през пръсти. Но осми клас вече е гимназиален. Край на намалението. За вас се залавят даскали специалисти. Личности важни, строги и взискателни, които престават да се отнасят към учениците като към деца и започват да се държат като с младежи. Трябва да признаем, че това пробуждане бе за нас тежко преживяване. А също и за даскалите.

Първият удар понесе Дядката, който тогава временно изпълняваше и задълженията на наш класен.

Този опитен даскал още в началото на учебната година непредпазливо пусна сонда в класа. Както се изрази след това, неговата сонда не била изваждала дотогава на бял свят такива отворителни миазми от незнание и объркване на понятията.

Тъй като все още не му се вярваше, той се върна към елементите, вдигна на дъската Четковски и му каза да напише първите пет поредни „прости числа“. Четковски най-напред дълго мисли, зяпнал уста и

ококорил от ужас очи, а после написа: 1, 2, 3, 4, 5. Дядката се разтрепери, но попита все още спокойно:

— Наистина ли всички тези числа са прости?

— Ами, не — отвърна неуверено Четковски.

— А кои са?

— Ами тия от началото: един, два... — отговори Четковски и спря.

Тогава Дядката се изсмя заплашително. Приблужи се до дъската и написа: 1, 2, 3, 5, 7.

— А може би ще се съгласиш, миличък, че това са простите числа?

Четковски не се съгласи и упорито твърдеше, че числото седем е сложно.

Дядката се отпусна на стола. Известно време челюстта му трепереше от яд, после той попита:

— Слушай, миличък, ти случайно да не би да имаш честта да си брат на Тадеуш от единайсети клас?

— Да, брат съм му.

— Този боксьор не ти ли е казвал, че не понасям в класа си четириръки?

— Казвал ми е.

Дядката се приближи до Четката и отблизо се вгледа в него.

— Ти тренираш ли бокс?

— Не.

— Това още повече ме озадачава. А боледувал ли си от тежки заразни болести?

— Само от заушка.

— В такъв случай, боя се, че ти ще си последното математическо откритие на нашето училище — задъха се Дядката. — След прочутия клас на четириръките не съм имал подобно откритие. Но четириръките поне бяха боксьори и това ги оправдава, а ти какъв си, хлапако? Воистина ти казвам! Сядай и трепери!

Четковски седна и затрепери, а заедно с него затреперихме всички.

Възмутеният Дядка прекъсна урока, взе си неизменния чадър, и като удряше силно с него по пода, напусна класната стая. Но на вратата се обърна и рече:

— Позор!

В канцеларията той заявил на директора, че въпреки продължителните си усилия не е в състояние да намери с нас общ знаменател и моли да бъде освободен от задълженията на класен ръководител и преподавател на нашия клас.

Шефът в началото не реагираше, като сметнал огорчението на Дядката за израз на лошото му настроение този ден. Но съвсем скоро разбрал, че и останалите учители са преживели в нашия клас подобни педагогически разочарования. Най-сетне учителят по полски Жвачек, също непредпазливо, май на третия час, пусна малка сонда и като чу някои скандални открития за класиците на полската литература, засмя се зловещо и без да каже дума, се върна пребледнял в учителската стая. Там заявил с присъщото му чувство за хумор:

— Открих в училището неандерталци. Няма ли да пожелаете да чуете тяхното бръщолевене, другарю директор? Това е рядък случай. Мога да ви доведа представители.

След което провел с директора драматичен разговор и в резултат на него нашата четворка се озова в директорския кабинет.

Тук, както вече е известно, в присъствието на учителското тяло директорът произнесе пред нас принципно експозе. Това несъмнено беше една от най-добрите му речи. Придружаваше я богата и драматична жестикулация и, по-специално, едно великолепно движение на показалеца, който се пренасяше от портретите на славните възпитаници на училището към нашите жалки фигури.

От тази ораторска страст изтръгна Шефа едва осата, на която явно бе омръзнал яловия полет под лампата и започна заплашително да кръжи над плешивите глави на даскалите.

Директорът прекъсна за миг.

— Изгонете осата, моля ви — каза той. Другарят Жвачек се спусна подир насекомото, но напразно. Изгонена от плешивините на даскалите, осата застрашително взе да кръжи около нашите носове.

— Имате ли да кажете нещо? — чухме ние гласа на Шефа и направихме физиономии — самата оскърбена добродетел.

— Много съжаляваме, другарю директор — започна Мрачния, — но честна дума, що се отнася до невежеството, не разбираме за какво става въпрос.

— Те не разбират! — прогърмя директорът и безпомощно погледна Жвачек. — Виждам, че напразно съм си драл гърлото досега. Може би все пак вие ще ни демонстрирате онова, което възнамерявахте да демонстрирате?

— Разбира се — отговори Жвачек. — Можеш ли да ми кажеш, Мрачни, какви залози има?...

— Залог по-голям от живота — отговори, без да се запъне Мрачния. — А ако става въпрос за другите...

— Става въпрос за граматичните залози.

— Определителни...

— Достатъчно! — изкрещя Жвачек. — Четковски! Времената! Четковски безпомощно хвърли рибешки поглед наоколо.

— Ами, стари и нови — измънка той.

— Отлично — каза Жвачек. — Слабински, кой е написал „Фаропазачът“^[4]?

— Жеромски... Той е стоял на фара на Розеве^[5], аз съм ходил там.

— Чудесно. А може би знаеш и кой е написал „Хам“?

Слабака се замисли.

— „Хам“ ли?

— Да, да... „Хам“, „При Неман“^[6]...

— „Хам при Неман“ ли?

Учителите се спогледаха с ужас. Само физкултурникът Неруха, който винаги бе изпитвал симпатия към нас, се опитваше да спаси положението.

Дочухме неясния му шепот.

— ... жешко...

— Е, кой? — строго попита Жвачек.

— Чешко^[7] — издрънка Мрачния.

Директорът неочаквано замахна с ръка. Не успяхме да си изясним дали това бе жест на благородно възмущение или покушение срещу осата, която тъкмо беше докоснала директорското му ухо. Във всеки случай това бе отчаян жест. Ръката на директора описа елипса и с целия си размах се стовари върху главата на Катон. Чу се глух удар. Римлянинът тупна на пода, след което установихме, че долната му челюст и лявото ухо са загубили физическата си връзка с останалата част на главата.

Настъпи кратко смущение. Шефът разтъркваше ръка и объркан гледаше гипсовите отломки в краката си.

Едва гласът на мадам Калино успокои напрегнатата атмосфера:

— Най-сетне се отървахме от тоя Катон — въздъхна тя. — Да ви призная, вече не можех да гледам това изподрано плашило.

— И аз — побърза да ги увери физкултурникът. — Отдавна се чудех кой най-сетне ще събере смелост да махне от очите ни тая вехтория.

— Да, това несъмнено беше една натуралистична безвкусица, която отдавна осакатява естетическите чувства на младежта — подкрепи ги и другарят Криска, учителят по рисуване. — Съгласен ли сте с мен? — попита той Жвачек.

— Да, неумело копие без никаква стойност — кимна Жвачек. — Извикайте Венцковска — обърна се той към нас — да прибере това.

Ние с облекчение се спуснахме към вратата, но изведнъж чухме гласа на другаря Мишак, учителя по история, по прякор „Алкивиад“.

— Чакайте... мисля, че това ще... хм... ще може да се спаси.

— Да се спаси ли? Но защо? Не си струва — възкликна мадам Калино.

Обаче Алкивиад вече се бе навел, събрал бе парчетата от бюста и ги прибираще в чантата си.

— Ще дам да ги залепят. На „Краковске пшедмешче“ в една работилница.

Случката имаше все пак и положителна страна, защото Шефът, изкаран от равновесие, сметна за необходимо да приключи разговора.

— Марш в класната стая — каза той, като наместваше във витринката късчето сяра от първата проба. — И запомнете — празникът свърши! Със сяра и желязо ще горим бацила на невежеството!

[1] Комисията за народно образование — първата в Европа държавна просветна власт от типа на министерство, която реформирала образованието в Полша и въвела прогресивни педагогически методи (1773–1794 г.). ↑

[2] През 1830 г. ↑

[3] Битката за Поморския вал — водена от Първа полска армия през февруари 1945 г. ↑

[4] „Фаропазачът“ — разказ от Хенрик Сенкевич (1846–1916). ↑

[5] Розеве — нос на Балтийското крайбрежие — най-северната точка на Полша. ↑

[6] „Хам“, „При Неман“ — романи от полската писателка Елиза Ожешкова (1842–1910). ↑

[7] Богдан Чешко — съвременен полски писател, автор на известния у нас роман „Поколение“. ↑

ГЛАВА ВТОРА

Отнесохме на класа мрачни вести и изплашени, зачакахме действието на сярата и желязото. Оказа се обаче, че преди това трябва да преживеем други мъчения.

Вероятно сме били такова небивало явление в нашето славно училище, та Шефът все още не можеше да повярва, че катастрофалното ни равнище е резултат на обикновено невежество. По-скоро беше склонен да допусне, че е някакво органично заболяване. Подложиха ни на психологически преглед с напразната надежда, че съответният процент бавноразвиващи се и кретени в класа ще оправдае по някакъв начин това срамно явление.

Психологът ни се представи в лицето на една блага, облечена в тъмни дрехи личност с очила и малко тъжен поглед. Викаше ни по четирима в класната стая и там ни задаваше различни въпроси. Например, често ли ни боли глава?

Отговаряхме утвърдително и му показвахме цицините и контузиите от футболните мачове.

После той ни попита на колко сме години, имаме ли родители, дали са ни се случвали нещастия, дали сме прекарвали тежки болести или сме се изплашвали от нещо през живота си. Отговорихме искрено, че сме се изплашили от другаря Жвачек, когато ни е попитал за определенията. След това Четковски разказа за страшното си преживяване при неправилната загуба на Валаск на олимпиадата в Рим както и при краха на Едмунд Пьонтковски на срещата с американските дискохвъргачи.

Психологът се закашля и ни прекъсна:

— Това са общонародни нещастия. Аз ви питам за по-лични неща — обясни той.

Тогава Мрачния му разказа как спукал гума на колелото си. Слабака — как му се цепнал панталонът по време на тренировка. Бабинич — за бръснаря, който по грешка го остригал нула номер. Жимни — за това, че родителите му ушили прекалено дълъг шлифер, а

Врубел — как родителите му конфискували змията, която отглеждал. После всички разказахме за нещастieto, което ни сполетя, когато напусна другарката Лилковска.

Психологът не беше особено доволен и попита не сънуваме ли кошмари и не викаме ли на сън.

Отговорихме утвърдително, за да му направим удоволствие, а когато настоя да му обясним по-конкретно, аз му разказах съня, в който Жвачек ми нареди да науча наизуст два куплета от едно стихотворение. На Четковски му се бе присънило, че по грешка е включен в хора.

По лицето на психолога познахме, че пак не е доволен. Очевидно преживяванията не са достатъчно страшни и могат да ни сметнат за нормални. Затова взехме да измисляме по-ефектни неща, като се надявахме това да ни спаси.

Слабака разказа за ужасната случка с вуйчо му, който паднал в казан със сметана в млекоцентралата и за пагубните последици от прането на панталони в бензин, защото триенето предизвикало samozапалване у съседа на Четковски.

Психологът ни слушаше с явно любопитство и не ни прекъсваше с въпроси, затова ние продължихме да разказваме още по-страшни глупости... Смятахме, че всичко ще се уреди добре, но уви... Въпреки усилията ни резултатите от тестовете бяха несполучливи от наша гледна точка.

Психологът прецени, че се отличаваме с бърз ум, макар че интересите ни невинаги са в желаната насока. Затова пък ни упрекна в митомания, прекалено разюздана фантазия, вътрешна недисциплинираност поради липса на достатъчни педагогически грижи и съответно методическо ръководство.

Тази диагноза беше катастрофална. Констатациите на психолога бяха тежко обвинение за нашето училище. И оттогава започнаха да ни ръководят методически.

За нашия клас настъпиха черни дни. Шефът се зае с цялата си енергия да ни оправя. Сярата и желязото задействуваха. За да ни изолират от другите по-запазени класове и по-добре да ни наблюдават, ни преместиха на партера, близо до учителската стая. Освен това ни приложиха форсирано обучение, както го нарече другарят Жвачек. Въведоха допълнителни часове, с цел да се попълнят празнотите от

основното училище, и така наречената карантина, която се състоеше в изключване от обществения и спортен живот на училището. Стегнаха дисциплината. Класен ни стана другарят Жвачек, който беше известен с желязната си ръка. Дори на игрището ни пускаха двама по двама и под надзора на учител.

Тези мерки заплашваха нашия великолепен стил с разруха, а спортната ни форма — с пълен упадък, да не говорим за удоволствието от сладката леност, на която се отдавахме в тихите кътчета на Жолиборските градини, Беланската горичка, край Висла и из закътаните дворове.

Но най-страшното не беше дисциплината. Най-страшното беше петното, което падна върху нашата чест. Ние страдахме от унижение и срам, че се оставихме да ни огънат, да ни притиснат и да ни впрегнат, че ни подгониха да учим като най-обикновени зайци, нас — старите вълци, нас — славната банда на рекордьорите.

Работата естествено се разчу из цялото училище и дори извън него. Гледаха ни насмешливо или със съжаление, което още повече ни дразнеше. Викаха ни „баламуриите“, „карантината“ или направо „детската градина“.

Повечето момчета от класа примирено отстъпиха пред педагогическите мерки. Барабите свиха знамената и се хванаха да зубкат. Но ние, славната банда на рекордьорите, не можехме да понесем позора. Измъквахме се от надзора на даскалите, и тайно обмисляхме начини за спасение.

Сбирките си провеждахме главно в сайванта. Така наричахме една малка сграда в училищното опитно поле. По време на окупацията там тайно пушели месо. Все още бяха се запазили черните опушени стени с много куки по тях и порутената печка. Едва доловима миризма на дим се усещаше във въздуха. Сега едната част от сайванта бе превърната в служебно жилище на прислужничката Венцковска, а другата — в градинарски склад. Там имаше инструменти, сламени рогозки, стари пейки, оставени за подпалки, и разни училищни вехтории. Вратата на склада наистина беше заключена, но човек можеше да се провере вътре като отмести една дъска, която висеше на косъм, тоест на един гвоздей.

Това беше чудно скривалище. Прислужничката Венцковска в началото ни създаваше затруднения и се опитваше да ни изгони, но по-

късно сключихме с нея нещо като мълчалив съюз. Няколко пакетчета булгур, два-три крайшника хляб и някакви огризки уреждаха работата. Защото най-голямата страст на Венцковска бе да отглежда кокошки, за които впрочем се водеше постоянен спор между нея и Шефа. Но не беше лесно да направиш нещо на Венцковска. Тя бе много заслужила за училището. Заедно с мъжа си бе спасила по време на окупацията различни училищни сбирки, ценния инвентар на кабинетите по физика и химия, а и самото училище от пожар. Мъжът ѝ платил за това с живота си, защото германците го арестували и загинал в концлагер.

Да, трудно бе да воюваш с Венцковска, впрочем без нея училището ни нямаше да бъде училище. Ние си направихме от това съответните изводи и се стараехме да поддържаме с нея добри отношения. А това не бе трудно. Достатъчно беше от време на време да бъдем милостиви към кокошките ѝ, да даваме съответния откуп, и Венцковска омекваше. Това ние наричахме „жертвоприношение на бог Птиц“.

Второто ни скривалище бе така наречената обсерватория, тоест една стаичка с остъклен покрив на училищния таван. През войната германците, които превърнали училището в казарма, поставили там пост за противосамолетна отбрана. Сега, освен училищните вехтории в обсерваторията се помещаваше и нещо като гробище за несполучливи предмети, направени в часовете по ръчен труд. Тук лесно можехме да се промъкнем. Достатъчно беше да помолим Венцковска за ключа.

Но, естествено, ние предпочитахме сайванта пред обсерваторията. Сайвантът принадлежеше само на нас и на никой друг, да не говорим, че имаше неповторима атмосфера. Тук бе широко, на сламените рогозки можеше да се изтегнеш удобно, а коминът грееше повече от печка. Само най-големите студове ни прогонваха оттук и ни принуждаваха да окупираме обсерваторията, в която имаше централно отопление.

Затова много се изненадах, когато три дни след започване на карантината, през голямото междучасие Мрачния ни съобщи много загрижен:

— Господа, днес отиваме в обсерваторията, заемете места, аз ей сега ще дойда.

— Защо в обсерваторията?

— След малко ще разберете.

— Да не е станало нещо?

— Да.

— Неприятно ли?

— Май, да — промърмори той, но повече нищо не искаше да ни обясни.

Обсерваторията бе празна. Както обикновено в топли дни, когато учениците прекарват междучасията на двора. Ние чакахме разтревожени. След няколко минути се чуха тежки стъпки по скърцащите стъпала и в обсерваторията с небрежна походка влезе як младеж с румено лице, черни вежди и къдрава коса. След него с необикновено сериозна физиономия се вмъкна и Мрачния и грижливо зарези вратата.

— Това е колегата Алибаба от единайсети клас — каза той. — Поздравете го!

Всички се изправихме и любопитно загледахме Бабински, по прякор Алибаба. Той беше от прочутата банда на четириръкните, която се ползуваше с голямо уважение сред учениците от по-долните класове. Алибаба се смръщи и небрежно ни кимна.

— Заповядайте — каза Мрачния и поднесе на четириръкия стола с три крака.

Алибаба хвърли критичен поглед към стола, след това го отмести, повдигна се на ръце и ловко се настани върху старомодната паянтова катедра. Погледна ни отвисоко.

— Ще дъвчете или ще чоплите? — Мрачния протегна омацаните си с мастило ръце. В едната държеше шепя дъвка, а в другата — тиквени семки.

Алибаба се усмихна снизходително и поклати глава.

— Да пристъпим направо към въпроса — каза той. — Колеги, ние обърнахме внимание на вашето поведение. От три дни вие давате материал за нездрава сензация и нарушавате честта и традициите на нашето славно даскало.

Слушахме го смаяни.

— Извинете — прекъсна го Мрачния. — Вие да не би случайно да действувате по поръчение на Шефа?

Алибаба сбърчи вежди.

— Ама че идея! Казах ви само, че нарушавате основните традиции на нашето училище.

— Защото същото говореше и Шефът.

— Когато двама души говорят едно и също, значи то не е едно и също — отвърна Алибаба. — Виждам, че сте съвсем зелени и че ще трябва по-конкретно да ви изясня въпроса. И тъй, колеги, на територията на училището се сблъскват две тенденции или още — два стремежа. Тенденцията на даскалите и тенденцията на учениците. Даскалите си имат свое разбиране за съвършенството, ние пък си имаме свое. Естествено даскалите в името на своите благородни цели, непрекъснато се стремят да повдигат нивото, да ни отнемат времето и да ни товарят все повече. И ако не им се противопоставяхме, те щяха да ни натъпчат с тлъсти кюфтета от знания, ние бихме изгубили добрата си форма, бихме стигнали до всеобщо изтощение, което в края на краищата би се обърнало срещу самите невъздържани и алчни даскали. За щастие, от векове насам предприемчивата младеж противопоставя на невъздържаните даскали своята собствена тенденция, тоест ние издигаме пред тях спасителни бентове и препятствия. Това са здравите диетични и хигиенни средства.

Сигурно не знаете... — на това място Алибаба поверително сниши глас, — че до ден-дневен са се запазили исторически документи, показващи как е изглеждала тази дейност в училището ни преди години. Оказва се, че нашите благородни предшественици, повъзрастните колеги, са си давали сметка за голямото значение на диетичните и хигиенни средства. Тия документи естествено са тайни и се пазят грижливо. Все пак може би в близко бъдеще ще ви бъде оказана честта да ги видите със собствените си очи. Между тях има тайни шифри и сигнализации, използвани в миналия век, резюмета, тайни записки, както и описания на някои способности, които са се прилагали с успех в ония времена. От епохата на Варшавското княжество^[1] например се е запазило съчинението на някой си Ян Урсин Прончински под заглавие „Благочинен способ как да се изплъзваме от наказанията“ с рисунки от автора. То съдържа описание на различни трикове, с чиято помощ по-безболезнено се изтърпявали наказания като коленичене върху грахови зърна, бой през ръцете и бой с пръчки. Притежаваме също маншета на Юзеф Пучо, който му е служил като „пищов“ за преписване.

— На Пучо ли? — възкликнахме ние. — На славния Пучо?

— Да, същия, който по-късно е бил употребен за храна от туземците на островите Фиджи. Защото сигурно не знаете, първото му научно постижение е, че открил известна закономерност в начина на изпитване на отделните учители, което по-късно довело до изграждане на цели отбранителни системи. И до днес едно от правилата в тази област се нарича правило на Пучо. От по-ново време са запазени тайните, писани в карцера, записки на министъра, които са ценен принос към изучаване психологията на даскалите. Освен това тайният шифър на генерала, който давал възможност по време на класните да се използва помощ отвън, и най-сетне пицовите по химия на колегата Рончка. Последните документи получихме при посещението на знаменитите ни колеги в училището по случай юбилея.

Така че сами виждате, противодействие е оказвано постоянно. Едва при сблъскването на тези две тенденции и от сумата на двата вектора се получава здравата основна линия и творческата атмосфера на обучение. Вие, колеги, сигурно не знаете какво значи вектор, но съветвам ви да овладеете това ценно понятие. Тайната на успеха на нашето старо и славно училище се крие в това, че въпреки някои незначителни отклонения в едната или другата посока, между тези две тенденции винаги е съществувало златно равновесие. Благодарение на постоянната заплаха от страна на енергичните даскали ние не затъваме в мързел, а същевременно нашето противодействие не допуска да ни смаже тежестта на прекаленото знание. Така ние успяваме да запазим яснотата и пъргавината на мисълта, да пестим време, необходимо за спокойна размяна на мисли, за непринудени разсъждения и свободни упражнения на духа. С една дума успяваме да запазим необходимата ни свобода. В резултат на тази здрава линия и на благородното равновесие нашето училище винаги се е радвало на успех и е възпитало редица изтъкнати мъже. А ето сега вие, осми А клас, създавате сериозна заплаха за това равновесие.

— Защо? — промълви Мрачния. — Та ние се държим точно като свободни.

— Май пак не се разбираме, колега — усмихна се накриво Алибаба.

— Какви искания имате всъщност?

— Две основни. Първо, вие не сте си осигурили свободата и, второ, зле си служите с нея. А който не умее да се ползва от

свободата, той действа във вреда на свободата. Боя се, че вие много-много не умеете. Вашето незнание — впрочем да наречем нещата с истинските им имена — вашето вулгарно невежество създаде опасност за всички ни. От два дни наблюдаваме заплашителна тревога и нездраво раздвижване в учителското тяло. Вие привлякохте вниманието на даскалите към всички ученици и сами им дадохте в ръцете аргументи против свободата. От два дни даскалите пускат в нас досадни опитни сонди и изследват дълбочината на знанията ни, което не е особено приятно. Имаме също така сведение, че се готвят да променят курса. Смятаме, че виновници за това състояние на нещата сте вие и че действията ви са опасни и вредни за свободата.

— Но, колега — процеди Мрачния, — ние ще ви обясним...

— Не съм дошъл да слушам обяснения — заяви Алибаба, — вече сме решили. Аз трябваше само да ви уведомя, че ви е определен едномесечен срок да успокоите развълнуваното учителско тяло.

В този момент изби звънецът за следващия час. Алибаба скочи от катедрата и тръгна към вратата. На прага спря и добави:

— Само че, предупреждавам ви, ако не успеете, тежко ви и горко. Ще бъдем принудени да ви поставим на място.

И той изчезна, като ни остави съвсем потиснати.

[1] Варшавското княжество — създадено през 1807 г., формално независимо — със своя конституция, Сейм и войска, но фактически подчинено на Наполеон. Съществувало е до 1815 г. ↑

ГЛАВА ТРЕТА

През целия час по химия аз разсъждавах върху положението. Струваше ми се безнадеждно. От която и страна да го погледнех, не виждах никакво спасение. Бъдещето ни се рисувахе в най-черни краски. Каквото и да правим, дори да започнем да кълвем, няма начин за един месец да наваксаме „вековната“ изостаналост.

От тия мрачни размисли ме изтръгна едно болезнено сръгване в ребрата.

— Чамчо, Фарфала казва нещо за теб — дочух шепота на Мрачния.

Скочих от чина.

— Ти не чуваш ли, че на тебе се говори? — Фарфала ме гледаше укорно.

Учителят Фарфала никога не се караше, само гледаше укорно.

— Чувам.

— Тогава ела до апарата и направи опита.

Приближих се като на сън. Пред Киповия апарат вече имаше две момчета: Бабиниц наливаше киселина в цинка, а Врубел пълнеше специална епруветка с водород, който излизаше от тръбичката.

— Чамчара — каза учителят, — повтори какъв опит трябва да направиш.

Погледнах глупаво двете стъклени топки на апарата, сякаш от тях исках да науча какво наистина трябва да правя. Но стъклените топки мълчаха. Аз също.

Фарфала въздъхна и кимна на Мрачния. Той се изправи и нищо не каза. Фарфала посочи Четковски. Четковски също не знаеше.

Фарфала поклати глава.

— Питам ви какво трябва да се направи, за да се получи вода.

Аз се размърдах неспокойно.

— Да се отвърти кранчето — извика някой от задния чин.

Фарфала срази храбреца със строг поглед.

— Е, Чамчара — учителят се приближаваше към мен и ме гледаше толкова укорно, че аз загубих ума и дума. Помня само, че нервно отвъртях някакъв кран... Ослепителен блясък ме блъсна в очите. Чу се гръм и звънтене на строшено стъкло. От счупения съд с хлороводород пропълзля задушлив газ.

Целият клас се разкашля и разкиха. Сред жълтите кълбета задушаваш дим зърнах червеното лице на Фарфала.

Той се бе подпрял тежко на катедрата и кашляйки, викаше:

— Разбойнико! Кой ти разреши... да въртиш... крана! Злодей такъв! Отворете прозорците!

В стаята изплашена дотича Венцковска.

— Божичко, нещо е избухнало!

Тя помахаш с парцала си и с вика: „Газове в осми А!“ — се оттегли в коридора.

Миг след това притичаха Шефът и Жвачек. За щастие положението вече беше овладяно. Бяхме отворили всички прозорци и газът полека излизаше навън. Фарфала, изчернен като дявол и заобиколен от по-малки дяволчета, се навеждаше и събираше останките от Киповия апарат.

— Какво има? — попита изплашен директорът.

— Нищо, другарю директор — отвърна изпотеният Фарфала, — просто урок в осми А клас.

— Разбирам — съчувствено рече Шефът. — А експлозията?

— Дребна работа. Малка лабораторна грешка. Калпазанинът получи гърмящ газ вместо вода.

— Жив ли е? — изплаши се директорът. Избутахаш ме в средата на стаята и ме показахаш на Шефа. Той ме докосна с пръст, като че ли не вярваше, че съм оцелял.

— Това пак е един от тия... — каза той.

— Да, един от тия... — кимна Фарфала.

— Защо направи това? — попита строго Шефът. Прецених, че е по-добре да не му казвам истинската причина.

— Аз... аз не исках — промълвих.

— Тогава защо завъртях крана? За удоволствие ли?!

— Не... от къде на къде, просто ме интересуваше...

— Кое те интересуваше?

— Какво ще стане, ако го завъртях на обратната страна.

— Засега май ще трябва да прекратите каквито и да било опити в този клас — каза Шефът на Фарфала. — Това са кретени. И струва ми се, че най-напред трябва да бъдат подготвени теоретично.

— Аз съм на същото мнение — отвърна Фарфала.

— Заемете се сериозно с тях. Мобилизирайте цялата си енергия.

— Разбира се, другарю директор, ще я мобилизирам — каза Фарфала, а черните му очи странно се вгледаха в нас.

Ние потръпнахме. Носеха се слухове, че Фарфала е хипнотизатор, но никога не бяхме изпитвали това на собствения си гръб. Чак сега... Погледът му беше страшен, омаломощаващ. Усещяхме, че краят ни приближава с голяма скорост, по-бързо отколкото можехме да предположим.

Щом ни пуснаха, ние се повлякохме към сайванта, както слоновете, които преди смъртта инстинктивно търсят да се скрият в непристъпни стари гробища. Там няколко минути стояхме все още задъхани и потресени. Най-сетне Мрачния шумно си изтри носа и каза:

— Само едно нещо все още може да ни спаси.

— Какво? — попитах аз.

— Способите.

— Способите ли? — учудихме се ние. — Какво е това?

Свил вежди, Мрачния помълча малко, сякаш усилено обмисляше нещо, накрая подхвърли един по-скоро риторичен въпрос:

— И учителите също са хора, нали?

Ние го погледнахме неспокойно.

— Ами, да — отвърнахме не особено убедени.

Мрачния кимна.

— В такъв случай, щом са хора като останалите, всеки от тях има и пета?

— Пета ли? — повдигнахме вежди.

Нима Мрачния е откачил от всичко, което преживяхме напоследък?

— Ахилесова пета — произнесе Мрачния. — Така се казва, братлета.

— Ахилесова ли?

— Кой беше този Ахил? — попита Слабака.

— Не зная — промърмори Мрачния — май някакъв гръцки рекордър.

— Да, гръцки шампион — потвърди Четката с вид на познавач. — Него някакъв удар не можел да го нарани. Ама някакъв. Имал само едно слабо място. Който искал да ликвидира тоя тип, трябвало да го цели в петата.

— Интересно — промърмори Слабака.

— Само че не е много удобно — забелязах аз.

— Но защо точно в петата? — разпитваше явно заинтересуван Слабака.

— Ох, остави ме на мира, Слабак — ядоса се Мрачния, — не става въпрос за това, аз го казах само така... За да знаете, че всеки човек си има слабо място.

— Аха.

— Дори даскала си има слабо място, тоест пета.

— Всеки ли?

— Всеки — решително отговори Мрачния.

— И Дядката ли има пета? — попитах аз недоверчиво, защото някак трудно ми беше да си представя строгия математик Ейджатович с пета.

— И Дядката — отговори Мрачния.

— И Жвачек ли? — попита Слабака.

— И Жвачек.

— И Фарфала?

— Разбира се.

— И Шефът?

— И Шефът.

— И мадам Калино?

— И мадам Калино.

— Каква? — попита Слабака, който най-много се страхуваше от учителката по география, другарката Калино.

— Там е работата... ако знаехме каква — въздъхна Мрачния. — Цялата трудност е в това, да напиаме петата, а после да намерим за нея способ. И като го намериш, братче, можеш да си живееш спокойно, здравословно и без нерви, незаплашван от нищо и безгрижен като птичка божия. И най-строгият даскал няма да те пипне...

Във въздуха се носеше приятна миризма на мармалад. Лениви мухи бръмчаха пианисимо, есенни паяжинки се поклащаха на прозореца на сайванта. Ние се бяхме изтегнаели удобно на сламените рогозки и с премрежени очи слушахме Мрачния. Да, чудесно ще е да се чувствуваш безгрижен като птичка божия и спокойно да чакаш какво ще ти донесе утрешния ден.

Но щом Мрачния млъкна, магията изчезна. Ние бързо изтрезняхме. Беше прекалено хубаво, за да бъде истина. Няма такива способности, които могат да ни изтръгнат от властта на училищните сили. Кой би могъл да обуздае енергията на Жвачек, да избегне клопките на Дядката, да заблуди зоркото око на мадам Калино, да се измъкне от анализите на Фарфала, а да не говорим за Шефа? По-скоро бихме повярвали, че ще можем да хипнотизираме тигри и да спираме морските бури.

— Ти за тези способности сериозно ли говориш? — усмигнах се иронично.

— Че как?! Не чу ли какво каза Алибаба?

— Той говореше прекалено умно — отвърнах аз, — нищо не можах да загрея.

— А аз загреях едно — каза Мрачния.

— Какво?

— Че те имат способности. Винаги е имало способности за даскалите. Още капитан Пучо...

— Сега времената са други.

— Не. В тия работи нищо не се променя. Сигурно и сега действа някаква система. Кицки дори ми беше казал...

— И ти си повярвал на Кицки? Не го ли знаеш, че е мента?

— Да — намеси се Четката. — Братока беше ме предупредил да внимавам с него. И двамата братя са менти. И големия и малкия.

— Отде ще знае Тадек за Кицки? — попита Мрачния.

— С големия са в един клас. Той на времето останал да повтаря осми клас и Тадек го настигнал. Веднъж ме видя с малкия Кицки и ми каза да внимавам с него, защото е голяма мента и сигурно ще ме върже за нещо.

— Може да е мента, но той знае способите — упорствуваше Мрачния. — Впрочем помислете сами, как би могъл малкият Кицки да стигне чак до девети клас, ако не знаеше способности?

Ние се спогледахме объркани. Наистина това беше въпросът.

Мрачния се усмихна под мустак и започна да си разглежда ноктите.

— Аз впрочем не казвам да се обръщаме към Кицки — добави той. — Съгласен съм, че Кицки е мента и сто на сто ще иска майка си и баща си за способите. Тази работа ще трябва да я уредиш ти — посочи той Четковски.

— Защо аз?

— Много просто. Брат ти е в единайсети клас. Сигурно знае способите.

— Никога не ми е споменавал за това — промърмори Четковски.

— Ох, тези неща се пазят в тайна. Предполагам разбираш, че ако стигнат до ушите на даскалите... всичко ще пропадне. Трябва да убедиш Тадек, че ние сме вече почти големи хора и че може да ни издаде тайната. Ще му кажеш, че сме застрашени. Нямаме друг изход. Трябва да знаем способите. Това е последната ни възможност. Разбираш ли? — Мрачния се вгледа отблизо в Четковски.

— Е, добре де, ще поговоря с него, но вкъщи! Той не обича да приказва с мен в училище — отвърна Четковски не особено въодушевено.

С това нашето заседание свърши. Впрочем, беше избил звънецът.

На другата сутрин ние с нетърпение очаквахме идването на Четката. Той пристигна както винаги в последния момент. Защото живее срещу училището. Тези, които живеят най-близо, обикновено закъсняват.

Веднага го наобиколихме.

— Е, какво? Научи ли нещо?

Той поклати отрицателно глава.

— Как така? Нищо ли не ти каза Тадек? — погледнахме го ние разочаровани.

Четката въздъхна тежко и хвърли чантата на чина си.

— Оставете ме на мира, заради вас станах за смях. Той ми се подигра в очите.

— Подигра ли ти се? — изненада се Мрачния.

— Аз на кого разправях! — засмях се иронично. Никога не изпусках случай да натрия носа на Мрачния. — Няма никакви способности.

— Точно така каза и Тадек — потвърди намусено Четката.

Мрачния се посмути, но скоро се овладя.

— Това, че брат ти не е искал да каже — промърмори той, — още не означава, че няма способности. Това означава само, че той продължава да те смята за мърльо, на когото не си струва да издаваш нищо.

— Е де... е де... внимавай — настръхна Четката, но Мрачния вече не му обръщаше внимание.

— Нищо — каза той. — Ще се опитаме да ги научим направо от Алибаба.

— От Алибаба ли?! Мислиш, че той ще ти каже нещо? — недоверчиво попита Слабака.

— Трябва да каже — стисна зъби Мрачния. — Щом толкова писка за традициите на училището и изобщо... щом ни поставя искания... трябва да помогне. В края на краищата това и за тях е важно... Да успокоим учителското тяло — с удоволствие, но нека ни дадат способите. Поне за някои даскали.

Още първото междучасие тръгнахме да търсим Алибаба. Намерихме го в южния край на игрището, беше се изтегнал на една пейка и се грееше на слънце с книга в ръка.

— Какво има? — смръщи се той, щом ни видя.

— Идваме във връзка с успокояването на Тялото — каза със сериозен, дори леко развълнуван глас Мрачния.

Алибаба тежко въздъхна, изправи се лениво на пейката и остави книгата настрана. Заглавието ѝ бе: „Теория на информацията“ — ние се побутнахме с лакти. Това звучеше доста тайнствено.

— Та за какво става дума? — попита Алибаба нетърпеливо. — Само че бързо, защото имам работа.

Мрачния се окашля и заговори:

— Става дума за това, че ние... разбира се, и това, че... колкото може повече... естествено, но какво е доброто желание... когато липсват... така да се каже практика и опит... тъй че,... ние дойдохме именно при вас... хм... като при по-възрастен и по-опитен колега... за да ни помогнете и да ни посочите... тоест, исках да кажа, да ни дадете... да, точно това исках да кажа... да ни дадете указания, как... е, нали знаете... с Тялото...

Алибаба го слушаше и все повече бърчеше вежди, накрая, без да остави Мрачния да свърши, той го прекъсна рязко:

— Какви ги плещите? Помощ ли? Указания? Какво значи това? Как може да искате подобно нещо?

Ние се спогледахме смутени и отстъпихме назад.

— Не разбирам — промърмори изплашен Мрачния, — струваше ми се... мислех, че...

— Не сте мислили, както трябва. По всичко личи, че ще се потвърдят най-страшните ни опасения. — Алибаба ни гледаше с явно отвращение. — Нещо нечувано! Момче от училище „Линде“ да моли за помощ! На нито един уважаващ себе си възпитаник на училище „Линде“ в продължение на два века и през ум не му е минавало да се обърне към по-възрастен колега с такава молба. Виждам, че сте паднали по-ниско, отколкото можехме да предположим! Срам и позор! Запомнете това! Нашият девиз е: „Оправяй се сам, както можеш!“, а вие искате да ви водят за ръчичка! Срам и позор!

Мрачния ме ръгна с лакът да спасявам положението. Затова започнах по друг начин:

— Колега... кой ви каза, че за ръчичка... не става въпрос за помощ в такъв смисъл... за ръчичка... става въпрос за един малък лиценз... да, само за лиценз.

— Какъв лиценз?

— Лиценз за някой способ.

— За способ ли?

— Да, за малък способ. Вие сте разработили способности, лошо ли ще е, ако те се предават от ръка на ръка, за да не западне традицията?

Като чу тази реч Алибаба най-напред се опули, после сви вежди и ме погледна със страшни очи.

— Какви са тези малки способности?

— За даскалите.

— Аз не зная никакви способности, приятелю — рече Алибаба, като ме гледаше внимателно, така, както ме гледаше веднъж лекарят, когато не бях напълно в съзнание. — Иди да пийнеш вода — добави той загрижен.

После се изтегна отново на пейката и се зачете в „Теория на информацията“.

Тръгнахме си унижени и вбесени.

— Сега може би вече ще повярваш, че няма никакви способности — казах аз на Мрачния.

Но се уверих, че неуспехите, които ни преследваха, само бяха засилили упорството му.

— Крият — процеди той през зъби и стисна юмруци — крият, мошениците, но мен няма да ме измамят. Аз съм стар вълк. Ти видя ли, какво четеше той?

— Учебник за разузнавача — каза Четката.

— Или за контраразузнавача — добави Слабака.

— Смяташ ли, че тези неща имат приложение в училище? — попитах аз Мрачния по-скоро иронично, но той не се усети.

— Положително — отвърна. — Това е част от способа.

Погледнах го със съчувствие. Горкият, започваше да се вманиачава.

Бях убеден, че през целия следващ час не е мислил за нищо друго, освен за способа. Затова не се изненадах, когато междучасието дойде при нас и каза:

— Не виждам друг изход. Утре все пак ще трябва да потърсим Кицки. Не знаете ли къде кибичи той сега?

— По-рано се отбиваше в сайванта — казах аз.

— Сега вече не се отбива — промърмори Четката. — Венцовска го изхвърли, защото ѝ дразнел кокошките и ѝ подяждал слънчогледа.

— Аз го виждам в стола — каза Слабака. — През междучасията играе там пинг-понг и върти търговия с хобистите. Да не искате да коснете марки, етикети, пощенски картички или да купите нещо от филуменията или филателията...

— Добре че ме подсети — прекъсна го Мрачния. — Четко, за утре да приготвиш семки, а ти, Чамчо — обърна се той към мен, — малко от оня пощенски боклук.

Мрачния презираше филателията.

Кицки наистина кибичеше в стола. Когато още първото междучасие на другия ден надникнахме там, той седеше на една маса с „палитра“ за пинг-понг в ръка и заобиколен от група хлапета от подолните класове, разглеждаше някакъв класьор с марки.

— Здравсти, Кицки — рече Мрачния — ела за малко, имаме нещо да ти кажем.

Кицки скочи от масата. Отидохме в ъгъла, зад фикуса и филодендрона.

Мрачния измъкна от джоба си книжно пакетче и тенекиена кутийка от чай.

— Дъвчиш ли или чоплиш?

— Какво имаш за дъвчене?

— Дъвка.

— Сакъз?

— Не, восък.

— Предпочитам семки.

Мрачния му поднесе пакетчето със семки.

— Трябва ни способ — започна той направо.

— На кой не му трябва? — рече Кицки, като чоплеше семки.

— Искаме да купим няколко.

— И аз бих купил.

— Ще платим в брой.

— Това е хубаво. Но на кого?

— На теб, като ни дадеш способите. Могат да бъдат два или три.

— Хубаво — каза Кицки.

— Щом е хубаво, давай ги!

— Само че аз нямам способности — рече Кицки.

— Как така нямаш? — ядоса се Мрачния. — Нали казваше...

— Казвах, че има способности, а не, че аз ги имам — усмихна се Кицки.

— Но вие сигурно разполагате с някакъв способ? Да не вземеш да ме убеждаваш, че кълвете? — развика се Мрачния.

— Може и да разполагаме. Но не е за продан — каза Кицки и посегна за още семки.

— Как така „не е за продан“?

— Забранено ни е да продаваме способите — отвърна Кицки, като люпеше семките с ловкостта на лалугер.

— Много бързо ядеш — забеляза Мрачния.

— Това е от нерви — рече Кицки и пак посегна към пакетчето.
— Напоследък съм доста нервен.

— Ще имаш семки, колкото си искаш, но трябва да ни продадеш способ.

— Казах ви вече, забранено ни е да ги продаваме.

— Но кой тогава ги продава?

— Само десети и единайсети клас. Но на вас няма да продадат.

— Защо да не ни продадат?

— Защото сте малолетни. Продават чак в девети клас.

— А може би ти знаеш някакъв начин тайно да се купи способ?

— Вие за какво ме навивате? — неискрено въздъхна Кицки. — Ако научат, ще ме свият! — той отново посегна към пакетчето, но вътре вече нямаше семки.

Мрачния побърза да измъкне от джоба си второто пакетче и сипа семки в шепата на Кицки.

— Никой няма да научи — каза той тихо, — а ти ще получиш две кръгчета с мотора на Четката. Около Ворцеловата градина.

— Три — отсече Кицки.

— Дадено — отвърна Мрачния.

— Слушайте тогава. Аз нищо не мога да ви дам, но идете при Лепки от десети клас, тоест при Шекспир, и поговорете с него. Ама нито дума, че аз съм ви казал — рече Кицки.

— Къде можем да го намерим? — попита Мрачния.

— Във физкултурния салон. Те репетират там пиесата „Пробуждането на Африка“ — Кицки изсипа в шепата си останалите семки и се върна при хлапетата с класъорите.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Във физкултурния салон не искаха да ни пуснат. Двама дангалаци от десети клас с полички от лико, единият с тамтам, а другият с копие в ръка, ни препречиха пътя.

— Къде? Тук има репетиция!

— Отиваме при колегата Лепки. Пращат ни при него... — уверено рече Мрачния.

Африканските воители ни изгледаха критично.

— Сигурно са статистите — каза тоя с тамтама.

— Добре, да влязат — съгласи се вторият. Изтикаха ни наред залата.

— Шекспире, ето ти статистите! — извика тоя с тамтама и забарабани силно.

Лепки разбута групата актьори и с нервна крачка се приближи до нас. Беше увит с някакъв пъстър плат, а на главата си имаше чалма. Погледна ни строго.

— Не... не... Какви са тези шеги? Трябват ми черни хора! Нали казах, че днес репетицията е с костюми — извика той. — Съблечете ги веднага и в гримьорната...

— Ама ние само... — опитах се да обясня аз, но Шекспир невъздържано ме прекъсна:

— Без философии. Събличайте се бързо! Аз не мога да се вживея като виждам пред очите си бели муцуни — и докато казваше това, той започна да ми съблича самото.

— Но, защо, какво... — изплашен се опитах да се защитя, — ние искахме само...

Обаче изведнъж млъкнах, защото Мрачния ме ръгаше с лакът. Дочух шепота му:

— Не се противи, ще го ядосаш и нищо няма да излезе.

Аз прекратих съпротивата и се оставих да ме отведат зад кулисите заедно с другите. Там три момчета от десети клас ни взеха

здравето. Съблякоха ни, намазаха ни целите с начернени тапи и ни сложиха басмени гащета.

След няколко минути, преобразени в негри, ние отново се озовахме на сцената.

— Ами да, това е съвсем друго нещо — Шекспир ни измери с поглед, пълен със задоволство. — А сега, на работа. Да започваме!

Ние се спогледахме безпомощно.

— Какво се кокорите такива? — учуди се Шекспир. — Надявам се помните какво трябва да говорите?

— Шекспире... — започна неуверено Мрачния.

— Какъв ти „Шекспир“? — ядоса се той, — викай ми „кацико“.

Мрачния се намуси.

— Не се дърпай — прошепнах му аз. — Говори, както ти казва...

— Кацико — промълви Мрачния, — дойдохме при вас с една малка молба...

— Какъв е тоя диалог?! — прекъсна го изненадано Шекспир. — Кой ми изпраща тук тия некадърници? Ще увехна!

— Извинете, но аз... — изчерви се Мрачния.

— Какво „ти“?

— Трябва нещо да обясня.

— Разбирам. Не си научил текста — каза Шекспир. — Сега я наредихме... Е, няма как — примирено добави той след малко, като се мъчеше да се владее. — Всъщност, би трябвало да ви изхвърля навън, но ми харесват вашите физиономии... В тях има нещо... Затова да повторим бързо диалога. Внимавай, трябва да извикаш: „Жалък кацико!“... Е, викай де!

— Жалък кацико — смотолеви Мрачния.

— Не... не така... трябва да се вживееш... — обясни Шекспир. — Помни, че ги гориш от жажда за отмъщение, за кръвта на тираните, кипиш от благороден гняв. Най-важното е вътрешното преживяване. Повтори го!

— Жалък кацико! — изрева отчаяно Мрачния.

— Да, сега е по-добре. Веднага разбрах, че си упорит. Запази този тон, само че го подчертай и с жест, хвърли се към мен... с гняв в очите... Струва ми се, че имаш въображение, затова представи си как би се държал пред един палач. Повтори го!

— Жалък кацико! — изкрещя Мрачния и святкайки с бялото на очите, се хвърли към Шекспир и го сграбчи за гушата.

На нещастния кацик очите му щяха да изскочат от орбитите, той се изтръгна изплашен и отчаяно блъсна Мрачния.

— Да не си полудял? Искаш да ме удушиш ли? Не може така. Ти не си див човек. Ти си борец за свобода.

— Но нали ми каза да се вживея — оправдаваше се задъхано Мрачния.

— Да се вживееш, но в играта... а не наистина. Това се прави на ужким.

— Сега вече съвсем не разбирам... да се преструвам или да се вживявам?

— Да се вживяваш, но не да душиш.

— Ами аз така се вживявам.

— Я не дрънкай глупости!

— Тогава как да се вживявам?

— Обяснете му — въздъхна Шекспир и се обърна към останалите негри, като триеше потта от челото си.

— Може би той се вживява по този начин — защити Мрачния един магьосник с маска и рога.

— Защо не го оставим да се вживява така? — попита някакъв воин с копие.

— Нека се вживява така с тебе, че да видиш — ядоса се Шекспир. — Моят врат не е толкова як.

— Не го стряскай — пак се обади магьосникът. — Той го изигра чудесно, наистина!

— Да, нека запази този тон — добави воинът. — Продължаваме нататък.

— Божичко, с какви хора работя! — въздъхна примирено Шекспир. — Добре, негоднико — обърна се той към Мрачния — запази този тон, само не ме души прекалено силно, че ще те сритам. Нататък, господа. Сега ти ще извикаш — посочи той Четковски.

— Какво да извикам?

— Ще извикаш: „Ти ни продаде на колонизаторите!“ А след това тоя дългун — обърна се той към Слабака — ще викне: „Но черният народ се вдигна на борба!“ и ще се хвърли с копието, а ти, малкият — посочи той към мен, — ще попиташ: „Чуваш ли тамтамите на

победата?“ При тези думи всички ще ме накачулите и ще кажете: „Ти си арестуван!“ Това е всичко. Ясно ли е?

Ние се окашляхме с неопределени лица и се спогледахме.

— Само, моля ви се, не гледайте така, като че ли сте паднали от Марс. Вие сте буен народ, възбуден от борбата и решен на всичко. Най-важното е експресията, момчета.

— Какво е това експресия? — попита Слабака. — От експрес ли идва?

Шекспир безпомощно погледна другите актьори.

— Експресия означава израз — обясни магьосникът, но по физиономията на Слабака познах, че нищо не е разбрал.

— Застанете по местата си — рече Шекспир. — Сега ще изиграем цялата сцена.

Усещах, че се оплитаме безнадеждно и исках да се възпротивя, но Мрачния отново ме сръга в ребрата и прошепна:

— Не се дърпай! Остави го!

А високо каза:

— Хайде, момчета, да им изиграем сцената. Какви по-сложни неща сме вършили, а! Напред!

Като каза това, той се хвърли към Шекспир, разтърси го и извика:

— Долен кацико!

— Ти ни продаде на колонизаторите! — изкреця Четката и страшно обърна очи.

— Но черният народ се вдигна на борба! — Слабака се хвърли напред с копието.

— Чуваш ли тамтамите на победата? — попитах аз мрачно.

В този момент момчетата с тамтамите започнаха да думкат.

— Ти си арестуван! — развикахме се всички и наобиколихме Шекспир.

Разнесоха се ръкопляскания. Шекспир, магьосникът и другите негри ни погледнаха с уважение.

— Отлично — каза Шекспир — виждам, че преодоляхте сценичната треска и се разгряхте. В такъв случай продължаваме нататък. След думите: „Ти си арестуван!“ ще се хвърлите върху мен, ще ме вържете с въже и ще ме изнесете от сцената.

Мрачния трепна. Забелязах, че в очите му изведнъж се появи странен блясък.

— Добре, вожде — отговори той бързо и с готовност. А като се обърна към нас, тихо добави:

— Чудесна възможност, момчета.

— Какво каза? — смръщи вежди Шекспир.

— Казах, че това е чудесна идея.

Изиграхме още веднъж цялата сцена и според указанията след думите: „Ти си арестуван!“ се хвърлихме върху Шекспир, омотахме го с въже и така, вързан като салам, го изнесохме от сцената, събуждайки ентусиазма на зрителите.

Притичахме с тялото зад кулисите и през празната съблекалня. Аз ситнех последен, придържайки краката на кацика. Мислех, че в съблекалнята ще се отървем от неприятния товар, но Мрачния, който тичаше пръв, изобщо не спря, само ни намигна многозначително и посочи с брадичка към вратата.

Излязохме навън и забързахме към опитното поле. За щастие никой не ни забеляза. Самият Шекспир се усети едва когато го лъхна студеният въздух на игрището.

— Къде ме носите? — попита учудено той. В отговор Мрачния ускори крачка.

— Какво значи това? Пуснете ме, негодници! — извика Шекспир. Той започна да се напъва и да се дърпа, но нищо не можеше да направи.

— Не се бой — задъхано рече Мрачния. — Нищо лошо няма да ти правим.

— Помощ! Отвлякоха ме! — разкрещя се Шекспир, колкото му глас държи, обаче никой не го чу. Впрочем след миг той млъкна, защото Мрачния му запуши устата със собствената му чалма.

Спряхме едва в края на опитното поле, зад малинажа.

— Достатъчно — каза запъхтян Мрачния. — Оставете го тук. Ще поговорим с него.

Положихме тялото край прогнилия дънер на старата круша, сред прецъфтели лайкучки. Шекспир като че ли се беше примирил със съдбата си. Лежеше неподвижно. Престана да се дърпа. Но когато срещнах погледа му, тръпки ме полазиха. Очите му бяха вперени в нас

и аз усещах, че те ни издават присъда... Едва сега си дадох сметка какво бяхме направили.

— Това е истинска лудост — прошепнах на Мрачния. — Струва ми се, че отидохме твърде далече. Да отвлечеш десетокласник! Знаеш ли какво е да се заядеш с десети клас? Те няма да ни го простят.

— Късно е вече за съжаления — промърмори Мрачния. — Каквото има да става, ще става, нямаше друг изход. С добро нищо нямаше да ни каже, а така...

— Какво ще правиш с него?

— Как тъй „какво“? Ще го склоня да ни каже способа.

— Само че бързо — изохка тъничкият Четковски, който вече трепереше от студ. — Тук не е Африка, че да ходим голи.

— Не се бой, бързо ще стане — каза Мрачния и разтърка настръхналото си тяло.

После клекна до пленника.

— Слушай, Шекспире — започна той. — Съжالياваме, че трябваше да направим това, но нямахме друг изход. Мисля, че ще ни разбереш. Работата е проста. Внимавай какво ще ти кажа. Нужен ни е способ за даскалите...

Мрачния му описа накратко нашето положение и жизнената необходимост да получим съответните тайни сведения.

Накрая завърши с думите:

— Бъди приятел. Помогни на другарите си в беда. И не се опитвай да извърташ, от сигурно място научихме, че знаеш способа. Щом ни кажеш каквото трябва, веднага ще те пуснем. Освен това можеш да разчиташ на нашата благодарност. Няма да те подведем. И тъй, слушама те, Шекспире.

Като каза това, той отпуши устата на пленника.

— Колониални палачи! Гибони с човешко тяло! Ще ви дам аз на вас един способ!... — разкреця се Шекспир, но Мрачния отново му запуши устата.

— Ти ни огорчаваш, Шекспире, — каза Мрачния, — не си настроен много приятелски. Затова и ние ще трябва да приложим не особено приятни средства. Ще го направим със свито сърце, но повярвай ни, нямаме друг изход. Ти си нашата единствена възможност.

— За какви средства говориш? — попитах аз малко обезпокоен.

— Ще приложим мъчения — спокойно отвърна Зенон.

— Я стига, моля ти се, не утежнявай положението — изплаших се аз. — Опитай още веднъж с добро. Може би ще проговори.

Зенон леко открехна запушалката на Шекспир, но от устата му забълва поток от ругатни.

— Сам виждаш, че не може — каза Мрачния, и затисна устата на Шекспир. — Продължава да бълва отрова. Слабак, дай една сламка.

Слабака му подаде стръкче суха трева и Мрачния леко започна да гъделичка Шекспир зад ухото.

— Щом решиш да говориш, направи знак с малкия си пръст — спокойно рече той на пленника.

Шекспир направи знак. Мрачния прекрати мъченията.

— Записвай, Чамчо — обърна се той към мен.

— Нямам бележник. Остана ми в дрехите — казах аз.

— Записвай на ум — рече Мрачния, открехна запушалката на Шекспир и любопитно наостри уши.

— Опашат мандрил! Син на скункс и чакал! — злъчно избълва Шекспир.

Мрачния побърза да му запуши устата.

— Какво каза той? — направих се, че не съм чул.

— Нищо особено — рече Мрачния.

— Да го запиша ли?

— Без глупави шеги, Чамчо — изсумтя Мрачния и поднови мъченията.

— Да видим на кого по-бързо ще му омръзне, Шекспире. Аз имам време. Ще почакам, докато поумнеееш. Може би си мислиш, че студът ще ме накара да се откажа. Грешеш. Погледни как грее слънцето. Сигурно е най-малко двадесет градуса на слънце. Ще издържим. А, момчета, какво ще кажете?

Четката и Слабака за миг престанаха да треперят и геройски потвърдиха.

— Да. На нас ни е съвсем топло.

— Сядайте, момчета — каза Мрачния. — Очертава се по-дълга операция.

Четката и Слабака послушно седнаха.

— А ти, Чамчо, защо не седнеш?

Аз се окашлях смутено. Срам ме беше да си призная, че не мога да гледам всичко това. Методите на Мрачния не бяха в моя стил. А и чувствавах, че се вкочанявам.

— Аз ще ви охранявам! — казах и се дръпнах в храстите. Като се уверих, че Мрачния не ме вижда, започнах да правя бързи гимнастически упражнения, за да се сгрея. Когато след минута надникнах при тях, установих, че положението не се е променило. Въпреки силните средства Шекспир не проявяваше нетърпение.

— Дай по-дебела сламка, Слабак — рече най-сетне разочаровано Мрачния.

Но уви, нито смяната на инструмента, нито удвояването на мъченията не направиха на Шекспир желаното впечатление, напротив, по лицето на осъдения се появи нещо като усмивка на блажено задоволство.

— Да му свалим чорапите и да го погъделичкаме по петите? — предложи Четката.

— Нищо няма да стане — рече Мрачния, — той е нечувствителен. Но аз знам как да се оправям с нечувствителните. Слабак, донеси една пчела.

— Как да я донеса? — разтревожи се Слабака.

— Не е ли по-добре с коприва? — промърмори Четковски. — Или с магарешки бодил?

Но преди още да уточним техническите подробности на по-нататъшните мъчения, ние станахме свидетели на едно непредвидено явление.

През неподвижното досега тяло на Шекспир премина странна тръпка. В устата на пленника под запушалката нещо заклоочи, той се изпъна, а после започна да прави някакви резки извивки на тялото с енергия, каквато съвсем не подозирахме у него. След малко на тревата се виждаше вече само една безформена шарена маса, която се тресеше с невероятна бързина и вдигаше нагоре облаци изсъхнали листа, трева и цветя. Всичко това имаше и други, достойни за съжаление последици. Защото въжето, което стягаше пленника, очевидно се разхлаби... Шекспир освободи ръце, изтръгна запушалката от устата си и със страхотен вик скочи на крака.

Мислех, че ще се възползува от свободата и ще избяга, но той изпадна в странна лудост. Започна да танцува див танц, подскачаше на място, разкъсваше дрехите върху себе си и се удряше по цялото тяло. Дали пък не си бе загубил ума от мъченията? Не можех повече да гледам танцуващия Шекспир и изтичах при момчетата.

— Хванете го! — извиках аз. — Не виждате ли, че е полудял?

Но в същия миг с ужас забелязах, че подобни, макар и едва зараждащи се тръпки побиват Мрачния, Четката и Слабака. Те скочиха прави и заедно с Шекспир започнаха същия кошмарен танц, като подвикваха неразбираеми думи.

— Какво ви стана? — попитах аз бледен.

— Мммррравки! — едва успя да произнесе Мрачния. — Ттук иммало мммррравуннняяк!

Шекспир пръв се изтръска от мравките. Уви се отново с пъстрата си одежда на кацик и, хванал в ръка въжето, с което беше завързан, съвсем недвусмислено започна да се приближава към нас, а на лицето му бе изписано кърваво отмъщение.

— Леваци такива! — изсъска той. — Да връзвате дори не можете като хората. За в бъдеще ви съветвам да привързвате на кол. Като мумия или салам никак не е сигурно, особено когато жертвата се постави върху мравуняк. А сега ще си разчистим сметките.

Ние естествено нямахме никакво желание за това и в същия момент си плюхме на петите. Разбира се, с най-голяма радост бихме избягали където ни видят очите, но уви, поради оскъдното си облекло и абаносовия цвят на кожата, беше невъзможно да напуснем очертанятията на опитното поле. Затова търтихме към сайванта.

Венцовска тъкмо си хранеше кокошките. При вида на черните голи фигури, които препускаха към нея, клетата жена издаде няколко нечленоразделни, но въпреки това отчаяни звукове и побягна към училището.

Ние пък се барикадирахме в сайванта.

Известно време Шекспир силно блъскаше вратата и капациите на прозорците, после настъпи тишина. Помислихме, че се е оттеглил, но когато надникнахме през една пролука в капака на прозореца, видяхме го, че седи на един пън и дебне.

— Хайде да се разберем, бе приятел — каза помирително Мрачния. — Да сключим споразумение. Предлагаме откуп.

— Друг път! — рече Шекспир. — Тая няма да я бъде, любители на способности. Сега пък аз имам време и ще почакам.

— Какво искаш да правиш с нас? — попита Мрачния.

— Искам да видя как ще ви измъкнат оттук Шефът и Жвачек.

Ние се разтреперихме.

— Остави ни да офейкаме — каза Мрачния. — Ако жадуваш за отмъщение, можеш да погъделичкаш всеки от нас с коприва, но само по два пъти.

— Аз презирам примитивното хлапашко отмъщение — засмя се иронично Шекспир. — Личи си, че не сте дорасли до нормалното равнище дори и в отмъщението. Мен може да ме задоволи само интелектуално отмъщение.

— Приказки! Защо тогава ни гонеше с въжето?

— Това бе първата ми неконтролирана реакция. Но сега овладях рефлексите си и обмислям други възможности...

Ние млъкнахме сериозно разтревожени.

— Какви са тези възможности? — най-сетне предпазливо попита Мрачния.

— Уви, боя се, че сега не е време за обяснения — каза Шекспир, — защото ми се струва, че вече идват за вас...

И наистина откъм училището се приближаваше Венцковска, а след нея Шефът и Жвачек. На известно разстояние подир тях вървяха магьосникът и останалите актьори от десети клас.

Усетихме, че въпреки оскъдното облекло, ни става горещо.

— Насам тичаха, другарю директор — сочеше с ръка все още развълнуваната прислужничка.

Шефът се оглеждаше недоверчиво наоколо.

— Не виждам тук никакви негри. Пак нещо ти се е привидяло, Венцковска. Трябва да се лекуваш.

— Ей богу, другарю директор — Венцковска се удари в гърдите, — ако лъжа, да пукна! На място да умра, както си стоя! Негри тичаха, другарю директор. Голи-голенички.

Директорът направи кисела физиономия. Клетвите и заклинанията на Венцковска винаги го изпълваха с отвращение и оскърбяваха педагогическите му чувства.

— Не приказвай глупости, Венцковска — изсумтя той. — И хич не си мисли, че идвам тук, защото съм повярвал в негрите на Венцковска. Голи негри във Варшава, и то през октомври. Идвам, за да те убедя, че грешиш и веднъж завинаги да изкореня твоите фидеистични и метафизични наклонности. Разтъркай си очите и виж, че наоколо няма никого.

— Сигурно са се скрили в сайванта. Обзалагам се, другарю директор, че са в сайванта. Надникнете вътре — обърна се тя към Жвачек.

— Ей сега ще проверим — чухме ние гласа на Жвачек и след туй дръжката на вратата рязко се разклати.

— Затворено е — каза той.

— Ами да, а беше отворено, защото взимах булгур за кокошките. Сигурно те са затворили! Отвътре са затворили с кукичката! Само те ще са! — палеше се Венцковска.

— Ей сега ще видя — каза Жвачек.

В пролуката на вратата забелязахме окото му, а след малко част от ухото.

— Да, наистина, там има някой — рече той учудено. — Чувам учестено дишане и лек шум.

— Не ви ли казах?! — победоносно извика Венцковска. — Виждате ли, другарю директор, че не ми се е струвало и че няма какво да се изкоренява у мен.

Директорът смутено се покашля.

— Излизайте оттам! — извика той.

Жвачек повторно натисна дръжката на вратата.

— Отваряйте и излизайте!

Ние не помръднахме.

— Не може така — каза Венцковска, — ами че те се страхуват. Представете си само, другарю директор, и вие, другарю учител, клетите изплашени негърчета, които треперят от страх, а вие веднага като някаква полиция... Трябва внимателно.

— Но това не може да бъдат негри! Другарко Венцковска, за бога! — закърши ръце Шефът.

— Аз ще ви докажа, другарю директор — каза Венцковска и се обърна към нас с гальовен, умоляващ глас: — Миличките ми, добричките ми, кажете какви сте.

Ние мълчахме.

— Покажете навън поне една ръчица, поне едно пръстче, — молеше се тя.

Не можахме да устоим на молбите на добрата женица.

Мрачния напъха в процепа черния си пръст.

— Черен е! — възкликна зарадвана Венцковска. — Погледнете, черен е. Е, кой е прав?

Педагозите погледнаха недоверчиво, а Жвачек искаше да улови Мрачния за пръста, но за щастие Мрачния навреме го дръпна.

— Наистина е черен — каза Жвачек. — Какво значи това!

— Нищо не разбирам — Шефът го погледна съвсем объркан. — Вие какво мислите за това явление, колега?

— Имам известни подозрения — каза Жвачек. — Кажете ми, скъпа Венцковска, на колко години бяха тия негри?

— На колко ли? Ученици, другарю учител. Такива едни мънички, петнайсетгодишни негърчета.

Жвачек се окашля.

— Щом са били такива мънички, защо тогава избягахте от тях и викахте?

— От нерви, другарю учител. Докато човек помисли и вече пици.

— Разбирам. А колко бяха? — продължаваше да разпитва Жвачек.

— Четири.

— Съвпада — процеди учителят по полски. — От последния ми час липсваха точно четирима. От часа ми в осми А — подчерта той.

— В осми А ли?! — настръхна Шефът. — Хм, да... разбира се, че в осми А — въздъхна той.

— Вие мислите, че това са ученици от осми клас? — въздъхна Венцковска. — Но те не са черни!

— Въпреки това аз имам известни подозрения — каза Жвачек. — Цветът на кожата за мен не е съществен. За мен същественото е, че Чамчара, Мрачни, Слабински и Четковски младши не се върнаха след голямото междучасие за часа по полски език.

— Чамчара е този, който сутринта произведе гърмящ газ в часа на другаря Фарфала, нали? — попита директорът.

— Да, другарю директор, същият, който предизвика експлозията и похаби Киповия апарат. Впрочем, вие неотдавна имахте възможност, макар и не особено приятна, да ги приемете и четиримата в кабинета си, преди да прибегнем до известните ви средства.

— Но как ще обясните чернотата и голотата им?

— Маскирали са се, другарю директор. Най-сигурното доказателство е, че дори Венцковска не ги е познала.

— Да се разсъблекат през октомври и да тичат из градината голи! — възкликна недоверчиво директорът.

— Вие не знаете на какви жертви е способна младежта, само и само да се отклони от уроците. Сигурно пак нищо не са знаели по полски и са се страхували да ми се мяркат пред очите...

— Не, другарю Жвачек, другояче беше — чухме ние внезапно гласът на Шекспир.

Той излезе зад сайванта и се приближи до онемелите педагози.

— Много се извинявам, че се намесвам и то в такова облекло, но трябва да защитя съучениците — смело говореше той. — Отсъствието им от часа по полски е извинено. Бяха на репетиция на пиесата.

— Каква пиеса пък сега?

— „Пробуждането на Африка“.

— А, вярно, че подготвяте пиеса — рече Шефът. — Но какво означава тази гоненица из градината и това криене?...

— Ей сега ще ви обясня. По време на почивката ние излязохме да обсъдим някои неща и тогава...

— Но откъде са се взели тези нехранимайковци в „Пробуждането на Африка“? — ядосваше се Жвачек.

— Тези нехранимайковци ни бяха изпратени. Играят в сцената „Отвлечането на кацика“.

— Аз не знам такова нещо.

— Не знаете ли? — учуди се Шекспир.

— Не, не зная.

— В такъв случай ще трябва да ги питаме.

— Правилно. Но нека най-напред излязат от сайванта. И изобщо това е много странно. Защо не искат да излязат?

— Сигурно от вас са се изплашили — каза Шекспир. — Аз ей сега ще ги извикам.

И той се обърна към нас:

— Момчета, не си правете шеги, моля ви. Вашето криене може да бъде изтълкувано зле от учителите. Трябва да излезете и да дадете отговор на въпросите, които ви се поставят.

Не бяхме сигурни дали това не е клопка от страна на Шекспир, но нямаше смисъл да продължаваме да се крием, затова излязохме един подир друг с много неуверен вид.

— Божичко! Значи наистина са те! — възкликна разочаровано Венцовска. Цялото ѝ съчувствие към нас се изпари моментално като камфор. — Така ме изплашихте! Ах, безделници! И къде сте се оплескали тъй целите! Пфу! Гадост!

— Именно — рече заплашително Жвачек на Шекспир. — Нужно ли беше така да ги боядисваш?

— Иначе не мога да се вживея... — опита се да му обясни Шекспир, но Жвачек рязко го прекъсна:

— Категорично забранявам каквото и да било боядисване по време на репетициите. Достатъчно е да ги боядисаш преди премиерата.

— Прав сте, другарю Жвачек.

— Кой ви е изпратил да участвувате в представлението? — разпитваше ни Жвачек.

Не можехме да обясним.

— Може би са се явили по собствено желание — опитваше се да спасява положението Шекспир. — Вие сам разбирате, че драматичното изкуство привлича. Възможно е у тях да са се пробудили артистични наклонности. Смятам, че това е много положителен признак... такива зараждащи се увлечения у едни нехранимайковци, както си позволихте да ги наречете вие.

— Наистина ли ви привлича драматичното изкуство? — попита Жвачек.

— Привлича ни, другарю Жвачек — отговорихме ние.

— Те са талантливи момчета — побърза да обясни Шекспир. — Сцената на отвличането я изиграха с много усет.

— Възможно е. На такова нещо са способни — рече Жвачек. — Но това още не ми обяснява вашата гоненица из градината и барикадирането ви в сайванта. И те ли влизат в драматичното изкуство? — попита той иронично.

— Не толкова в драматичното изкуство, другарю Жвачек, колкото в драматичните преживявания — обясняваше Шекспир. — С две думи, става въпрос за мравки.

— За какво?

— За мравки. Тъкмо уговаряхме на открито някои неща, когато ни нападнаха мравки.

— Искаш да кажеш, че те са се барикадирали срещу мравките?

— Мравките са много досадни, не е ли така, момчета? — рече Шекспир.

— Много са досадни — признахме ние. Шефът махна с ръка и примирено въздъхна.

— Оставете всичко това, колега — рече той на Жвачек. — С тях не можем да се оправим.

— Вие се отказвате да стигнете до обективната истина?

— Не си струва нервите и времето.

— Както намирате за добре. Аз във всеки случай ще им пиша в дневника неизвинени отсъствия. А сега марш да се преоблечете и да се измиете!

Искахме да си плюем на петите, щастливи, че се отървахме с толкова, но Шекспир ни задържа.

— Още нещо, другарю Жвачек. Утре пак имаме репетиция, ще може ли да ги освободите от третия час?

— Репетиции трябва да правите само след часовете.

— Но след часовете имаме кръжок по полска литература.

— А, вярно. Е, добре тогава. Освобождавам ги.

— Не... ние не искаме! — изведнъж се уплаши Мрачния.

— Не искаме! — повторих аз като ехо.

— Не искаме! — извикаха почти едновременно Слабака и Четката.

— Как така?! — учуди се Жвачек. — Защо не искате?

— Много сме изостанали с уроците.

— А точно третия час имаме полски.

— Не искаме да бъдете недоволен от нас...

Жвачек ни погледна подозрително. Неочакваното ни усърдие сигурно го бе усъмнило и за всеки случай той реши да ни направи на инат.

— Много хубаво, че съвестта ви изведнъж заговори — процеди той с кисела усмивка. — Но за мен още по-ценни са вашите драматични интереси. Предавам ви в ръцете на Шекспир и ви желая сценични успехи.

След тези думи той се отдалечи заедно с Шефа.

Ние се спогледахме изплашени, а после крадешком хвърлихме поглед към Шекспир. Извергът се усмихваше злобно.

— Наистина ли искаш да играем?

— Разбира се — рече Лепки.

— Защо?

— Не ми се ще страданието ми да иде напразно. А освен това, струва ми се, че имам с вас някои сметки за уреждане.

Той произнесе тези думи с мек глас, но нас ни побиха тръпки.

— И тъй, до утре. И само се опитайте да не дойдете!

ГЛАВА ПЕТА

Върнахме се в класната стая съвсем сломени. Положението ставаше все по-трагично. Не само че не получихме способа, но — което бе по-лошо — попаднахме в ръцете на Шекспир и по най-глупав начин се набутахме в театъра. Само това ни липсваше! Поне да можехме да повярваме в честните намерения на Шекспир, но ние чувствувахме, че желанието му за мъст още не е задоволено и че той замисля против нас нещо страшно. Ала какво? Губехме се в догадки. Едно беше сигурно — че не от великодушие ни защитаваше пред даскалите. Просто иска сам да ни подреди, със собствените си ръце, и не желае друг да го отменя в тази работа.

— Те имат такъв обичай — рече навъсено Мрачния.

Естествено, мъчителното поражение не само че не промени плановете ни, но още повече ни амбицира. Усещахме, че почвата се изплъзва под краката ни. Все повече и повече пропадахме. Затова трябваше да се бърза.

Следващото междучасие отново отидохме при Кицки. Заварихме го в стола. Наобиколен от хлапета, той играеше пинг-понг с шампиона на девети клас, Пикулски.

— Кицки, ела за малко — каза Мрачния, — трябва веднага да говорим с теб.

— Страх ме е — каза Кицки, без да ни поглежда и без да прекъсва играта.

— От какво те е страх? — учуди се Мрачния.

— Да не ме отвлечете.

— Защо да те отвличаме? — изчерви се Мрачния.

— Защото чух, че сте отвличали.

— Отвличали ли сме?

— Да, отвлекли сте някакъв кацик.

Хлапетиите, струпани около съседните маси, се закискаха.

— Я не се гевези. Работата е сериозна. — Мрачния стисна юмруци.

— Нали виждате, че играя.

— Тогава побързай.

— Това не се урежда бързо. То не е като да гъделичкаш пленник по ухото. Тук е нужно и мъничко умение, нали така, Пикулски?

Дечурлигата пак се закискаха. Явно вече знаеха цялата история с Шекспир. Странно е колко бързо се разпространяват из училището тези неща. Ние, унизени, гледахме как Кицки спокойно си играе с топчето и хич не го интересуват нашите вълнения. Приключението ни с Шекспир изглежда му бе повишило настроението. Започнахме да подозираме, че нарочно ни е пратил при него, за да ни направи за смях. От такъв мошеник без чест и съвест всичко може да се очаква.

— Прекалено много си позволяваш, Кицки! — промърмори Мрачния. — Съветвам те да си мериш думите и бързо да приключваш!

— Тихо, просяци! — изсумтя Кицки. — Щом искате да ме молите за нещо, ще чакате. Едно малко упражнение по търпеливост ще ви действа добре.

Той съвсем явно ни дразнеше и искаше да ни унизи. Гледах с ненавист този мошеник. С опулените си, вперени в топчето очи, с широката си, разтегната в усмивка уста и дръпната назад брадичка той ми приличаше на крастава жаба.

— Да вървим — бутнах аз Мрачния. — Остави я тая гадина.

— По-точно: влечуго. Жабата е влечуго — поправи ме Мрачния, но не помръдна от мястото си.

— Ама вие още ли сте тук? — подиграваше се на висок глас Кицки и майсторски забиваше топчето. — Значи все пак се учиш на търпение, Мрачни. Правилно. Но не гледай така зверски, защото честна дума, тръпки ме побиват. По-добре се отпусни и наблюдавай играта. Това ще ти е от полза, некадърнико. Такъв мач не се гледа често. Е, кажи де, няма ли да ти е от полза?

— От полза ще ми е. Всичко ще ми е от полза — рече Мрачния.

Погледнах го учудено.

— Как можеш да понасяш подобно нещо? — прошепнах аз възмутено.

— Не мога да го понеса, но съм принуден. Тоя негодник ни трябва. Само чрез него можем да се доберем до способите. А между другото, това наистина ще ни бъде от полза.

— Кое ще ни бъде от полза?

— Трябва, братче, да се научиш да понасяш такива типове като Кицки.

— За какъв дявол?

— Невинаги ще можеш веднага да пуснеш в действие юмруците и не всичко може да се постигне с юмруци. Основното е хладнокръвието. Затова, братко, овладей се и бъди флегматик. Като му дойде времето, ще притиснем Кицки.

Аз свих рамене, но останах. Мрачния понякога ме изненадваше. Уж е обикновено момче, като всички други, пада малко калпазанин, а току изведнъж ще каже нещо като същински философ. Отдавна съм забелязал, че има такива наклонности. Затова въпреки всичко дружа с него: понякога той вижда по-далеч от другите.

„Трябва да сме паднали страшно ниско — помислих си аз, сподавяйки унижението, — щом дори това влечуго Кицки може спокойно да ни се подиграва, а ние мълчаливо понасяме оскърблението и чакаме смирено като просяци...“

Единственото, което ни оставаше, бе да се правим, че не чуваме неговите подигравки и че напрегнато наблюдаваме играта, макар никак да не ни засягаше кой ще спечели и да искахме само едно — да свършат колкото може по-скоро.

Но Кицки съвсем не бързаше, напротив, нарочно протакаше играта и демонстративно забиваше топчето. Когато влязохме в стола, Пикулски водеше с четири точки, но сега Кицки вече беше изравнил и бе довел до реми 20:20.

У него като че ли се всели нов дух. Той пускаше дяволски фалцирани топки, спасяваше и най-трудните „забивания“ далече извън масата и всичко това правеше само защото ние го наблюдавахме. Като видя, че работата става сериозна, Пикулски също се мобилизира. Известно време двамата си подаваха спокойно, но неочаквано Пикулски заби и леко пусна топката точно зад мрежата. В този момент Кицки беше далече от масата и не успя на време да дотича. Резултатът стана 21:20 за Пикулски. Кицки престана да остроумничи и лениво отбиваше топчето. Като че ли се бе уморил. Пикулски се ободри и отново атакува. Но тогава Кицки пое далече извън масата острата топка, задържа я един миг и така я фалцира, че тя падна в ъгъла на масата, далече от Пикулски, който не успя да спаси. Това го ядоса. Той отново рискува, опита се да направи изкусен сервиз, но не сполучи.

Сега вече Кицки поведе и Пикулски се боеше да рискува. Дразнещото спокойствие на Кицки го изкарваше от равновесие...

— Какво ще кажете, а? Наредих го тоя Пикулец — доволно каза Кицки.

Ние нетърпеливо си погледнахме часовниците. Ей сега ще избие звънецът.

— Да, нареди го — каза Мрачния и измъкна от джоба си пакетче със семки.

— А сега го довърши.

— Ей сега ще го довърша — запъхтя се Кицки. Неговите топки ставаха все по-силни, докато най-сетне той заби страхотно. Сечената топка прелетя над мрежата, като я докосна леко, удари се в халката на Пикулски, после се чукна в тавана и падна на земята.

Кицки хвърли хилката на масата и се приближи до нас.

— Досещам се за какво идвате — каза той, като безцеремонно напъха ръката си в плика със семки, — но с нищо не мога да ви помогна. Вие сами развалихте всичко. Как можяхте да направите това на Шекспир? — говореше той и бързо-бързо люпеше семките. — Имате късмет, че не ви е изпортил пред даскалите. Не е искал да се компрометира и е запазил от мъщението за себе си.

— Не можехме другояче — измърмори Мрачния. — Той не искаше да разговаря с нас. Изобщо не искаше да ни изслуша.

— Нима? Наистина е неприятно — усмихна се иронично Кицки и изцъка люспата във въздуха.

— Не се прави на три и половина — отдръпнах се аз с отвращение, — признай си, че нарочно ни изпрати при него, за майтап?

— Аз? Да не си полудял?

— Съвсем съзнателно ни прати за зелен хайвер. Знаел си, че няма да каже — настъпвах срещу Кицки.

— Вие какво? — дръпна се той поизплашен. — Сами сте си виновни. Шекспир е мек като памук и много лесно може да бъде спечелен. Но къде се е чуло и видяло да го нападате по време на репетиция? Той е артист. Когато играе, не вижда нищо друго, освен изкуството. Трябвало е да почакате. Да изберете подходящ момент. Нетърпението ви е погубило.

— Виж какво, приятел, престани да мрънкаш — студено се усмихна Мрачния — и да пристъпим към въпроса. Трябва да измислиш нещо ново.

— Нищо не може да се направи. Вече ви казах. — Кицки със светкавична бързина гълташе семките. — Вие се провалихте. След онова, което направихте на Шекспир, никой няма да иска да разговаря с вас. Това е било ужасна детинщина. Аз самият се срамувам, честна дума, срамувам се, че се срещам с вас — той се изкашля, уж много разтревожен, но пак напъха безсрамно лапата си в плика със семките.

В продължение на две минути бе успял да омаха повече от четвърт кило. Кръвта ми нахлу в главата, но Мрачния никак не се трогваше от неговите приказки.

— Ще ти дадем три кръгчета — каза той спокойно.

— Три кръгчета с оная бракма? Благодаря — Кицки се изсмя пренебрежително. — Вчерашното ми стига. Това не е мотор, а разложен труп. Тече. Направи ми панталоните на нищо. Вие сте мошеници, щом ми предлагате кръгчета с подобно нещо.

— Я не дрънкай! Ако беше труп, нямаше да се движи. Моторът е в движение — казах аз, като се опитах да запазя достойнство.

— Наистина в движение — присмя се Кицки. — И още как! Газта не може да се изключи. Ако не е труп, във всеки случай е болен в предсмъртни спазми. С една дума, побъркан. Дърпа, подскача, хрипти и от различни места плюе някаква гнусотия...

Мрачния се изкашля.

— Моторът на Четката изисква известни... хм... умения.

— Подобрения ли? Нищо няма да му помогне.

— Умения — процеди Мрачния.

— Ах, умения! Виж ти! — засмя се злобно Кицки.

— Моторът на Четката изисква да притежаваш известни умения... — повтори Мрачния. — Ти още не си достатъчно трениран. Но след няколко кръгчета ще свикнеш.

— Благодаря. С тоя мотор може да се направи само още едно кръгче. До гробищата. А пък аз не съм се разбързал за там.

Той вече наистина прекаляваше. Ние кипнахме от яд. Щом по такъв начин си позволява да се гаври с мотора, тогава с какво можем да го подкупим?! Погледнахме Мрачния колкото възмутени, толкова и разтревожени.

Той изслуша подигравките на Кицки, без да му мигне окото, и след това каза с олимпийско спокойствие:

— Ние имаме ракета.

— Космическа ли? — отново се присмя Кицки.

— Ракета за игра — обясни Мрачния, без ни най-малко да се смути.

— За тенис? — попита недоверчиво Кицки.

— Да. Ракета за тенис.

Погледнахме изненадани Мрачния. И за нас това беше нещо ново. За първи път чувахме, че притежаваме ракета.

— Ти май се шегуваш — рече Кицки. — Вие да имате ракета за тенис?

— Да — повтори Мрачния.

— Сигурно и тя е някаква браква?

— Ракетата е в движение.

— Може би кордажът ѝ е скъсан?

— Нищо не ѝ е скъсано.

— Хм — учуди се Кицки и в очите му се блесна интерес.

— Съгласен ли си? — попита Мрачния.

— Ще трябва да я огледам.

— Питам те съгласен ли си?

— Може и да се съглася, но...

— Кога искаш да я видиш? — прекъсна го Мрачния.

— Ами, де да знам.

— Можеш да я видиш още сега.

— Сега ли? Как така? Къде?

— Ракетата е на прозореца.

— На какъв прозорец?

— На прозореца на Чамчо.

Исках нещо да кажа, защото въпреки огромното интелектуално усилие, не можех да си спомня на прозореца ми да има ракета за тенис, но Мрачния ми хвърли тежък поглед и аз млъкнах.

— Къде живее Чамчо? Далече ли? — попита Кицки.

— Съвсем близо, в съседния двор. В сутерена.

Това за мен бе ново откритие. Исках решително да възразя, но пак срещнах неподвижния поглед на Мрачния и се отказах.

— Ти в сутерен ли живееш? — изненада се Кицки и ме погледна с любопитство.

— Да — отговорих аз, като се ядосвах на Мрачния. — Това е един много удобен сутерен — добавих бързо.

— Е, добре — рече Кицки и ни върна плика със семки почти празен. Сега нямаме време... но следващото междучасие ще идем да я огледаме. Значи ти живееш в сутерен — попита той отново и ми хвърли странен поглед.

— Вече ти каза, че живее в сутерен — намеси се Мрачния.

— Мислех, че баща ти е директор, Чамчо — рече Кицки.

— Баща му вече не е директор — побърза да отговори Мрачния. — Свалиха го. Затова ракетата се продава.

— Какво говориш? — въодушеви се Кицки. — Защо са го свалили?

— За невинност, а сега чао, ще се видим другото междучасие.

Мрачния забърза към класната стая. Аз го настигнах.

— Какво означава всичко това? Защо трябва моят старият да ти пере кирливите ризи? — избухнах аз — Можеше да говориш за себе си. Ти наистина живееш в сутерен.

— Не мога да говоря за себе си — рече Мрачния. — Кицки знае къде живеея. Освен това откъде мога да имам аз ракета. И изобщо по-добре си трай, Чамчо. Ти нищо не разбираш от политика.

След по-малко от час ние отидохме с Кицки в съседния двор.

— Тук е — каза Мрачния и спря.

— Къде? — попита Кицки.

— Виждаш ли тази пристройка?

— Виждам я.

— А вратата за нея?

— Виждам я.

— Вдясно от вратата седи едно дребно старче. Виждаш ли го?

— Виждам го.

— А вдясно от старчето е прозорецът на сутерена. Виждаш ли го?

— Виждам го.

— Точно на този прозорец е ракетата.

Ние внимателно заобиколихме спящия старец и на пръсти се приближихме до прозореца. Кицки сложи ръце до очите си и залепи

нос на стъклото. Аз не издържах и надникнах любопитно.

За мое учудване на стъклото на прозореца наистина беше подпряна ракета за тенис. Погледнах с възхищение Мрачния. Той ми намигна многозначително.

— Е, Кицки? Огледа ли я?

— Тя е почти нова — произнесе развълнувано Кицки.

— Тя е съвсем нова — каза Мрачния. — Сега е твой ред. Казвай връзката.

Кицки погледна още веднъж алчно към ракетата, после бързо каза:

— Идете при Хърбата.

— При Хърбата ли? — опулихме се ние.

Хърбите бяха едни от най-щурите боксьори в нашето училище. Никога не бяхме допускали, че могат да имат нещо общо със способа.

— При кого от Хърбите? — попитахме ние, защото имаше двама спортисти по прякор Хърбата.

— При първия.

— Ти се шегуваш — рече Мрачния. — Аз не съм виждал поограничен човек. Откъде може той да знае способа? Ще помисли, че си правим майтап с него и ще ни фрасне по един.

— Няма да ви фрасне — рече Кицки.

— Откъде знаеш? Такъв боксьор като него?!

— Той вече не е боксьор.

— Не е ли? Откога?

— Учудвам се, че не знаете. Първият Хърба не е боксьор, откакто го победи по-малкият му брат Вторият Хърба, а да не говорим за Шлая. Чували ли сте за Шлая?

— Не. Кой е той?

— Явно, даскалите доста са ви натиснали, щом такива съществени спортни събития не са стигнали до вашето помътено съзнание. Шлая е нова звезда на ринга на нашето даскало. Но и неговите дни са преброени. Сега боксът излиза от мода.

— А какво влиза?

— Джудото. И липсата на перспективи най-много потисна Хърбата.

— Какво говориш? Хърбата потиснат? — ние недоверчиво погледнахме Кицки. По никой начин не можехме да си представим

шампиона потиснат.

— Не само че е потиснат — рече Кицки, — но е изпаднал в пълно отчаяние. Най-доброто доказателство за това е, че стана поет.

— Да не искаш да кажеш, че Хърбата пише стихове? — попитахме ние втрещени. Първият Хърба да пише стихове — това надминаваше и най-смелата фантазия.

— Да — повтори Кицки — той пише стихове. Не е изключено да опита силите си и в други художествени дисциплини. Наскоро ме попита дали не знам къде може да си купи евтино някакъв духов инструмент. Защото се бои, че само поезията няма да може да го утеши и ще трябва да се отдаде и на музиката.

— Жалко, че не на танца — промърморих аз и всички се изкикотиха. — Или по-добре да се насочи към театъра. Можем да го препоръчаме на Шекспир. Това сигурно ще го утеши. Ние в това отношение имаме опит и можем да му кажем някои и други неща.

— Не е изключено да се насочи към театъра — рече Кицки. — Напоследък го виждам с Шекспир. Може би Шекспир иска да го използва. Хърбата винаги е имал слабост към него. През пролетта го учеше да се боксира...

— Зная — намръщи се Мрачния. — Ако и Шекспир учи Хърбата на театър със същия успех, не ни заплашва никаква конкуренция.

— Надявам се — рече Кицки. — А сега дайте ракетата. — Прекъсна той общата веселост.

— Охо, толкова ли бързаш? Още не се знае дали ще стане заварката.

— Как така? Аз трябваше да получа ракетата.

— Ще я получиш, щом проверим дали информацията не е лъжлива.

— Сега ми я дайте. Така се уговорихме.

— Извинявай, но сега трябваше само да я видиш. Съвсем не сме ти обещавали, че ще я получиш веднага.

— Чакали! — извика Кицки. — Нали изпълних уговорката. Съобщих ли ви връзката, която искахте да знаете?

— О, каза ни само за някакъв си Хърба, при това потиснат. Отде да знаем дали изобщо ще измъкнем нещо от него?

— Измамници! Гадници и мошеници! — развика се Кицки. — Лъжци, аферисти и изнудвачи! Човекоядци, вагабонти, негодници!

Той просто бълваше ругатни. Ние се дръпнахме възмутени. Кицки проявяваше сериозна липса на култура. В края на краищата бяхме в чужд двор. Уви, въпреки че старецът, който седеше до прозореца на сутерена, спеше изключително дълбок сън, некултурните крясъци на ученика най-сетне все пак стигнаха до съзнанието му. Старецът се сепна, прозя се, разтърси глава и бързо намести очилата на носа си. После се протегна лениво като стар котарак и се заоглежда да открие кой вдига врявата. Помислихме, че ще ни се скара. Кицки моментално се умири.

Старецът обаче не проявяваше никакви признаци на нервност, гняв или поне учудване. Продължавайки да се протяга лениво като стар котарак, той ни попита спокойно:

— Вие ли бяхте така любезни да употребите думите „измамник и мошеник“ или те са част от моя сън? Защото трябва да ви призная, че тъкмо сънувах едно наказателно дело. Но от друга страна, слуховият ми орган отбеляза, струва ми се, известни реални звукове.

Странните думи на стареца ни изненадаха, но същевременно ни убедиха, че той няма лоши намерения спрямо нас. Затова Кицки веднага си призна, че той е казал тези думи.

— А... значи вашият спор ме е събудил — рече старецът. — Мога ли да узная предмета на спора? Може би бих могъл да отсъдя. Професията ми е такава, че често ми се случва да отсъждам разни неща тук, в двора.

— Вие съдия ли сте? — попита Кицки.

— Бях разсилен в съда. В съда на Лешно, момчето ми. Аз бях човекът, който извикваше: „Станете! Съдът!“, когато съдеха Шпицбрудка. Името ми е Дуриаш.

— Чудесно! — възкликна Кицки и загледа стареца с уважение. — В такъв случай сигурно ще можете да ни кажете, на чия страна е правото. Чуйте. Аз им продадох важно сведение, а те обещаха, че ще ми платят. А сега не искат да платят.

— Чакайте... ние ще ви обясним — опита да се намеси Мрачния, но разсилният Дуриаш му направи знак да мълчи.

— Най-напред да се запознаем с обвинението... или по-точно с иска, тъй като виждам, че спорът е произлязъл от гражданско споразумение и не се отнася до наказателните дела. Трябва да ми

кажеш, момче, дали случайно сведението, което си им продал, не е неморално или наказуемо от закона.

— Ама защо?

— Защото в такъв случай споразумението ще бъде невалидно и ти не би могъл да се бориш за дължимата ти сума.

Кицки малко се смути.

— Не ви разбирам.

— Например, ако продадеш на нечестни играчи сведение, как да мамят на карти, или на крадци — как да влязат в някое жилище, или на начинаещ бандит — къде може да купи пистолет, или ако тази продажба е предателство спрямо отечеството, някоя организация или спрямо приятелите, на които си се заклел да пазиш тайна.

Кицки отново се покашля, този път малко по-силно.

— Но... но в случай че... че това сведение е съвсем прилично, те нали са длъжни да платят.

— Тогава са длъжни.

— Не искам да говоря дали сведението е прилично или не, — намеси се Мрачния, — но как може да плащаш, когато още не си сигурен дали то е вярно. Дали изобщо съществува. Най-напред трябва да се провери...

— Ами аз?! Аз не трябва ли да проверявам?! — избухна Кицки.
— Аз също трябва да проверя. Откъде да знам струва ли тази ракета или не. Показаха ми я през прозореца и си мислят, че това ми стига.

— За каква ракета говориш, мило момче? — заинтересува се неочаквано разсилният.

— За оная на прозореца.

— За нея ли се карахте?

— Да, за нея. Защото те не искат да ми я дадат.

— И съвсем правилно — рече разсилният.

— Как така: „правилно“?! — възмути се Кицки.

— Не могат да ти я дадат, защото тази ракета е *моя*.

— Какво говорите?! — изпъшка Кицки. — Не може да бъде *ваша*.

— Защо?

— Та вие сте пенсиониран поради старост разсилен.

— Точно така — рече старецът. — Аз съм съдебен разсилен в пенсия поради навършена пенсионна възраст.

— Чудно ми се вижда, един разсилен в пенсия да играе тенис.

— Аз не играя. Внуците ми играят — рече разсилният. — Но ракетата е моя. Купих я с парите, които спестявам от пенсията си и когато внуците ми ходят на тренировки им услужвам с нея. Не ми стигат парите да купя три ракети, затова купих една. А не мога да я подаря на нито една от внуците си, защото другите ще ѝ завидят. Впрочем и не би било справедливо, а аз винаги съм служел на справедливостта, мило момче. „Справедливостта е стълбът на Републиката“ — сигурно си виждал този надпис на сградата на моя съд.

— Да, виждал съм го — промълви обърканият Кицки. — Но вие не може да живеете тук... Това е жилището на Чамчо, защото баща му беше директор, но съвсем наскоро го свалиха и направо в сутерена...

Усещах, че ми става горещо.

Достолепният съдебен старец ни погледна неодобрително.

— Тук не живее никакъв Чамчо, а ако става въпрос за директора, който беше свален, не зная кого точно имаш пред вид, този от третия етаж или другия от първия. Във всеки случай никой от тях не живее под определеното равнище. А от това, струва ми се, следва, че ти навярно си станал жертва на измама, което е престъпление и по член двеста шестдесет и четвърти от Наказателния кодекс се наказва с лишаване от свобода до пет години.

— Негодници! Подлеци! Каналии! Гадници! Без доблест и чест! О, мошеници! Шарлатани! Така да ме подхлъзнете. Почакайте, вагабонти и изнудвачи. Ще ви скалпирам — пенеше се Кицки.

Съдебният старец го слушаше внимателно и с видимо удоволствие, защото това му напомняше прочути съдебни процеси. Когато обаче чу за скалпирането, той поклати намръщено глава и каза:

— Не ви съветвам. Това е тежка телесна повреда, която по член двеста тридесет и първи се наказва със затвор до двадесет години.

Но вбесеният Кицки не обръщаше никакво внимание на правните последици от своите деяния и положително щеше да изпълни съвсем некултурните си заплахи, ако ние не бяхме прибегнали до единствено резултатната при това положение *крачна* маневра, тоест откъсване от врага.

В училище звънецът вече беше избил и вратата на класната стая благополучно ни прикри. Следващото междучасие за по-сигурно (ако

сам не се пазиш, и господ не може да те опази) изкарахме затворени в големия стенен шкаф в коридора, където Венцковска държеше паркетина, четките, метлите, парцалите и другите „инструменти за сизифовия труд“, както наричаше дейността ѝ другарят Жвачек в пристъп на вълна от огорчение, която — имахме вече възможност да установим — от време на време заливаше даскалското му сърце.

Нашата предпазливост се оказа напълно оправдана и като по чудо предвидливо приложена навреме. Защото само след няколко секунди из коридора се разнесоха виковете на Кицки:

— Негодници! Къде сте? Излизайте, страхливци! Аз ще си разчистя сметките с вас!

— Защо крещиш така? — чухме ние сърдития глас на Шефа. — Къде се е чуло и видяло ученик така да вика!

— Бях оскърбен от едни негодници, другарю директор.

— Какви негодници?

— Подлеци!

— Какви подлеци пък сега?

— Ами мошеници, другарю директор!

— Какъв е този език?

— Да, другарю директор!

Шефът махна с ръка и продължи нататък.

Кицки малко поутихна, но през цялото междучасие тичаше напред-назад из коридорите, излизаше на двора (навярно е надникнал и в сайванта), отново се връщаше и тършуваше из всички кътчета и скривалища. Ние дишахме тежко. Телата ни се обливаха с пот. Струваше ни се, че всеки момент ще надникне в шкафа. Той претича поне пет пъти край нас, но очевидно не му дойде наум, че може да сме се скрили там. Имахме късмет, макар че несъмнено това ни струваше доста нерви. А ни измъчваха и угризения на съвестта.

И те май бяха най-страшни от всичко.

— Няма какво да се тормозите — опитваше се да ни утешаи Мрачния. — Целта оправдава средствата.

Ние обаче не бяхме убедени.

— Освен това знаете, че Кицки е мошеник. Няма нищо лошо в това, да пратиш един мошеник за зелен хайвер.

Обаче ние не бяхме убедени, че наистина няма нищо лошо в това, да пратиш един мошеник за зелен хайвер.

— Кицки е експлоататор... капиталист... предател и нечестен играч — сумтеше Мрачния, търсейки все нови и нови доводи. — Споразумението, което сключихме, беше неморално и в разрез със закона. Спомнете си какво каза за него достойният съдебен старец. Такива споразумения са невалидни. Те може да не се спазват...

Ние обаче чувствувахме, че подобно обяснение никак не ни облекчава. Ами нали и ние участвувахме в това недостойно споразумение и — тъй или иначе — съвестта ни без съмнение е омърсена или поне напръскана със смрадлива кал.

ГЛАВА ШЕСТА

За да заглушим неприятния глас на съвестта, до вечерта събирахме средства, необходими за купуване на способа. Когато отворихме касата на нашата четворка, тоест сейфа, намиращ се в месинговия търбух на една внушителна старомодна газена лампа, която аз бях изровил между вехториите на тавана и държах на шкафа в таванската си стаичка, оказа се, че цялото съдържание на касата е едва седем злоти. Очевидно беше, че за толкова пари няма какво дори да мечтаем за способ. Затова незабавно свикахме сбирка. Но и резултатите от нея бяха много плачевни. Октомври никога не е бил благосклонен към джобовете ни. През този месец родителите — и без това съвсем изстискани поради разноските в началото на учебната година и защото трябва да се купуват дрехи за зимата, въглища и да се плащат дълговете от лятната почивка — обикновено прекъсваха временно джобните ни пари и съвсем неохотно отпускаха неотложни дотации за културни нужди като билети за кино, мач или театър. Затова от празните си джобове успяхме да изтръскаме само шест злоти и десет гроша. Така беше, това съвсем не е грешка, а просто мерило за нашата бедност. Точно шест злоти и десет гроша. При това положение ние сериозно се замислихме дали няма да е по-добре да се откажем от начинанието вместо отчаяно да се излагаме на подигравки, като предложим подобна сума на такъв все пак известен спортист като Хърбата. Когато обаче си помислихме за новия курс на Жвачек, за унищожения Кипов апарат, за заплахите на Алибаба, възмущението на Шефа, ироничния смях на Дядката, както и за сярата на геолога Рончка, нещо повече, когато си помислихме, че всичките ни страдания, перипетиите с Шекспир, всичките ни мъки и унижения, както и двата пакета със семки ще отидат на вятъра, ние решително отхвърлихме идеята за капитулация и дори мисълта за каквото и да било отлагане. Тогава Четката подхвърли великата идея: „Да продадем мотора“. Това беше голяма самоотверженост от негова страна и ние напълно оценявахме посвещението и наистина нечуваната жертва. Естествено,

и дума не можеше да става такава достойна за уважение машина да се даде на първия срещнат. Можеше да я купи само някой от така наречените в търговските сфери на столицата любители. Машината беше съвсем любителска. За любителя на антики, за колекционера на музейни експонати или в краен случай за аналитика — както твърдеше Четката, за да ни утеши. Попитах го какво значи аналитик. Отговори ми, че това е човек, който обича да разглобява машините на части.

Уви, оказа се, че на столичните пазари и дори на пазара на улица Панска, самите колекционери на музейни експонати също са редки експонати. Не можахме да намерим и честен аналитик, който да задоволи благородната си страст да разглобява машини на съставните им части срещу някакви нещастни петстотин злоти. Затова решихме сами да разглобим мотора с надеждата, че онова, което не успяхме да продадем като цяло, може да бъде пробутано на части. В края на краищата по-лесно е да продадеш бутче и филе, отколкото цяло прасе.

Но и тук ни очакваше разочарование. От целия мотор можахме да осребрим само вътрешните гуми, които някакви момчета купиха за ластици на прашки.

За тях получихме тридесет и четири злоти, което заедно с предишните средства правеше общо четиридесет и седем злоти и десет гроша.

Давахме си сметка колко нищожна е тази сума и със свито сърце тръгнахме на другия ден за училище. Сега трябваше да намерим Хърбата. Още първото междучасие отидохме в десети клас, но там вместо на него се натъкнахме на Шекспир, затова си плюххме на петите, колкото можехме по-бързо, от страх да не ни подбере отново за драматичното изкуство. За щастие на коридора срещнахме Втория Хърба, който ни каза, че брат му напоследък най-често кибичи близо до сайванта.

— Не ви съветвам да го безпокоите. Той съвсем се е скапал.

— Знаем — отговорихме ние.

— И изобщо работите му... не са в ред...

— И това ни е известно — заяви Мрачния.

— Вие всъщност какво искате от него? — попита любопитно Вторият Хърба, явно недоволен, че се занимаваме с брат му, когато се знае, че само той е достоен да събуди нечие любопитство.

— Ако искате да тренирате, напразно ще си губите времето да го търсите — процеди след малко той. — Напоследък брат ми изпитва отвращение към бокса.

— Знаем и това — каза Мрачния. — Ти си го оправил.

— Да, оправих го — отвърна Вторият Хърба.

— Знаем.

— Щом знаете това, тогава сигурно знаете също, че сега аз тренирам хлапетиите.

— Не става въпрос за тренировки — казах аз.

— Тогава защо го търсите?

Изхъмкахме неопределено.

— Свързват ни литературни интереси — отговорих аз.

— Какво-о-о?

— Заедно пишем стихове — каза Мрачния, без да му мигне окото. — Бием с юмрука на поезията по челюстите на нищожествата.

След тези думи ние се отдалечихме с достойнство, като оставихме Втория Хърба в състояние на психически нокаут и доста видимо объркване.

На пръв поглед това като че ли не беше жив човек, а статуя. Зад плетеницата от клони проблясваше безжизнено, сякаш каменно лице с червени и златни листа в разрешените коси. Неподвижните очи бяха устремени към земята. Напомняше мрачната птица марабу.

— Хърба! — извика Мрачния. Каменната маска трепна и замига с очи.

— Кой е?

— Делови хора — отвърна Мрачния.

— Аз не работя — каза Хърбата. — Не знаете ли, че не работя и съвсем съм се скапал.

— Чухме само, че си сменил професията.

— Да, така е, май ще стана поет — каза Хърбата. Ние го погледнахме внимателно. Беше преbledнял, птичето му лице бе станало по-благородно (погрознял, но с по-благороден вид, както казва Адам Мицкевич), устата му се бе изкривила болезнено като подкова, погледът му бе поугаснал, очите — помътнели.

Като видя, че го наблюдаваме със съчувствие, той нервно се почеса около долната челюст, после извади огледалце и се вгледа в лицето си.

— Много съм чувствителен — каза той. — Още от дете съм си такъв. В детската градина боледувах от заушка. Оттогава съм така чувствителен. Освен това всяко нещо ме вълнува. По време на последния мач с Шлая много се бях развълнувал, защото предишния час Шекспир ни чете своето съчинение за Янко музиканта. Помислих си, че и аз съм един Янко музиканта, само дето нямам цигулка, и през целия мач съжалявах, че юмрукът ми не е лък, а носят на Шлая — контрабас. — Докато говореше това, Хърбата разнежено поглеждаше мускулестите си лапи. — Не мислите ли, че съм си губел времето с бокса?

— Сигурно си го губел — казах аз, за да го предразположа.

— Да, губех си времето, но сега вече реших да не си хабя силите. Ще си купя инструмент и ще свиря. Ще стана музикант, ако преди това не стана поет. Твоят старец, Мрачни, свири в оркестър, нали? — попита той неочаквано.

— Да, в оркестъра на трамвайните работници — рече Мрачния.

— Не би ли могъл да вземаш от него цигулката и да ми я даваш на заем поне веднъж в седмицата? Новите цигулки са много скъпи.

— Старият не свири на цигулка — каза Мрачния.
— А на какво?
— На флейта. Това допада ли ти? Мисля, че нежният и тъжен плач на флейтата чудесно ще изрази твоето настроение.
— Не... не... не ми споменавай за флейта — разтрепери се Хърбата. — Не бих могъл да свиря на флейта. Щом засвира, и ще се разплача — прекалено съм чувствителен.
— Непременно ли трябва да свириш? Може би ще ти е достатъчно да слушаш плочи? — предложи Мрачния.
Но Хърбата тъжно поклати глава.
— Не, аз съм Янко Музиканта. Моят талант безсмислено пропада поради липса на инструмент. Освен да стана поет.
— Ние дойдохме да ти помогнем — рече Мрачния.
— В поезията или в музиката?
— В каквото искаш — окашля се Мрачния.
— Трябва ми рима на „бавен“.
— Забавен — извика, без дори да се замисли Мрачния.
Но Хърбата тръсна недоволно глава.
— Това е бедна, евтина рима. Не мога да я използвам. Ще ме компрометира.
— Кой ти каза, че е евтина рима?
— Шекспир.
— Ти дружиш с Шекспир? Значи това, което говореше Кицки, е истина...
— Сближи ни изкуството. Но не сменяй темата. Търси рима.
— На бавен ли?
— Да, на бавен.
— Славен — извиках аз.
— Това би могло — рече Хърбата. — Ти, Чамчо, също трябва да станеш поет.
— Не искам да ти правя конкуренция — казах.
— Може би ще намериш рима и за „позната“.
— О, на позната има цял куп рими — отвърнах аз.
— Цял куп ли? — учуди се Хърбата. — И ти можеш да ми ги кажеш?
— Разбира се. Даже мога постоянно да ти помагам... тоест исках да кажа една седмица мога да ти помагам.

— Само така, за нищо ли?

— С толкова свято нещо като вдъхновението не се търгува — отговорих.

— Това е чудесно, Чамчо. Ще ти бъда благодарен до края на живота си.

— Наистина ли? — попитах аз.

— Давам ти честна спортсменска дума... — той си прехапа езика. — Исках да кажа, давам ти честната си дума на поет. До края на живота си.

— На мен ми е достатъчно и до утре.

— Как така? — изненада се Хърбата.

— Защото утре искам да ни издадеш способа.

— Какъв способ? — разтревожи се Хърбата.

Аз се наведох до ухото му и шепнешком му обясних за какво става дума. По лицето на Хърбата се изписа уплаха.

— Е? — попитах аз.

— Първо... първо ми кажи римите на позната.

— Салата, вратата, камата, колата, шахмата, стената, каймата, лулата, макарата, мулата, канарата, фиата, гората, пирата... — изрецитирах аз на един дъх.

Всички, дори Мрачния, ме погледнаха смаяни.

— Стават ли? — попитах Хърбата, който се бе навел над някакъв лист.

— Не... — въздъхна той. — Тези думи са отвратително прозаични. Тук трябва нещо леко, което веднага да те грабне...

— Крилата! — изтърсих аз, без да се замислям. Хърбата облеци очи от възхищение.

— Ти имаш необикновен талант — каза ми той и записа думата на листа... — А сега ще ви прочета цялото стихотворение.

— Чакай бе, братче, какво стана със способа? — попитах аз обезпокоен. — Трябваше да проявиш благодарността си.

— Струва ми се, че имам още малко време. Обещах ти благодарност до края на живота си.

— Внимавай, братче — казах аз, — да не ти съкратим срока.

— Нека го прочете — обади се Мрачния и ми намигна.

Хърбата се окашля и прочете с вдъхновен глас:

*„Слиза над сайванта залез бавен
носи се на кокошки вик уморен.
Сбогом вече, свърши сезонът славен.
Върху сухи листа лежи боксърът сразен.
Лицето му гърчи усмивка печална.
Съдбата му е жестока, катастрофална.
Когато омръзне играта позната,
разгърни на поезията крилата!“*

Хърбата прибра листчето.

— Харесва ли ви? — попита той.

— Не е лошо — каза Мрачния, — само че защо „уморен“?

— Кое е уморено? — попита Хърбата.

— Писал си „Носи се на кокошки вик уморен“. Викът може ли да бъде уморен?

Хърбата съжалително погледна Мрачния.

— Ти не разбираш от поезия, братче. Но аз ще ти обясня. Викът затова е уморен, защото дълго време викат, защото вече е есен и изобщо... с една дума, нищо не може да бъде бодро.

При такъв довод ние млъкнахме.

— Добре, Хърбо — казах аз, — а сега да поговорим за способа.

— За какъв способ? — Хърбата замига с очи и се опита да се направи на тапа.

— Не се измъквай — казах аз. — Способа за даскалите.

— Това не мога да направя — рече Хърбата.

— Но ти обеща.

— Обещах ти благодарност, Чамчо, но не съм обещавал, че ще издам способа. Вие ме увещавате да извърша недостойна постъпка, дори направо отвратителна.

Ние с Мрачния се спогледахме. Ясно беше, че няма да получим евтино способа. Номерът не мина. А ония, които разчитат на човешката благодарност, приличат на заклинатели на вятъра. Трябваше да прибегнем до звонковите аргументи.

— Да поговорим сериозно, Хърбо — каза Мрачния, като нарочно разтегляше думите и лениво опипваше джобовете си, — ти забравяш,

че ние сме реалисти. И като реалисти сме в състояние да ти предложим реална помощ, която може да се пипне, дори да се чуе, защото звънти.

— Звънти ли? — в гласа на Хърбата се появи нотка на сериозен интерес, а погледът му внимателно заследи движенията на Мрачния около джоба.

— Да, да, звънти — небрежно повтори Мрачния. — С други думи: срещу една приятелска услуга, ние сме готови да дадем известна сума за развитието на твоя поетичен талант, като си даваме сметка, че за да се задоволят потребностите на един поет, са нужни доста средства.

— Много средства — съгласи се Хърбата.

— Затова ние сме готови да те подпомогнем материално.

— В брой ли? — бързо попита Хърбата.

— Напълно — Мрачния извади от джоба си портфейла.

— Трябваше веднага да кажете. Значи, просто искате да купите способ.

— Можеш и така да го наречеш — казах аз с явно неудоволствие. Безцеремонният начин, по който се изразяваше поетът, дразнеше чувството ми за приличие.

— Ще ви струва пет.

— Пет петарки ли? — попитах аз.

Хърбата се засмя.

— Ти си шегаджия, Чамчо — каза той и понечи да ми разроши косата.

— Пет десетачки? — попитах, като се дръпнах рязко назад.

Хърбата поклати глава, този път мрачно.

— Пет двайсетачки?

— Не.

— От зелените?

— Не, пет червени.

— Колко?

— Пет червени, тоест стотачки.

— Ти да не си болен? — казах аз.

— Не съм болен. Толкова струва!

— Я се ощипи по крака да се увериш, че не сънуваш — предложи възмутено Мрачния.

— Ти се ощипи — каза Хърбата невъзмутимо.

— Но това е изнудване, черна борса! — избухна Слабака.

— А ти да не си мислил, че това са ти „Деликатеси“? — рече Хърбата. — Черна борса си е, разбира се.

Ние се спогледахме. Наистина. Нямахме какво да спорим. Действително купувахме нелегално.

— Все пак, Хърбо, ти си длъжен да се съобразяваш с нашите възможности. Кой в тия времена може да ти изрисува пет стотачки.

— Скъпо ли ви се вижда? — засмя се Хърбата. — По една стотачка на даскал. Продавам ги на безценица. Ако Жвачек научи, че го продавам за стотарка, ще се обиди, честна дума.

— Може би толкова струват — каза Мрачния, — но на приятели, трябва да продаваш с намаление. Дори по железниците има трийсет и три процента намаление.

Хърбата смръщи вежди, помисли малко и каза:

— Съгласен, ще получите трийсет и три процента намаление.

— Трийсет и три процента ли?

— Да, и нито грош повече.

— Това не ни оправя.

— Не мога другояче. Трябва да се дохранвам — рече Хърбата. — Поезията, братко, това не ти е бокс, изисква усилия. Умственият труд ме изтощава. Погледнете ме на какво съм заприличал — и той издърпа надолу кожата под очите си и изви уста като подкова.

Наистина изглеждаше зле. Имаше сенки под очите.

— Не съм чувал лакомията да носи добро на поетите — намеси се Четковски. — Татко казва, че гладът облагородява артиста.

— Твоят татко има остарели възгледи — каза ядосан Хърбата. — Гладните поети са писали много тъжни стихове и са умирали млади. А аз искам още да поживея и да пиша весели работи. Да, искам да пиша весели работи, а Шекспир смята, че стиховете ми са песимистични, че от тях на човек му се отщява да живее. Толкова много му се отщява, че Шекспир загуби желание да закусва.

— Да, това е неприятно — каза Мрачния. — А не можеш ли да се преориентираш към музиката?

— Бих могъл — рече Хърбата. — Но инструментите също са скъпи. Един приличен духов инструмент струва хиляда злоти.

— Какъв инструмент?

— Евентуално бас туба — рече Хърбата.

— А не би ли могъл да се задоволиш с нещо по-скромно? — попитах аз. — Например с устна хармоника.

Хърбата поклати глава.

— Боя се, че скръбта ми е толкова силна — каза той, — та може да я изрази само голяма тръба или поне валдхорна.

— В такъв случай по-добре си остани поет — казах аз.

— Да, по-добре си остани поет — рече тъжно Мрачния. — Последната ти цена?

— Като за вас ще ги дам за три стотака? — въздъхна Хърбата.

Ние се засмяхме горчиво.

— Защо се смеете? — попита кисело Хърбата. — Знаете ли колко усилия ни струваше да създадем и изпробваме способите? Да не мислите, че сме ги изнамерили лесно? На мен лично ми струваше една година повече в даскалото.

— Една година повече ли? — учудихме се ние.

— Изпробването на способите е работа, която изисква да ѝ се посветиш изцяло. Затова останах втора година в десети клас. А вие тук ще ми се пазарите!

Стана ни неприятно.

— Слушай, Хърбо — започна Мрачния, — ще ти кажем как стоят нещата в действителност. Имаме само четирийсет и седем злоти и десет гроша.

— Какво? — Хърбата се опули.

Мислехме, че ще се ядоса, но той се засмя. Сега *той* на свой ред се засмя горчиво.

— Вървете си... — каза ни. — Омитайте се бързо, защото на всичкото отгоре ще взема да се пукна от смях. Четирийсет и седем злоти и десет гроша! За това, че съм се жертвувал, за моите мъки вече втора година!

И тъй продължителните ни преговори щяха да завършат с пълно и позорно фиаско, ако не беше трезвият ум на Мрачния.

— Чакай, Хърбо — окашля се той, — ако не се лъжа, ти искаше да ни продадеш комплект от способности.

— Комплект от способности ли? — не разбра веднага Хърбата.

— Тоест, способности за всички даскали — спокойно обясни Мрачния.

— А, да... естествено — потвърди Хърбата. — Искях да ви продам комплект от способности.

— А какво ще кажеш, ако ги купуваме на парче?

— На парче ли?

— Да речем на първо време само един. Например за Жвачек.

— Може. Но не за четиридесет и седем злоти и десет гроша — отвърна Хърбата. — Жвачек струва поне сто и петдесет.

— А Дядката?

— И Дядката толкова.

— Ти да не си полудял! Нали щеше да ни продадеш комплекта за три стотачки, а сега за един даскал искаш сто и петдесет.

— На парче е по-скъпо — невъзмутимо отвърна Хърбата. — Комплектът винаги струва по-евтино.

— Ти знаеш, че можем да дадем само четиридесет и седем злоти и десет гроша.

— Няма какво да говорим — сви рамене Хърбата. — За такава смешна сума не можете да купите никакъв способ.

— Дори за Фарфала?

— Е-хе! Фарфала! Фарфала не е кой да е!

— А за мадам Калино?

— Мадам Калино струва поне два пъти по толкова. Другите също.

— Значи за никого?

— За никого... Тоест... — Хърбата се поколеба и се усмихна пренебрежително — за тия пари мога да ви продам най-много способа за Алкивиад.

Ние мълчахме. Предложението беше колкото смешно, толкова и уничително. Достатъчно бе да знае човек кой беше в нашето училище Алкивиад. Старият учител по история Мишак, по прякор Алкивиад, (с набраздена плешива глава, отпуснати рамене и вечно омачкан костюм), който мълчаливо гледеше иззад дебелия стъкла на очилата си, бе в нашето училище олицетворение на педагогическа безпомощност и добросъвестност.

Когато в началото на учебната година започна да ни предава, ние вече знаехме за него всичко, с изключение на едно: откъде се беше взел прякорът му и какво означаваше той.

От любопитство надникнахме в енциклопедията. На въпросната дума видяхме портрет на мъж с бретон и някакво платно (навярно пешкир) провесено през рамото му. Лицето на този тип беше налято и небръснато. А отдолу прочетохме следното:

АЛКИВИАД — атински предводител в Древна Гърция. Ученик на Сократ. Способен, но покварен. Изгонен от Атина, загинал от ръката на убиец.

Това естествено не ни обясни нищо. Прякорът по никакъв начин не подходеше на другаря Мишак. Едва по-късно, веднъж в час по история, когато той добродушно обърна внимание на Мрачния, че го чака съдбата на Алкивиад, ние разбрахме всичко.

Същия час, възмутен от нашето невежество, учителят каза:

— И не мислете, че е достатъчно човек да бъде мой ученик, за да е мъдър. И Алкивиад е бил ученик на Сократ, но въпреки това си останал лекомислен и покварен.

Тогаво разбрахме, че горкият се е мислил за Сократ, а необикновената язвителност и маймунският инат на учениците му го бяха кръстили Алкивиад, именно защото не можеше да понася този мъж на Древна Гърция. Той естествено знаеше за прякора си и това сигурно го изпълваше с огорчение. Обаче с нищо не го издаваше. Общоизвестно бе, че нашият Алкивиад запазва олимпийско спокойствие дори при най-страшните превратности на съдбата. Това може би показваше моралната му сила, ние обаче по-скоро бяхме склонни да виждаме зад спокойствието му обикновено безразличие към проблемите на съвременния свят и нежелание за каквато и да било дейност. И не само ние мислехме така. Шефът също смяташе Алкивиад за учител, който се е разминал с призванието си. А призванието на Алкивиад, според всеобщото мнение, беше кабинетната научна работа, философските размисли или евентуално манастирският уют и монашеското расо.

Някои си го представяха в ролята на антиквар, тоест търговец на старинни предмети, но на това ние само се усмихвахме под мустак. Алкивиад не би могъл да стане търговец на антики, защото дори за такава работа са нужни известна енергия и умение да се ходи по

земята, каквито Алкивиад изобщо не притежаваше. Затова пък можеше да хвърчи из облаците. Един неизвестен художник беше дал израз на това. Той бе нарисувал на стената в кабинета по история фреска, която представяше Алкивиад как лети из облаците с развято палто и шал, а отдолу имаше надпис: „Spiritus flat ubi vult“^[1]. Това бе един от любимите изрази на Алкивиад. Когато го чухме в началото на нашата училищна кариера, ние заподозряхме Алкивиад в алкохолизъм, но покъсно големият брат на Четковски, или както популярно го наричаха — Голямата Четка, ни обясни, че „спиритус“ на латински означава „дух“, а подробните наблюдения върху Алкивиадовия начин на живот, както и по-близкото изследване на дъха му (което предизвикваше у него известно смущение) ни помогнаха да установим извън всяко съмнение, че спиртната промишленост няма нищо общо с него и че единственото нещо, което бе в състояние да упои благородния педагог, бяха „виното на знанието и интелектуалните излишества“, както се изрази Голямата Четка.

Фреската в кабинета по история не стоя и три дни. По нареждане на възмутения Шеф беше безмилостно унищожена, въпреки протестите на самия Алкивиад, който, забелязахме това, по неизвестни причини беше доволен от нея. Но скици, копия и снимки на фреската бяха запазени.

Историята със стенописа влоши и без това не особено добрите отношения между Шефа и Алкивиад. Алкивиад му бил заявил, че вижда в това посегателство срещу своята популярност сред учениците, а също потъпкване на суверенитета на кабинета по история. Шефът от друга страна, твърдял, че подобни драсканици по стените подронват авторитета на учителското тяло и създават опасни прецеденти. „И изобщо — заключил той — цялата работа се свежда до това, че учителят Мишак, когото всички уважаваме, се е разминал с призиванието си. Учител без чувство за достойнство и без енергия, учител, който е вътрешно мекушав, не бива да се посвещава на възпитателна дейност.“

След което по лицето на Шефа се изписала дълбока потиснатост. Нямахме никакво съмнение, че Алкивиад бе причината за потиснатостта му. Публична тайна беше, че от няколко години вече Шефът правеше опити да назначи нов историк. Но уви, безуспешни. Работата беше там, че Шефът искаше да назначи историк в тясното,

дори биологично, значение на тази дума, а непрекъснато му предлагаха педагози от нежния пол, тоест исторички. Шефът се бранеше от историчките, защото искаше да поддържа чисто мъжките традиции на училището. А и впрочем, вече се беше напатил от работата си с жени педагожки. По наше време те бяха само две — другарката Лилковска и мадам Калино. И двете стигнаха до тежко нервно разстройство. Мадам Калино наистина още беше в обръщение, но се движеше из нашето славно училище като крачещо угризение на съвестта и училищна аптека, а всякакви видове успокоителни средства непрекъснато бяха в действие. И макар всяка година да се говореше, че Алкивиад ще се прехвърли на научна работа, годините минаваха една след друга, а той не си отиваше и докарваше до отчаяние директора с педагогическата си непохватност. Всичко това обаче не пречеше на Шефа при всеки удобен случай да стоварва задълженията си на Алкивиад. Щом станеше дума да се води младежта в музей, на театър или на екскурзия, щом трябваше да се замести някой учител или да се укротят момчетата в коридора и да се изпълняват други подобни неблагодарни дейности, Шефът винаги изпращаше на предна позиция Алкивиад. Съвсем естествено, Алкивиад „падаше“ още в първото сражение и това отново предизвикваше у Шефа прилив на огорчение, потиснатост и вайкания. Защото колко струва един даскал, от когото никой не се страхува, в чиито часове, както разказваха, се играе на макао и покер или пък се преписват домашните за други „по-важни часове“? Колко струва един даскал, който никога не повишава тон и не гони от клас?

Наистина, в името на справедливостта трябва да добавя, че от време на време Алкивиад пишеше цафета. Но другояче и не можеше да бъде, тъй като той беше проникнат от чувство за класическа справедливост. Никой от нас обаче не взимаше присърце цафката по история. Знаехме, че учителското тяло не се съобразява особено с „присъдите“ на Алкивиад. Ако по другите предмети нямаш цафуняк, а само по история, това не водеше до никакви опасни последици, друг въпрос беше, ако имаш и по други предмети. В такъв случай допълнителният по история би могъл да се превърне за теб в прословутия последен гвоздей на ковчега. Но пък тогава е все едно с колко гвоздеа ще те заковат. И без туй с тебе е свършено.

Всичко това изникна пред очите ни и стана причина предложението на Хърбата да ни изпълни с огорчение, нездрава

замисленост и дори меланхолия. Струва ли си изобщо да купуваме
способа за Алкивиад?

— Извинявай — каза най-сетне Мрачния на Хърбата, — но ние
трябва да си помислим. Ще ти дадем отговор другото междучасие.

— Добре, помислете си — примирено рече Хърбата. — За мен
това и без туй не е кой знае каква сделка.

И той отново потъна в храстите и се отдаде на поетични
размисли.

[1] Spiritus flat ubi vult (лат.) — Духът се стреми накъдето желае.

↑

ГЛАВА СЕДМА

— Мисля, че нямаме избор — казах аз, като се върнахме в класната стая. — Направихме, каквото можахме, опитахме и тъй, и инак, но за толкова малко никой няма да ни продаде по-добър способ.

— По-добре способ за Алкивиад, отколкото никакъв — рече Слабака. — Все пак малко ще ни съживи.

— Честта ни ще бъде спасена — добави Четката. — Поне за Алкивиад няма да мислим.

— Да — замислено рече Мрачния, — засега ще се оправим с Алкивиад, това при всички случаи ще ни вдъхне малко вяра, а после ще купим и способите за по-сериозните даскали.

— Значи, купуваме го! — казах аз.

— Купуваме го — измърмори не особено въодушевено Мрачния.

— Купуваме го — въздъхва Слабака.

— Купуваме го — добави като ехо Четката. Опитахме се да се усмихнем и да гледаме бодро, но само замигахме като плъхове в трици.

Защото щом си помислехме за Алкивиад, за безпомощния му поглед, дългите ръце, очилата, щом пред очите ни се изправеше и цялата нещастна фигура на философа, който напразно се мъчеше да прибере учениците в класните стаи, обземаше ни жал за него и за нас самите.

— Е, господа, какво да се прави, върви ни като на бесни кучета тоягите — промърмори Мрачния.

Следващото междучасие, щом изби звънецът, тръгнахме към опитното поле. От храсталака се измъкна птичето лице на Хърбата върху дългата му шия.

— Помислихте ли?

— Да — каза Мрачния и измъкна от джоба си портфейла. — Ето ти хонорара — и той старателно преброи уговорената сума, тоест четирийсет и седем злоти и десет гроша.

Хърбата протегна тежката си боксьорска лапа, но Мрачния се дръпна.

— Това, братко, трябва да стане едновременно. Още нищо не си ни казал за способа.

— Правилно, още нищо не съм казал — кимна Хърбата. — Е, слушайте тогава...

— Записвай, Чамчо — рече Мрачния.

Бързо, с разтреперана от вълнение ръка, извадих бележника от джоба си.

— Казвай! — рече Мрачния. Хърбата се намръщи:

— Чакайте малко... трябва да си го спомня — той нервно захапа пръст, а после, когато това не помогна, седна на един повален дънер и се замисли, като на равни интервали се почесваше зад ухото.

Ние търпеливо чакахме.

— Какво трябваше да си спомня? — обади се изведнъж Хърбата. Спогледахме се разтревожени.

— Трябваше да си спомниш способа за Алкивиад — казах аз.

— Вярно! — рече Хърбата и отново взе да мисли.

— Дълго ли още ще мислиш? — попита го Мрачния, който вече започваше да губи търпение.

Хърбата сякаш се сепна, разтърка очи и смешно замига.

— Чакайте... за какво става въпрос? — попита той.

— Не се прави на глупав — рече Мрачния.

— Аз наистина забравих.

— Как можеш да забравиш такива неща... нали през цялото време говорим за това?

— За кое? — опули очи Хърбата.

— За способа.

— А-аа, за способа, защо веднага не казахте? — оживи се Хърбата. — За съжаление не мога да ви кажа способа. Забравил съм го.

— Забравил си го?! — извика възмутено Мрачния. — Тогава защо толкова време ни мота? Къде се е чуло такова нещо? Това е нечестно! Възмутително.

— Не се сърди — спокойно рече Хърбата. — Когато разговарях с вас, още не знаех, че ще го забравя.

— Но после... После вече си знаел, че си го забравил.

— Знаех, но мислех, че ще си го спомня.

— О, боже... — повдигна очи Мрачния. — Що за човек си ти!

— Извинявай много, и вие, момчета, извинявайте — каза искрено огорчен Хърбата. — Всичко идва оттам, че страдам от умствено замъгляване. Това е страхотно нещастие! Мине не мине време, и нещо ще забравя.

— Отдавна ли страдаш? — попитах аз съчувствено.

— Откакто Шлая ми нанесе удар в челюстта.

— Ами че това е сериозно нещо! Трябва да идеш на лекар.

— Ходих. Каза ми, че ще мине, щом престана да се боксирам.

Мрачния прибра парите.

— Ние обаче нямаме време да чакаме, докато ти мине. Болестта си е болест, братче, но един порядъчен човек не постъпва така. Можеше веднага да ни предупредиш, че боледуваш от това... това... как се казваше... умствено замърсяване.

— Умствено замъгляване — спокойно го поправи Хърбата.

— Все едно. Трябваше да ни предупредиш. Нямахте да разговаряме с човек, на когото паметта му изневерява.

— Разбира се. А на всичкото отгоре може и да ни продаде фалшив способ поради празнотите в паметта си! — прозина се Слабака, у когото умората винаги се проявяваше в учестени прозевки. — Да вървим, момчета — добави той. — Тук започва да ми се приспива.

— Да, започва да ни се приспива — подкрепи го Четката. — Да вървим.

— Чао, Хърбо — казах аз. — Ти трябва да се лекуваш. Защото това замъгляване може да ти остане за цял живот.

Тръгнахме към пътеката.

— Чакайте!... Не си отивайте! — извика след нас Хърбата. — Ще оправим работата! Всичко ще бъде наред!

Ние спряхме.

— Как мислиш да го оправиш? — попита Мрачния.

— Ще ида при един съученик, с когото напоследък се сприятелихме покрай изкуството — каза Хърбата. — Ще го доведе и в името на нашето приятелство той ще ви издаде способ.

— Мислиш ли, че ще го направи за теб?

— Сигурен съм. Ние се заклехме да си помагаме взаимно до края на живота си.

— Кой е той? — попитах аз.

— Шекспир — невинно отвърна Хърбата. Ние настръгнахме.

— Какво? — успяхме само да кажем.

— Шекспир. Той ми дължи благодарност.

— В никакъв случай — промълвих аз. — Само не Шекспир.

— Защо?

— Значи, ти нищо не знаеш?

— Не зная. Какво е станало? Откакто се посветих на изкуството, търся самота и училищните събития не стигат до съзнанието ми.

— Може и да стигат, но ги забравяш, щом имаш замъгляване.

— И това е възможно — отвърна Хърбата. — Та за какво става дума?

— Сега няма да ти обясняваме. Във всеки случай, братче, доведи когото щещ, само не Шекспир.

— Не мога да доведа никой друг, защото само Шекспир ми дължи благодарност. Напразно се страхувате, сигурен съм, че Шекспир ще изпълни всяко мое желание и ще направи всичко, за което го помоля. Той ми се закле.

— Хм... — окашляхме се ние, изпълнени със съмнение.

— Виждам, че не ми вярвате много — каза Хърбата. — Тогава четете.

И той извади от джоба си портфейл, а от портфейла снимка голям формат.

— Разгледайте я — каза той.

На снимката видяхме нашия приятел Шекспир със сандали на бос крак, къса поличка и пешкир през рамо. С вдъхновен израз на лицето той държеше в ръцете си лютня.

На гърба имаше надпис:

„На моя искрен приятел Хърбата с благодарност, че ме спаси от ръцете на разбойниците. Никога юмруците не са били използвани за по-благородна цел...“

С нетърпение час по-скоро да му се отплатя с благодарност. Юлиуш Лепки (в ролята на Орфей)“

Ние с уважение погледнахме Хърбата.

— Какви са били тия разбойници? — попитах аз.

— На една забава — обясни Хърбата. — Поради своите хореографски, актьорски и увеселителни способности Шекспир често го канят на различни терени, „файоклокове“, на кафе или на танцови забави. Успехите му в компания и особено сред момичетата предизвикват ревност у някои некултурни елементи, в резултат на което Шекспир често бива атакуван, нападан и заплашван с бой. И веднъж аз успях да предотвратя един от най-сериозните опити за посегателство върху телесната му неприкосновеност — скромно се окашля Хърбата.

— Било е много благородно от твоя страна — кисело забеляза Мрачния. — Само че не зная дали не проявяваш наивност, като разчиташ на помощта на Шекспир. Артистите често хвърлят думите си на вятъра.

— Можете да бъдете спокойни — рече убедено Хърбата. — Той сам ми написа, че няма търпение час по-скоро да ми се отплати, а и тази сутрин пак ме пита какво може да направи за мен.

— Необикновен човек — казах аз иронично. — И все пак на нас ни се струва...

Но Хърбата вече не ни слушаше. Той махна с ръка и хукна да търси Шекспир. Искях да го задържа, но едва бяхме изминали няколко крачки, когато той сам се обърна назад толкова неочаквано, че ние връхлетяхме върху него и си ударихме главите.

— Извинявайте — каза Хърбата, като се държеше за челото — сигурно ви е учудило неочакваното ми обръщане назад, или по-точно връщането ми от пътя, но аз пак забравих. Малко мозъчно замъгляване.

— Какво забрави?

— Да си взема хонорара.

— Не ти ли се струва, че е малко рано за хонорара?

— Не бих искал да правя това в присъствието на Лепки. А и, боя се, че той няма да е доволен, ако разбере, че търгувам със способа. Ще му кажа, че съчувствието ме е склонило да ви го съобщя, искам да кажа съчувствието, което ми оказахте. Не мислите ли, че така ще бъде по-добре? Някак си по-благородно и поетично?

— Мислим — отговори Мрачния и след известно колебание извади портфейла си и връчи на Хърбата сумата четирийсет и седем злоти и десет гроша. — Само помни, ако Шекспир откаже да даде

способа или, нещо по-лошо, се опита да ни отмъсти, сумата подлежи на връщане и освен това ти ще ни изплатиш лихва десет процента поради загубите на време и моралните щети. А в случай че на Шекспир му се удаде да си отмъсти и ние понесем телесни повреди, ще платиш една стотарка глоба, освен ако успееш да ни защитиш от гнева му.

— Не ми е много ясно за какво говориш — каза Хърбата, — но съм съгласен.

След това заявление ние сметнахме, че споразумението е сключено, и Хърбата хукна да търси Юлиуш Лепки. Но още преди да изчезне, нас ни обхванаха съмнения дали направихме добре и само при мисълта, че ще се срещнем с Шекспир, започна да ни обзема ужас.

— В същност на какво разчитаме — неспокойно забеляза Четката. — На брътвежите на един бивш боксьор, който от удар до такава степен е откачил, че е прописал стихове.

— Я чакай, Чамчо — сети се изведнъж Слабака. — Ти откъде знаеше толкова рими?

Аз се смутих.

— Ами, защото и аз пиша стихове — признах срамежливо, но мъжествено.

— Ти? — изуми се Слабака. — Че теб никой не те е удрял в челюстта?

— Имаш доста погрешно разбиране за изкуството — намръщих се аз. — Защо мислиш, че само бившите боксьори могат да пишат стихове?

— Това, както и да е — намеси се нетърпеливо Мрачния, — но мен ме е страх, че той поет ни прати за зелен хайвер. Толкова време мина, а той още не се връща.

— По-вероятно е пак да е забравил — въздъхна Четката. — Той е по-зле, отколкото изглежда. Това е цяло нещастие, братче, на неговите години да не си с всичкия си.

— Кратка е славата на спортиста — казах аз.

За щастие опасенията ни относно лоялността на бившия боксьор се оказаха напразни. Защото в този момент той излезе от храстите, като водеше със себе си самия Шекспир.

Шекспир се усмихваше загадъчно и ни гледаше някак странно. От този поглед ние изведнъж се почувствувахме доста глупаво.

Инстинктивно отстъпихме назад и с усилие преодоляхме силното желание да побегнем накъдето ни видят очите.

— Това са момчетата, за които ти говорих — каза Хърбата. — Запознайте се.

— Ние вече се познаваме — процеди Шекспир, като продължаваше да ни гледа с пронизателния си поглед, от който ни прилошаваше. — Заедно репетирахме.

— Това е чудесно — искрено се зарадва Хърбата. — Значи нас всички ни свързва общата ни любов към изкуството.

— Да, разбира се — Шекспир не преставаше да се усмихва дяволски, — свързва ни любовта към изкуството, както и някои драматични преживявания. Надявам се, помнете ги добре, приятели?

При спомена за тия сцени, краката ни сами хукнаха да бягат. Хърбата — явно засрамен от нашето поведение — сметна за уместно да ни извини пред Шекспир.

— Това им е нервен тик. Забелязах, че дори самото споменаване на твоето име ги прави неспокойни.

— Предполагам — процеди Шекспир, — но това е обясним рефлекс. И тъй, да пристъпим към въпроса...

— Ти... Наистина ли си склонен?... — заекна Мрачния.

— Естествено — каза Шекспир — Учудва ли ви това?

— Донякъде — измънка Мрачния. — Нали тогава не искаше. Въпреки нашите... хм... увещания.

— О, тогава беше съвсем друго — усмихна се Шекспир. — Аз не обичам такива увещания.

— А сега?

— Сега го правя заради приятеля си Хърбата, с когото ме свързват дълбока творческа близост и духовно родство. Впрочем, настойчивостта ви в стремежа към тази благородна цел ми харесва. В професията на артиста това е неоценим плюс.

— Във всеки случай ние се чувствуваме доста глупаво — казах аз.

— Да не говорим за това. Да видим къде можем да поприказваме спокойно? Имаме половин час на разположение, защото преди малко дойдоха от Хигиенния институт. Ще изнасят беседа пред цялото училище за борбата с децибелите.

— Най-добре е в сайванта — предложих аз.

— Ще ви оставя насаме — каза Хърбата. — Мисля, че повече не съм нужен.

Тръгнахме към сайванта. Шекспир вървеше отпред, а ние — няколко крачки след него.

— Имам чувството, че той нещо замисля — промърморих аз.

— Да, това е съвсем невероятно, как така се съгласи? — прошепна Мрачния.

— Видяхте ли го как ни гледаше? — забеляза Слабака.

— Ами усмивката му? — безпокоеше се Четката.

— Но каква полза може да има от това? — чудеше се Мрачния.

— Във всеки случай много е учтив и мазен.

— Да, това е подозрително.

— Трябва да бъдем нащрек.

Като влязохме в сайванта, Шекспир любопитно се огледа наоколо. Личеше си, че отдавна не бе идвал тук.

— Разположете се удобно — каза той. — Няма да свършим бързо.

Ние за всеки случай седнахме по-близо до вратата.

— Това, което ще ви кажа, естествено, е пълна тайна. И вие сте длъжни да я пазите. Никому нито дума също, че аз имам нещо общо с тая работа.

— То се разбира от само себе си — побързах да потвърдя аз. — Говори бързо.

— Най-напред искам да отбележа — започна Шекспир, — че способът за Алкивиад не е достатъчно изпробван, защото историята, така както я предава той, ни се струваше занимателна... да... доста занимателна и просто не беше необходимо да прилагаме системно способа. Изпробвахме го по-скоро за развлечение или — ако предпочитате — за спорт, но въпреки това той съществува... да, съществува... дори е разработен подробно, защото Алкивиад е особено подходяща личност за научни разработки и проучвания. Благодарение на това бяха разработени четири основни и около петнадесетина детайлни варианта на способа. Вие кой вариант искате?

Този въпрос малко ни изненада.

— Значи има различни варианти? — Това не бяхме предвидили.

— Разбира се, има „Способ за Алкивиад“ тип „П“ или П–СПОЗА. Освен това разполагаме с Д–СПОЗА, М–СПОЗА, както и със специална СПОЗА или още вариант НУПУМ.

Ние се спогледахме объркани.

— Може ли най-напред да ни обясниш в какво се състоят вариантите? — предложих аз.

— Вариант П–СПОЗА е „Способ за петици“, М–СПОЗА е „Способ за медиалност“, много популярен и удобен.

— За медиалност ли? Не ни е много ясно.

— С други думи, това е „Способ за плуване“. Aurea mediocritas^[1], или медиум.

— Медиум на хипнотизатор ли? — изпелтечи Четката.

— Не, на латински медиум е среда. Следователно това означава „Способ за получаване на средни резултати“. Този вариант обикновено се прилага от добри ученици, които по някакви причини искат да имат по някой предмет оценка задоволителен, а ги заплашва по-добра бележка.

— Странно — забелязах аз. — Има ли такива причини?

— Има — отвърна Шекспир. — Един мой съученик Толек Колашински се пази от петицата по химия като от огън, макар че знае цялата химия наизуст, защото баща му, инженер-химик, иска и Толек да следва химия, а Толек мечтае да стане актьор. Освен това разполагаме с Д–СПОЗА, тоест „Способ да се получават слаби бележки или още двойки и цафета“.

— Цафета ли? — възкликна Мрачния. — Ти да не се шегуваш? Кой ще иска да получава цафарки?

— О, има такива случаи. Дори са много чести. Има един Дендрон от девети клас, чиито старци правят вкъщи играчки за панаирите. Щом занесе по-добра бележка от двойка, те го принуждават с часове да произвежда същите играчки, защото смятат, че щом не е застрашен в училището, може да работи и да печели. Само когато носи двойки, го оставят на мира. Затова нещастникът се мъчи постоянно да им носи по някой цафуняк. Един Копеч пък от седми клас нарочно искаше да носи двойки, за да откаже родителите си да го пращат на училище. Предпочиташе да играе ролята на сираче цигулар, защото в крайградските влакове печелеше чудесно, свирейки на цигулка и на

струната на човешкото милосърдие. Спомням си, оплакваше ми се, че принудителното стоене в училище му отнема шанса в живота: „Времето лети, аз раста и после никога вече няма да мога да бъда сираче“ — казваше той. По същия начин някога се мъчеше да изкарва двойки и Деprimович от осми клас, но неговите причини бяха малко по-различни. Благодарение на богатите си роднини в чужбина той имаше вече всичко, каквото може да поиска човек: мотопед, яхта, куче, кинокамера, ски, кънки — изобщо всичко, с изключение на време да се ползува от тия удоволствия. Затова той отчаяно прилагаше СПОЗА–Д, за да докаже, че няма никакъв смисъл да му губят повече времето с учене. След дълги и упорити усилия той постигна своето.

Красив, макар и уникален пример за прилагане на СПОЗА–Д в името на приятелството е случаят с Антош Фонфала, който щом научи, че първият му приятел Митропек няма да мине в по-горен клас, бързо се постара да получи съответен брой слаби бележки, за да остане заедно с приятеля си. В смесените училища, както ме информират, подобни случаи стават между влюбени съученици от двата пола. Смятам, че тези примери достатъчно са ви убедили в нуждата от Способ Д?

Ние се спогледахме съвсем объркани.

— Да... разбираме, че някой може да иска да го зацафарят, но...

— Но какво?

— Толкова ли е трудно това? На мен ми се струва, че за цафе не е нужен никакъв способ.

Шекспир се усмихна снизходително:

— Грещиш. Подвеждаш се по доста разпространен, но много погрешен възглед. Да вържеш цафката — и то не каква да е, а основна, или както се казва, „срочна“ — това е свързано с определени трудности. Първо, самите учители не искат да пишат прекалено много двойки и правят всичко възможно, за да те измъкнат дори и за ушите. И работата е в това: да направиш така, че да им е невъзможно да приложат това жалко действие. Второ, получаването на мечтаната двойка изисква от човек силна воля и себеотрицание, защото понякога се налага да действуваш в противоречие със здравия разум, да си го кажем открито: в противоречие с природата, особено, когато не си пълен кретен, както е в цитираните от мен случаи, защото обикновено способни индивиди се отдават на желанието да получават двойки...

Вие естествено, по понятни причини, нямате представа за това, но повярвайте ми, наистина е голямо изкуство да отговаряш лошо, когато знаеш и когато правилният отговор просто ти е на езика. Това изисква умение да се владееш, вътрешна дисциплина, актьорски талант, специални маневри, ходове — с една дума способ. А ако предметът те интересува и неизвестно откъде ти знаеш по него, тогава започва истинската трагедия и без способ изобщо не можеш да минеш. Ако, да речем, се опиташ да се справяш как да е, без научен метод, ако неумело се преструваш на невежа или идиот, по-хитрият даскал веднага ще те разкрие и вместо мечтаната цвайка, те чака компрометиране, наказателно включване в научния кръжок и често пъти неприятна домашна намеса.

Още по-зле изглеждаш, ако в резултат на неумело приложения метод създадеш мнение, че си болен, недоразвит или че страдаш от мозъчни смущения. Тогава ще те пратят на лекар, на психолог, или което е още по-лошо, в училище за бавноразвиващи се, а това естествено съвсем ще ти обърка плановете.

Заслужилият възпитаник на нашето училище, инженер Рончка, е изразил това с максимата: „Да не знаеш е нищо, но да се преструваш, че не знаеш, вече е изкуство.“

Така че най-същественото е да изкарваш цафки по начин, който не дразни, не буди подозрения, на вид е естествен и сигурен. Постига се, като се ръководиш от научното познаване психиката на дадения даскал и общите правила в тази област — с една дума, като прилагаш патентования способ „Д“.

— Това нас не ни засяга — каза явно отегчен Мрачния.

Шекспир кимна.

— Предполагам. Достатъчен е един поглед — намигна той, — за да се досети човек. Обясних ви го само, за да карам поред.

— Не се шегувай, Шекспире... Струва ми се, разбираш, че при нас става въпрос за нещо друго.

— За какво именно?

— Е... ти разбираш... просто, да не се блъскаме.

— Да не се блъскаме ли?

— Да не се пресилваме и въпреки това някак си... е, нали разбираш. — Мрачния спря наред думата.

— Разбирам — процеди Шекспир, като ни наблюдаваше внимателно. — Вие искате специалната СПОЗА или вариант НУПУМ.

— Какво е това НУПУМ?

— „Не учиш, а привидно умееш“. Правиш впечатление, че знаеш, и се справяш с учителя... Този стремеж е много разпространен сред подрастващото поколение. Особено добри резултати се постигат, като се прилагат общите принципи на ГАБ.

— Габ ли? Какво значи това?

— Научно съкращение, което означава „Голям асоциативен блъф“. Това ли искате?

Малко засрамени, ние неопределено се окашляхме, но очите ни алчно светнаха.

— Това ли искате? — повтори сухо Шекспир.

— Да — промърморих аз. — Горедолу нещо от тоя род. Нали, Мрачни?

Мрачния кимна.

— Е, значи се разбрахме. Ще се помъча да задоволя желанието ви — отвърна Шекспир. — Само че ще трябва да се поровя в картотеката на способите и утре да ви донеса инструкцията.

— Не може ли веднага?

— Веднага? — засмя се Шекспир. — Личи си, че не си даваш сметка за размерите на картотеката. Кой би могъл да запомни всичко това?

Откъм училището се зачу глъчка... Учениците тичешком излязоха на игрището. Явно тия от санепидстанцията си бяха отишли.

Шекспир се изправи.

— Аз вече трябва да вървя. Ще се срещнем утре след часовете.

— Тук ли? — попита Мрачния.

— Предпочитам в обсерваторията. Моето присъствие тук може да събуди подозрение.

[1] Aurea mediocritas (лат.) — златна среда. ↑

ГЛАВА ОСМА

Когато Шекспир си отиде, нас ни загризаха съмнения. Възможно ли е Юлиуш Лепки, прочутият Шекспир, с когото на всичкото отгоре постъпихме толкова недостойно, да ни въвежда с готовност в тайните на системата? Изненадващата бързина и дори усърдието, с което ни предложи услугите си, явното удоволствие, което изпитваше, излагайки пред нас цялото многообразие от варианти, ни изпълваха с подозрения.

Можехме ли да си го обясним само с желание да се изфука и да ни шашне? Или зад всичко това се криеше нещо повече? До края ние не можахме да разберем със сигурност дали не сме станали жертва на коварна измама. Спомнихме си как ни заплашваше, че ще си отмъсти. Може би няма никакъв способ и той само иска да ни изпързала.

Чувството на мъчителна несигурност не ни напусна дори когато на другия ден след часовете се изкачвахме по извитите стълби към обсерваторията. Даже не ни се вярваше много, че ще го заварим там. Но стана чудо — той вече ни чакаше. Обаче и това не ни успокои, напротив, засили тревогата ни. Шекспир си погледна часовника.

— Трябва да побързаме, защото след половин час имам репетиция в драмкръжока.

Казвайки това, той отвори чантата си и извади дебел тефтер с черна подвързия и двоен лист канцеларска хартия, като онази, на която в татковата служба правят търговските баланси. Листът беше разграфен, а графите бяха попълнени къде по-гъсто, къде по-рядко.

— Това са необходимите ни материали, които извадих от картотеката. Този големият лист е личната таблица на Алкивиад, която съдържа някои научни данни за него. Изводите и практическите указания, произтичащи от тези данни са в тефтера... Ето... разгледайте я... — подаде ни той таблицата.

Опасенията, че ставаме жертва на измама, се разпръснаха. Таблицата беше толкова подробна, че будеше доверие. Ние алчно

вперихме очи в нея. Това наистина беше подробна научна и, доколкото
можяхме да се ориентираме, сполучлива характеристика на Алкивиад.
Слабака засрича на глас:

ИМЕ Тимотеуш
ПРЕЗИМЕ Мишак
ПРЯКОР Алкивиад
ДАТА НА РАЖДАНЕ 18.8.1899
ГРАЖДАНСКО СЪСТОЯНИЕ неженен
РЪСТ 181
ПРЕГЪРБЕНОСТ 5-15°
ОЧИ черни (кадифе)
КОСА 0
ОБЛЕКЛО ЦУМ (особен белег — негладени
панталони)

Шекспир нетърпеливо се покашля и ни взе таблицата:

— Няма смисъл да четете всичко. Ще прескоча ония черти, които
служат по-скоро за теоретични научни изследвания, и ще спра
вниманието ви само върху данните, които могат да имат практическо
значение за вас. И тъй:

ОБХВАТ НА ПОГЛЕДА 5 чина
Това означава, че едва на шестия чин сте в
безопасност.
ПЕДАГОГИЧЕСКА СКОВАНОСТ под средната
КОЕФИЦИЕНТ НА СКУКАТА 0,2
Доста нисък. Часовете му са по-скоро интересни.
ВИКАНЕ 0,1 децибела
Или на практика — никакво.
СТРОГОСТ 0,5 дракона
Както виждате, съвсем незначителна.
СПРАВЕДЛИВОСТ 9 солмона
Обърнете внимание на това. Оценката е много
висока.

РЕПРЕСИВНОСТ изтънчена
ТИП НА НАКАЗАНИЯТА психически тормоз,
вглеждане в душите
НЕРВНА ИЗДРЪЖЛИВОСТ липсват данни,
изчисления не са правени.
НЕКОНТРОЛИРАНИ РЕАКЦИИ не са забелязани
ХАРАКТЕР мек
ТЕМПЕРАМЕНТ умерен, разсъдъчен, склонност към
философия
ОБЩО ЗДРАВΟΣЛОВНО СЪСТОЯНИЕ
незадоволително (сърце)
ЧУВСТВО ЗА ХУМОР 7 твена
СПЕЦИАЛНОСТ история
СТРАСТ история
СЛАБО МЯСТО история
ТИП ПЕДАГОГИЧЕСКА ОБУСЛОВЕНОСТ
метеорологичен, за ниско налягане
КРИТИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛ 720 мм
Това означава, че изпитва с бележки, когато
атмосферното налягане спадне под седемстотин и двадесет
милиметра.
ВНИМАНИЕ! РЯДЪК ЕКЗЕМПЛЯР, ПОДЛЕЖИ НА
СПЕЦИАЛНА ЗАЩИТА.

— Искам да запомните това — завърши Шекспир. — Периодът за защита на Алкивиад продължава през цялата година.

— Не те разбирам — разтревожи се Мрачния.

— Ей сега ще ви обясня — каза Шекспир. — Периодът за защита е времето, през което се забранява да се прилагат шеги по отношение на някой учител, да му се прави на инат, да му се философствува, да се подлага на изтощителни интелектуални упражнения, да му се причиняват сътресения и да се увеличават педагогическите му съмнения, както и да се играе по нервите му, да се засяга на болното място, да се изпълва с огорчение, да се будалка и тем подобни хигиенни средства. Периодът за защита може да бъде нормален и извънреден. Всеки учител си има нормален защитен период през

определена част от годината — за Жвачек например защитният период е през май.

— Защо? — попитах аз.

— Защото през май Жвачек държи изпити. Вие сигурно не знаете, че той следва ориенталистика?

— Ориенталистика ли? — учудих се аз.

— Да, и през този период се явява на изпити в университета. Защитният период на Дядката Ейджатович е през ноември, понеже тогава ходи на лечебни бани и му правят специални нагревки, а това го изтощава. За мадам Калино периодът се пада през март. През този месец нервите ѝ не издържат, обземат я черни мисли и тя решава да изостави активната педагогическа работа. Ние успешно се противопоставяме на това чрез периода за защита и мадам Калино възстановява психическото си равновесие, изпълва се с вяра в младежта и в смисъла на своята педагогическа мисия.

Другарят Неруха, по физическо, има период за защита през април, защото тогава се разиграва финалът на изтощителния турнир по бридж, а той е състезател от „Спарта“ и трябва да му се осигурят подходящи условия. Така ние поддържаме формата му. Освен това редовно прилагаме обикновена защита по отношение на всички даскали непосредствено преди съвета, за да настроим благосклонно учителското тяло към учениците. В случай на нужда може да се обяви и извънредна защита. Например, при болест, семейно нещастие, преместване в ново жилище и други съдбоносни събития. Повтарям, че по отношение на Алкивиад защитата е постоянна, защото той е обект на защита по принцип и принадлежи към педагогическия резерват.

— Защо?

— Първо, защото е рядък екземпляр сред даскалите. Алкивиад е единствен в света. Той е велик.

— Велик ли? Как така: „велик“?

Шекспир ни погледна със снизходителна усмивка.

— Сега още не можете да го разберете. Но ще дойде време, и това ще проникне в жалкото ви съзнание. Впрочем дори и да не беше уникален екземпляр, пак щеше да подлежи на специална защита, защото е дрейфущ. Но лицата ви познавам, че и сега не разбирате, но скоро ще изясним и това...

— Добре — казах аз, — нека си е велик и дрейфуващ, но щом постоянно е под защита, как тогава ще прилагаме Способа?

— Едно нещо са неприятните шеги и тормозенето на даскалите, а съвсем друго е сериозно прилаганият способ. Способът не вреди на даскалите и им осигурява добро самочувствие. Вие като новаци още не можете да усетите тая разлика, но с течение на времето ще я разберете. И тъй, да се върнем към въпроса, защото нямаме много време — Шекспир пак си погледна часовника. — Да минем към практическите указания, които тридесет поколения ученици са извлекли от научните данни в общите таблици. Вие, ако не ме лъже паметта, бяхте кандидати за специалната СПОЗА, тоест НУПУМ, нали?

— Да — каза със страдалчески глас Мрачния. И четиримата бяхме потиснати и зашеметени от сложната проблематика на Способа.

— НУПУМ — повтори Шекспир, — с едновременно прилагане на ГАБ, или Големия асоциативен блъф. Ако обичате, записвайте си.

Ние извадихме бележниците.

— Най-напред да разясним въпроса за ГАБ. — Шекспир измъкна от джоба си тебешир и започна да пише върху старата напукана черна дъска.

— ГАБ е изграден от начални, общи и частни елементи. Няма да ви обяснявам подробно в какво се състоят началните ходове. Ще ви кажа само, че става въпрос за най-общо дезориентиране на Алкивиад и за привличане на вниманието му... Как се стига до това? До това се стига чрез дезориентиращи действия, в резултат на които той престава да се отнася към вас като към недисциплинирано, страшно и създаващо главоболия стадо, започва да ви гледа като нетипични ученици. Какви са тези дезориентиращи действия? Ако например го срещнете пред училище и проявите искрен интерес към неговата личност, това положително ще бъде дезориентиращо действие, тъй като Алкивиад не е свикнал на такова нещо. Ако му помогнете, когато носи някакъв тежък предмет или трябва да подреди недисциплинираните момчета в колона, ако го предпазите от нормалните прояви на младежката жизненост, това несъмнено ще бъдат постъпки, които успешно ще го дезориентират и ще подготвят почвата за Способа. Сега можем да пристъпим към по-подробните елементи на ГАБ. Да започнем от положението в класа. Алкивиад е в резервата и подлежи на непрекъсната защита, това обаче не означава,

че не го заплашват нормалните прояви на младежката жизненост. Няма да ги изброявам, защото това би ни отнело доста време, а не разполагаме с толкова много. Ще се съсредоточим върху една от тях. Имам предвид звуковете.

— Какви звукове?

— Нечленоразделните звукове и по-специално обикновения вик. Известно е, че общите качества в характера на Алкивиад и особено незначителната му строгост, която достига, както вече ви посочих, едва половин дракон, стават причина в негово присъствие (независимо дали в часовете или при други обстоятелства), младежта да си упражнява гласните струни, поддържани в нездрав покой от останалите даскали. С други думи неговите часове, дежурствата му в коридора и екскурзиите, меко казано, не са от най-тихите. Научно проверен факт е, че тези звукове болезнено вълнуват Алкивиад, възбуждат го педагогически и поддържат ума му в състояние на опасна напрегнатост и бдителност.

Значи, първият елемент от нашия Голям асоциативен блъф се състои в това да дадем на възбуденото съзнание на Алкивиад наркотик, или, ако предпочитате, хашиш. Да го замаем, а след това да приспим даскалската му бдителност.

И тъй, да отбележим този първи елемент:

„1. Хашиш“.

А сега, да помислим какво би могло да изиграе ролята на хашиш за човек като Алкивиад. Ако пред очите ни е неговата картотека и резултатите от проучванията на много випуски, несъмнено ще приемем, че хашиш за Алкивиад може да бъде тишината.

Отбележете си. Съвсем ясно е обаче, че само тишината още нищо не ни дава... Действително тя ще предизвика в съзнанието на Алкивиад замайване, произтичащо от липсата на нечленоразделни звукове, към каквито неговото ухо е привикнало, но от това все още няма да имаме пряка полза, тъй като Алкивиад може съвсем свободно и неправилно да си обясни внезапното ни притихване като временно отслабване на гласовите органи на младежта и, следователно, като затишие пред буря... Или пък, като се има пред вид, че нито един даскал не е лишен от самолюбие — може да стигне до съвсем погрешната представа, че вашето мълчание е израз на страха ви от

неговата личност, което естествено би било много нежелателно и вредно.

За тази цел, още преди да е престанало действието на хашиша, тоест на тишината, трябва да вземем инициативата. Тогава прилагаме метода на дрейфа. Знаете ли кога в корабоплаването имаме работа с дрейф?

— Когато корабът не се управлява и морското течение свободно го носи — отвърнах аз.

Шекспир кимна.

— И тъй, вашата задача, ще бъде да подтикнете Алкивиад към дрейф. Учителите се делят на дрейфувачи и недрейфувачи. Дрейфувачият даскал лесно може да бъде открит, като по време на урок му се подхвърли стръв под формата на „морска змия“ или „дигресивен елемент“.

Ние неспокойно се размърдахме.

— Според легендата — продължи Шекспир — по време на едно от пътуванията си прочутият мореплавател Синдбад, за да избегне отмъщението на жесток пиратски капитан, извикал: „Морска змия!“ С това отклонил вниманието на пиратите и се измъкнал здрав и читав.

На този принцип е изградена и нашата акция, известна под условното название „морска змия“, която се използва, за да се отклони вниманието на учителите.

В началото на часа ние хвърляме стръвта под формата на „морска змия“ и наблюдаваме. Ако даскалът клъвне, значи е от дрейфувачите. Такъв даскал лесно се отклонява от учебника, оставя се свободно на течението и с удоволствие гони заедно с нас морската змия. Не е нужно, мисля, да ви обяснявам колко ценен е за нас този тип даскали. Затова той подлежи на особена защита. От тези даскали именно е и Алкивиад.

Но време е вече да прекъснем приятното съвещание — каза Шекспир и се изправи. — Не мога да закъснявам за кръжока. Другото — утре след часовете.

Нямахме намерение да чакаме другото, още повече че на следния ден имахме час при Алкивиад. Решихме незабавно да приложим метода на ГАБ. Работата изглеждаше проста.

Имахме вече известен опит с другарката Лилковска. Ще ви го припомня по-подробно, за да не би смелото ни решение да учуди

някого. Оказа се, че това, което бяхме правили в часовете на нещастната учителка, не е било нищо друго, освен дрейф, „морска змия“ също пускахме, и то бая добре. Не, в това отношение Шекспир изобщо не можа да блесне пред нас.

Отдавна вече прилагаме някакъв сроден метод, оставяйки на хлапетиите от по-долните класове примитивните номера като разговорите на висок глас в часовете и обикновените викове. Ние си бяхме намерили нещо по-добро и по-интересно. Играта ни се състоеше в това да ужасяваме ангела. В училище често се случва учениците да не успеят да уредят през междучасията някои важни въпроси, например, е... например, да не привършат разменната търговия с марки, играта на морски шах, срещите по пинг-понг или някой спор, а звънецът ни в клин ни в ръкав избива.

В такъв случай неопитният дребосък изпада в паника и презглава тича към класната стая, за да не закъснее. В нашия клас обаче уреждахме тези неща по съвсем друг начин. Никой не бързаше, никой не изпадаше във вредна за нервите на млади хора паника. Играта продължаваше, търговията процъфтяваше, чак докато се сключеше необходимата сделка, а дискусиата спокойно се приближаваше към края си. Закъснелите бяха сигурни, че не ги заплашва нищо. Работата се уреждаше по много прост начин.

Когато клетата учителка с доверчива и благосклонна усмивка пристъпваше прага на нашия клас, посрещаха я мрачни лица и мъртва тишина. Другарката Лилковска ни поглеждаше неспокойно.

— Да не се е случило нещо?

— Не. Нищо особено — отговаряхме ние. Другарката Лилковска забелязваше отсъствието на Слабака и Мрачния.

— А къде са Слабински и Мрачни?

— Те малко ще закъснеят — изправях се от чина аз, — защото на Слабински му стана лошо.

— Какво му е?

— Нищо особено, другарко, само че се страхува дали не с изял ножче за бръснене с маслото.

— Ножче за бръснене с маслото ли? Какво говориш, детето ми?
— другарката Лилковска ме гледаше загрижено.

— Нищо не се знае, другарко. Филията му била намазана дебело с масло и има такава възможност. Вие, другарко, вече сигурно знаете

за нещастията в млекоцентралата? А това стана точно с вуйчото на Четковски. Едва не се удави. В млекоцентралата в квартал Мокотув. Там има големи казани със сметана, такива по няколко метра, и вуйчото на Четковски да вземе да падне в един от тях.

Другарката Лилковска ни гледеше недоверчиво.

— Да, другарко... и на всичкото отгоре, наблизко нямало никого, машините заглушавали виковете му, а стените на казана били хлъзгави и не могъл да се измъкне навън. За щастие обаче вуйчото на Четковски има трети разряд по плуване, тъй че не отишъл на дъното, ами през цялото време плувал.

— Плувал ли?

— Да, плувал, другарко. Най-напред кроул, а после, като се уморил, и гръб, и това го спасило...

— Ужасно... — казваше другарката Лилковска. — Но аз не разбирам каква връзка има това с ножчето за бръснене.

— Има, защото от същата сметана направили масло.

— Направили са масло! — погнуса се другарката Лилковска.

— Ами, разбира се, все пак жал им било да хвърлят толкова сметана...

— О, божичко, какво ядем ние?!

— Няма от какво да се гнусите. Вуйчото на Четковски се къпе редовно един път в седмицата, другарко, а ръцете си всеки ден ги мие. Чистоплътен човек е. Освен това е бил с бяла престилка, а и обувките му също наскоро били лъскани. Изобщо нямаше да има нищо страшно, другарко, ако тогава в джоба на вуйчото нямало ножче за бръснене „герлах“. То му изпаднало от джоба, докато плувал, заедно с един молив и писалка „ватерман“ със златен писец.

— И какво?

— Нищо, вуйчото казва, че за щастие загубата не е голяма, защото писалката я намерили, другарко. Тъй че загубата не е голяма.

— Но, мое дете... да не би да искаш да кажеш, че ножчето за бръснене е останало в сметаната.

— Уви, останало е, другарко.

— Как така? И не са ли се опитали да го извадят?

— Не, другарко, защото вуйчото си спомнил за това ножче чак на другия ден, когато трябвало да си подостри молива. Но маслото вече било направено и разпратено по магазините...

— Трябвало е да спрат продажбата.

— Не успели, защото вече го били разнесли по магазините и хората го изкупили. Знаете, че маслото дълго не се задържа...

— Това е ужасно...

— Да, другарко, но вуйчото казва, че ножчето било доста тъпо, защото си острил с него молива.

— Хубаво утешение, детето ми.

— Освен това вуйчото казва, че някой сигурно ще го открие, като си маже хляба, защото хората обикновено мажат маслото тънко. Друг въпрос е, ако някой си намаже филията доста дебело... А точно Слабински дебело си намазал филията и се почувствува зле... И сега мисли, че е от ножчето...

Потресената учителка искаше да телефонира незабавно в бърза помощ, но точно в този момент Слабински влизаше в класната стая, придружен от Мрачния.

— Как си, моето момче? — питаше другарката Лилковска.

— Вече е по-добре, другарко — заявявахме ние. — Все пак, май не е било от ножчето за бръснене...

Щастлива, другарката Лилковска не ни питаше повече за нищо. Но тъкмо се захващаше за урока и започваше да обяснява, например явлението триене, и ето ти го Четковски вдига ръка.

— Какво искаш, Четковски?

— Аз за триенето, другарко.

— Кажи, но по-бързо, защото изгубихме сума време.

— Истина ли е това, дете го бяха писали в „Шпилки“, другарко, че някакъв човек така си потрил ръцете от радост, като спечелил на „Тото“, че се разнесла миризма на изгоряло и трябвало да проветриват стаята?

Другарката Лилковска въздишаше тежко и търпеливо ни обясняваше:

— Не, това е невъзможно. Това е само шега на „Шпилки“.

Тогава вдигаше пръст нагоре Мрачния.

— Но ако ръцете на този човек са били полети с бензин, биха могли да се запалят, нали?

— Откъде пък ти дойде на ум това?

— При нас имаше такъв случай. Един съсед от третия етаж си прал панталоните във ваната и избухна.

— Какво избухна?

— Ами бензинът. Защото той си перял панталоните в бензин.

— Е, да... това би могло да се случи — обясняваше другарката Лилковска. — Сигурно не е внимавал с огъня. Ако е запалил цигара или газова печка.

— Не, другарко, там няма никаква печка, а пък той не пуши.

— Хм, в такъв случай е доста странно.

— Хората разправяха, че е от триенето. Имал леке от смазка и търкал страхотно, а понеже е щангист, другарко, не е от най-слабите. Не знам дали на такива хора може да им се вярва.

— Доста странен случай — другарката Лилковска беше леко объркана. — Не съм чувала подобно нещо. А тоя... тоя щангист наранил ли се?

— Нищо не му стана, другарко. Имаше късмет, експлозията го изхвърли през прозореца.

— И ти наричаш това късмет?

— Да, защото падна върху камион с мебели, а на камиона имаше канапе с пружини. И той падна право върху това канапе. Затова казват, че е имал късмет.

— Е, сега вече май съчиняваш. Сядай! — Другарката Лилковска се опитваше да бъде строга. — Да се върнем към урока!

Но тъкмо започвахме да правим самостоятелни опити в областта на триенето и избиваше звънецът.

Това се повтаряше в различни варианти почти всеки час. Ние постоянно имахме в запас някоя сензационна новина. Да, нямаше съмнение, че сме достатъчно опитни и можем самостоятелно да пристъпим към дрейф. Бяхме се запознали с общата картотека на Алкивиад и с основните принципи на ГАБ, това би трябвало да ни стигне. От утре започваме Големия блъф.

ГЛАВА ДЕВЕТА

На един ъгъл, близо до училището, ние четиримата дебнехме да се появи Алкивиад и да започнем с няколко дезориентиращи действия, според указанията на ГАБ.

Беше студено, но не валеше. Помнехме, че при Алкивиад имаме работа с метеорологично обусловен тип с критически показател 720 мм. Но за съжаление не знаехме точно какво е този ден налягането. Никой от нас нямаше барометър. Наистина, сутринта слушахме прогнозата за времето, но тя беше съвсем неопределена: „Област на понижено атмосферно налягане ще се наблюдава в северните райони на страната, променлива облачност... в следобедните часове във Варшава се очакват превалявания от дъжд...“

Обаче точното налягане не съобщиха. И така, тоя въпрос остана неизяснен, но за всеки случай ние решихме да бъдем предпазливи. Алкивиад може да изпитва, затова уместно бе да го склоним превантивно към Дрейф.

Часовникът на Мрачния показваше осем без десет, когато зад ъгъла се появи характерната приведена фигура на Алкивиад със стара шапка с увиснала периферия и пардесю рибена кост. Под мишница стискаше празната си, както обикновено, чанта. В ръка държеше вестник.

Като по команда, ние свалихме шапки, но Алкивиад не ни забеляза. Поздравихме го повторно, уви, и този път без резултат. Той ни отмина, потънал в някакви само нему известни мисли.

Мрачния ни направи отчаян знак. Бързо настигнахме разсеяния учител. Мрачния хвана чантата му, а Слабака вестника.

— Ние ще ви ги носим, другарю Мишак.

Алкивиад се спря изненадан.

— Какво правите? Защо ми взе чантата? — попита той Мрачния.

— Ние ще ги поносим, другарю Мишак...

— Защо?

— Ча... чантата е тежка... Така ми се струва.

— Ще ви изпратим...

Алкивиад опули очи.

— Какво каза?

— Искаме да ви изпратим, другарю Мишак... — промълви Мрачния като се оглеждаше и отчаяно правеше знаци на мен и на Четковски.

Ние скочихме и уловихме Алкивиад, аз под лявата, а Четковски под дясната ръка... може би от вълнение малко рязко.

— Какво означава това, момчета? — задъха се изплашен Алкивиад.

— Нищо, ще ви изпратим, другарю Мишак.

В първия миг мислехме, че ще ни изгони, но мекият му характер надделя. Нещастните ни физиономии трябва да са събудили съчувствието му, защото той престана да се дърпа и само продължаваше да ни гледа объркан.

Така изминахме няколко крачки — с нещастни физиономии и почервенели от срам, съзнавайки, че сме много жалки, защото всичко излезе някак си изкуствено и неловко... Най-отпред вървеше Мрачния с чантата, след това ние, уловили под ръка Алкивиад, а отзад Слабака с вестника... Не допусках, че блъфът изисква толкова усилия и нерви.

Момчетата, които бързаха за училище, се спираха и ни зяпаха учудени. Погледнах към прозорците. Струваше ми се, че отвсякъде ни гледат присмехулни лица. Но не. На един прозорец зърнахме познатото лице на Шекспир... Той ни наблюдаваше спокойно, като че ли всичко бе нормално и наред.

Това малко ни насърчи. Ние поотпуснахме ръцете си, които конвулсивно стискаха Алкивиад. Мрачния се окашля и вече се готвеше за следващата точка от програмата, тоест да пусне пробна „морска змия“, когато изведнъж думите замръзнаха на устата му. За наш ужас точно пред училища забелязахме Жвачек. Той стоеше напрегнато изпънат и ни наблюдаваше изненадано.

Побързахме да го поздравим.

— Добър ден, колега — каза той и протегна ръка на Алкивиад.
— Да не ви е прилошало?... — попита разтревожен.

Алкивиад се смути.

— Не. Нищо няма...

— Тогава защо така сте се увесили на ръцете му? — подозрително попита Жвачек. — Пуснете учителя си.

Освободен от нас, Алкивиад стисна ръка на преподавателя по полски. След което взе от Мрачния чантата си, а от Слабака вестника и все още смутен, тръгна заедно с Жвачек. На входа Жвачек се обърна и се огледа, а на нас ни се стори, че той за всичко се е досетил и ни обзе страх.

През целия му час треперехме да не ни припомни сцената пред училището и да не ни поиска обяснения, но Жвачек нищо не попита, ограничи се само да ни наблюдава внимателно по време на урока.

— На страха очите са големи — засмя се Мрачния, когато изби звънецът. — Жвачек нищо не се е досетил. Просто беше изненадан.

— Ако е така, скоро го очаква още по-голяма изненада — казах аз. — Във всеки случай нищо не ни пречи да продължаваме блъфа.

— Да — рече Мрачния. — Щом Алкивиад влезе в клас, пускаме „змията“.

— За случая в млекоцентралата или за триенето?

— Ще опитаме най-напред с триенето.

Уви, пак не ни провървя. Часът по история този ден беше след голямото междучасие. Звънецът изби, минаха няколко минути, а толкова точният обикновено Алкивиад не се появяваше. Затова пък дочухме подозрителна глъчка откъм училищния двор. Надникнахме през прозореца.

Навън се гълпяха момчетата от десети клас с някакви големи пакети в ръце. Между тях тичаше Алкивиад с разкопчано пардесю и вероятно се мъчеше да ги нареди в колона. Но едва успял да въведе ред в единия край на колоната, ето че в противоположния настъпваше безредие. Тарикатите се изтикваха един друг от колоната и се замеряха с пакетите.

Един пакет се разтвори и от него нападаха книги. Това предизвика още по-голяма бъркотия. Аз се наведох от прозореца и извиках на някакъв десетокласник, който беше наблизко:

— Ей ти, Дългия, я ела насам!

Дългунът с нежелание се приближи.

— Кво?

— Измъквате ли се някъде?

— Да, в Белани.

— А Алкивиад?

— Идва с нас. Шефът му нареди да ни придружава.

Ние се спогледахме. Нима часът ни ще пропадне?

— Защо в Белани? — попитахме дългуна.

— В дома „Майка и дете“.

— По какъв случай?

— На юбилей. Двадесет и пет годишнина на дома или нещо такова. Ще има тържествено събрание, а след това литературно-музикална програма. Ще играем нашата пиеса.

— Че тя още не е готова.

— Няма значение, по пътя ще се приготви — засмя се десетокласникът и тичешком се отдалечи.

На игрището се появи Шекспир, поогледа се наоколо, после притича под нашия прозорец.

— Ей, негри, слизайте долу! — извика той.

— Защо?

— Отиваме с пиесата.

— Ние нищо не знаем.

— Питайте Жвачек.

Хукнахме към учителската стая. Жвачек седеше между две камари тетрадки с класни работи и пиеше чай.

— Какво, още ли не сте тръгнали? — попита той.

— Ние не знаехме. Никой не ни е казвал.

— Предадох на Лепки да ви съобщи.

Без да разпитваме повече, бързо се облякохме и изтичахме навън. Там заварихме печална гледка — от колоната не бе останала и следа, момчетата препускаха по игрището, а пакетите се търкаляха по земята, разхвърляни безредно около Алкивиад. Самият той с два пакета в ръце се въртеше безпомощно и подвикваше с пресипнал глас:

— Момчета... момчета... време е вече да тръгваме... подредете се... Момчета... момчета...

Но гласът му се губеше сред глъчката и смеха. Никой не му обръщаше внимание. Ние гледахме всичко това със странна тъга. То нагледно ни показваше защо Способът за Алкивиад е толкова евтин. Помислих си, че Алкивиад също няма способ, а и за него някакъв способ би бил полезен. Никога ли не е помислял да го придобие? Защо

не го е направил? Не е могъл или не е искал? От тази замисленост ме изтръгна гласът на Мрачния.

— Слушай, Шекспире — говореше той на Лепки. — Ти каза, че Алкивиад е под специална защита. Каква защита е това?

— То не се отнася до защитата — промърмори Шекспир.

— Как така... ами че това измъчва Алкивиад.

— Положително — въздъхна Шекспир. — Но с нищо не може да се помогне. Те не го правят нарочно. Сега изобщо не мислят за Алкивиад. Просто се забавляват.

— Но резултатът е един и същ.

— Вие не разбирате от тези работи — каза Шекспир. — Това е прекалено сложно за вас.

— Май наистина е прекалено сложно. Все пак ти би могъл да въдвориш ред и да им кажеш да си вземат пакетите.

Шекспир се усмихна.

— Разбира се. При друг случай бих постъпил така.

— А защо не днес?

— Защото искам да ви улесня в Големия блъф.

— Не разбирам — промърморих аз.

— Струва ми се, че е ясно. Вие ще вземете пакетите.

Ние се колебаехме. Шекспир ни наблюдаваше с интерес. В същност май би трябвало да вземем пакетите и да застанем в редица. Това определено би било част от Способа. От друга страна, бояхме се да не станем за смях. Защото едно е да правиш тези неща в клас, а съвсем друго — пред очите на големите. Те няма да разберат, че е блъф, и могат да помислят, че се страхуваме от Алкивиад, или че сме най-обикновени подмазвачи.

Погледнах Мрачния. Той пък погледна мен.

— Няма как, Чамчо — промърмори. — Ще почваме ли Блъфа, а?

— Ще го почваме — казах аз.

— Тогава напред.

Мрачния изтича до занемелия Алкивиад, грабна от ръцете му пакетите, а ние вдигнахме другите, които бяха на земята.

— Готово, другарю Мишак, можем да вървим. Няма какво да чакаме тия хаймани. Те сами ще тръгнат.

Алкивиад ни погледна, като че искаше да каже нещо, но нищо не каза и бързо закрачи след нас.

Аз се озърнах. Десетокласниците веднага прекратиха играта, естествено бяхме им развалили всичко. Разнесоха се няколко изсвирвания. Потърсих с очи Шекспир. Той одобрително кимаше.

Но, да си призная, яд ме беше на него. Пакетите тежаха май по десет килограма единият. Можеше да каже на десетокласниците да ни помогнат. А той нищо. Не знаех какво да мисля. Дали наистина ни помагаше в блъфа, или просто не искаше да настройва срещу себе си големите. И отново ме зачовърка мисълта дали Шекспир не ни взема за мезе и дали целият този голям блъф не е само обикновен малък блъф на Шекспир. Може би това е неговото отмъщение?

Обаче нямаше как да отстъпваме. Потни и полуживи ние се довякохме до трамвайната спирка на улица „Мицкевич“. Зад нас маршируваха десетокласниците... Те се кикотеха и пускаха шеги. Бях убеден, че са по наш адрес.

На спирката те се държаха по-далече от нас. Но щом трамваят дойде, изблъскаха ни и се качиха. Ние с тежките пакети останахме. Алкивиад опита да се намеси, но безуспешно. Та неговата строгост стигаше едва до половин дракон. Яд ни беше на него за тоя половин дракон. Господи, и ние купихме способ за такъв учител! Чувствувахме се дълбоко унижени и с това трябва да се обясни фактът, че направихме сериозен пропуск в ГАБ. Когато Алкивиад смутено ни се усмихна и попита:

— Вие, струва ми се, сте от осми А клас? — ние не му отвърнахме нито дума. А това, че Алкивиад ни заговори, показваше, че съзнанието му е излязло от философския унес и че той започва да ни различава сред нищожността на света.

В дома „Майка и дете“ имахме още един неприятен случай.

Следващият номер от програмата след тържествените речи, трябваше да бъде нашата пиеса. Шекспир ни каза да влезем в умивалнята и да се боядисаме като негри. А той отиде да подрежда декорите на сцената. Ние на бърза ръка се гримирахме и искахме да излезем в коридора. Но ни очакваше неприятна изненада. Оказа се, че някой ни е заключил отвън... Това сигурно беше работа на големите. В същото време до нас стигнаха пронизителни викове от съседните умивални. Разтърсихме силно дръжката на вратата, но това не даде никакъв резултат. За щастие, оказа се, че отдушникът на прозореца е отворен. Помагайки си един на друг, ние излязохме през него навън...

и попаднахме право в ръцете на Алкивиад. Той тъкмо се приближаваше разтревожен заедно с някакъв възпитател от дома, едър мъж, с шкембенце и мек поглед. При вида на черните тела, които се спускаха от отдушника, и двамата спряха като заковани и ни загледаха възмутено.

— Какво значи това? — изпъшка Алкивиад. — На чуждо място такива шеги!

Почувствувахме се доста неудобно. Та това можеше да погребее целия започнат с толкова труд и себеотрицание ГАБ. В първия миг исках да обясня, че десетокласниците са ни заключили, но се въздържах. Нали с Алкивиад беше тукашният възпитател. Не искахме да хвърляме сянка върху доброто име на нашето училище. По-добре да стоварим вината върху техническите неизправности на дома.

— Не можахме да отворим вратата! — промълвихме ние смутено. — Бравата нещо заяде, другарю Мишак.

— Това е невъзможно... Сигурно нашите момчета са ви заключили. Понякога имат такива глупави хрумвания — каза възпитателят.

— Не, сигурно не са те... — отвърнахме ние.

Алкивиад ни погледна странно. Навярно ни подозираше в хлапашки номера.

— Къде са другите? — попита той. — Търсим ги навсякъде.

— Бяха в съседната умивалня.

Заедно с учителя си и възпитателя от Дома отидохме в умивалнята. Беше празна. Дрехите бяха разхвърляни в безредие. По стените се виждаха следи от черна боя.

— Май вече са се гримирали — казах аз. — Вие почакайте тук, а ние ще ги намерим.

Оставихме разтревожените учители и тръгнахме към залата. В коридора срещнахме две задъхани момчета: Шекспир и Хърбата.

— Виждали ли сте актьорите? — попитахме ние.

— Не, тъкмо тях търсим.

— Няма ли ги в залата?

— Не.

— Че какво е станало с тях?

— Именно, какво е станало! Просто изчезнаха.

В този момент край нас пробягаха двама негри по шорти.

— Те са — обърна се Шекспир.

— Ей, господо! — извиках аз.

Уви, за наше искрено учудваме, щом ни видяха, двамата нададоха пронизителни викове и се впуснаха да бягат.

— Стой! — извикахме ние и хукнахме след тях.

Негрите прелетяха с вик край умивалнята... Отвътре надникнаха Алкивиад и възпитателят. Възпитателят въпросително погледна Алкивиад.

— Какво им става? — попита той учудено.

— Нищо, това е репетиция — засрамен от държанието на актьорите, Алкивиад се опитваше да спасява положението.

— Но защо така крещат?

— Пиесата е с доста силни звукови ефекти — отвърна Алкивиад.

— Но те викат някак странно... това е вик на ужас!

— Смятате ли? — окашля се Алкивиад.

В този момент се появи още един негр. Щом ни забеляза, той спря запъхтян, огледа се отчаяно наляво-надясно, после се втурна към парапета на стълбището и по него се спусна долу.

— И това ли е част от репетицията? — попита втрещен възпитателят.

Алкивиад правеше опит да се засмее.

— Те са доста живи момчета, нали разбирате.

— Да, доста живи — възпитателят го гледаше уплашено.

В коридора се появи разтревожена директорката на Дома.

— Какво става с представлението? Всички чакат.

Алкивиад изтри с кърпичка плешивата си глава.

— Малко търпение, тъкмо се подготвихме...

— Чухме някакви викове. Публиката става нетърпелива. Да не се е случило нещо?

— Не... нищо, просто репетиция — каза Алкивиад. — Засега нека да пее хорът.

— Хорът трябваше да пее след това.

— Нека пее сега — каза със страдалчески глас Алкивиад.

— Какво?

— Нещо много силно.

— Може би „Хело, Хеленко“ от репертоара на „Шльонск“?

— Да пеят „Хело, Хеленко“.

Докато в залата се разнасяше пеене, ние, отчаяни, търсехме актьорите. В един момент забелязахме, че Шекспир ни прави някакви знаци. Приблжихме се на пръсти. Шекспир посочи към умивалнята в другия край на коридора, откъдето се чуваше плисък на вода.

— Май са там — прошепна той.

Надникнахме през ключалката. И наистина видяхме две насапунисани черни тела.

— Мият ли се? — спогледахме се ние изненадани.

— Кой са те? Познаваш ли ги? — попита Хърбата.

— Не мога добре да ги различа. Единият май че прилича на Кицки, а другият — на малкия Алибаба — отвърна Шекспир.

Хърбата нахълта в умивалнята.

— Момчета, какво ви става?! Защо си миете грима?

Щом ни зърна, негърът, който приличаше на Алибаба, се хвърли към прозореца, а другият... май Кицки... запуши с пръст крана, пръсна струята право в лицата ни и, възползувайки се от нашата изненада, изтича в коридора.

— Кицки, спри! — извика след него Шекспир. — Какво правиш, човече?

— Те като че ли са откачили — забелязах аз.

— С тях наистина става нещо странно — промърмори Мрачния.

— Нещо, което никак не ми харесва — каза Хърбата. — Те изобщо не могат да ни познаят.

— Няма какво да се прави. Ще трябва някак си да ги изловим — рече Шекспир. — Алибаба искаше да избяга през прозореца. Вижте какво става с него. На всичкото отгоре ще вземе да се пребие.

Изтичахме към прозореца. Алибаба вече бе успял да мине по корниза до съседния блок. В момента, когато надникнахме, той тъкмо прескачаше парапета. Втурнахме се в коридора и се спотаихме до вратата на съседната стая... След малко тя се откря и отвътре внимателно надникна черното лице на Алибаба. Той не ни забеляза, защото вратата ни прикриваше. Успокоен Алибаба изтича на застлания с дълга пътека коридор. Тогава Мрачния светкавично дръпна пътеката. Алибаба падна. Преди да успее да скочи на крака, Хърбата вече беше при него. Хвърлихме се и ние. Изведнъж Хърбата се дръпна смутен.

— О, боже! — промълви той. — Това не е Алибаба!

Наистина, отблизо можеше съвсем определено да се установи, че заловеното лице няма нищо общо с Алибаба. Освен големите бузи нищо друго не съвпаднаше.

— Да, това не е наш човек — каза изненадано Шекспир, след като внимателно разгледа пленника.

— Сигурно е някой от местното туземно население — рекох аз.

— Ей, калтак! Какво значи всичко това?! — извика Хърбата.

Момчето мълчеше. От черното му лице ни гледаха непознати изплашени очи. От страх то не можеше да произнесе нито дума. Абаносовата му кожа лъщеше от пот.

В този момент до нас се приближиха Алкивиад и възпитателят от Дома.

— Другарю Мишак, въпросът отчасти е изяснен. Това не е наш човек. Май е от местното туземно население... тоест... исках да кажа, от тукашните момчета.

Алкивиад си отдъхна, но както след малко се оказа, много рано.

— Колега, — обърна се той към възпитателя от Дома. — Този черничкият не е мой ученик. Бъдете така любезен да определите самоличността му.

Възпитателят от Дома разгледа пленника и се втрещи.

— Каргулевич? Как си могъл...

— Не съм аз... — изломоти момчето.

— Не отричай! — каза възпитателят. — Познавам те.

— Не казвам, че не съм аз — промълви момчето, — само казвам, че не съм се боядисал сам...

— А кой?

— Момчетата от „Линде“.

Алкивиад се олюля.

— Не говори глупости! — сви вежди възпитателят.

— Честна дума. Ние само искахме да видим как се обличат и... гр... гравират.

— Гримират.

— Да, гримират.

— С тях ли бяхте в умивалнята?

— Не, ние от другата страна...

— Как „от другата страна“?

— През ключалката.

— Аха, значи сте ги шпионирали?

— Ами... да... защото ни беше интересно как се гравират.

— Гримират.

— Да, гримират. И тогава те отвориха вратата. Ние искахме да избягаме, но те ни казаха: „Елате де, елате, не се бойте, елате да видите отблизо“. А като се приближихме, хванаха ни и ни боядисаха.

На това място от разказа Алкивиад силно изохка, което бе особено знаменателно, защото той бе известен със самообладанието и философското си спокойствие, достойни за древните мъдречи.

— Да — каза възпитателят от Дома на своя питомец — сега всичко ми е ясно. Само още не мога да разбера защо бягаше ей от тези момчета.

— Страх ме беше да не почнат пак да ме боядисват...

— Тези ли те боядисаха? — попита със слаб глас Алкивиад.

Момчето внимателно се вгледа в нас.

— Не, онези май бяха малко по-големи, но отдалече ми е трудно да ги различа. И едните, и другите са черни.

— Наистина, не зная как да ви се извиня... за този неприятен инцидент... — сломено говореше Алкивиад на възпитателя от Дома.

— Е, какво да се прави, младежи — въздъхна възпитателят. — Особено такива живи момчета.

— Те ще бъдат най-строго наказани, и то веднага — рече Алкивиад.

— Другарю Мишак... Моля ви, само не ги наказвайте веднага — изплаши се възпитателят. — Най-напред да изпълним програмата. Чувате ли? — хорът пресипна, пеят с последни сили. Моля ви, бързо на сцената.

— Но къде са актьорите?

— Актьорите отдавна чакат — чухме ние гласа на Алибаба.

Този път вече беше истинският Алибаба. Изтичахме зад сцената.

Наистина там чакаха големите в пълен състав. Те седяха на пейките с отегчени физиономии. Още преди да им кажем нещо, ни обсипаха с упреци:

— Къде се губите? Всички отдавна ви чакат. Хорът пресипна, а вас още ви няма. Кажете им на тия малките, другарю Мишак, да разберат! Нямаат никакво чувство за отговорност и уважение към

изкуството! Заради тях трябва да се червим... Точно когато сме на гастроли, да правят такива номера!

На Алкивиад му призля от тяхното двуличие.

— Господи, защо не си ми дал силата на Херкулес, хитростта на Одисей и мъжеството на Ахил...

Представлението донякъде ни реабилитира и предизвика възторг у възпитаниците на Дома, дори и у горките негърчета, които, мити-недомити, се присъединиха към общите ръкопляскания. Ние като актьори получихме цветя. Връчиха ни и букетче рози за Шефа.

Но учителското тяло на Дома продължаваше да ни гледа подозрително и за всеки случай веднага след представлението изведе питомците си от залата.

Ние също на бърза ръка си дигнахме чуковете и, без да се бавим, се оттеглихме. Връщането мина спокойно. Всички вече бяха уморени. Дори десетокласниците съвсем се отпуснаха и мълчаливо зяпаха плочите на тротоара, покрити с лепкава кал. Ръмеше дъжд.

Скришом наблюдавахме Алкивиад. През последните три часа той като че ли още повече се бе състарил. С разкопчано пардесю, по-прегърбен от обикновено, той тежко влачеше крака. Очилата му се замъглиха, а по набразденото му лице се стичаха дъждовни капки.

— Да блъфираме ли малко? — предложи Мрачния.

Поклатих отрицателно глава.

— Понеже го гледаше — промърмори Мрачния, — си помислих...

— Аз само така, изобщо — измънках смутено.

— Той е тъжен — каза Мрачния. — Трябва малко да поблъфираме.

— Не виждам възможност — отвърнах.

Когато се върнахме в училище, заварихме класа потиснат. Оказа се, че докато ни нямало, Дядката устроил истинска Вартоломеева нощ и писал шестнайсет цафарки. Освен него буйствувал и Фарфала, отмъщавайки си за унищожения Кипов апарат. Оставачът Бем, дълъг като върлина, се приближи до нас.

— Успяхте ли да се сдобиете със способ?

— Способ ли? — погледнахме го ние изненадани.

— Нали трябваше да купите способ?

— Ти откъде знаеш, Бем?

— Нали трябваше нещо да измислите. Видях ви като говорехте с Кицки.

— Да — отвърна объркано Мрачния — водим преговори по този въпрос.

— Дрън-дрън, та пляс... Няма да се оправят. Кой ще им продаде способ? Дори Кицки не искаше да разговаря с тях! — обади се дебелият Бабинич. — Казвам ви, че единственият способ е да зубрим.

Мрачния го изгледа презрително.

— Не е чак толкова зле — процеди той. — Въпросът се придвижва, но изисква предпазливост. Училището ни гъмжи от мошеници, които продават фалшиви способности. Трябва да действуваме на сигурно, за да няма гафове.

— На първо време взехме за изпробване едно способче — добавих аз скромно.

— Какво способче? — попита Бем.

— СПОЗА. — Мрачния небрежно изтръска някаква пращинка от ръкава си.

— Споза ли? Какво е това?

— Ох, не си струва да се говори... Ще се пръснеш от смях — омаловажаваше нещата Мрачния.

— Но какво е?

— Способ за Алкивиад.

Страх ни беше, че Бем ще избухне в смях, но той ни погледна оживено.

— Наистина ли сте го купили?

— Да... От утре започваме — каза безразлично Мрачния. — Можеш да съобщиш на класа.

— В какво се състои способът?

— Ох, нищо особено. Ела у нас след училище. Ще си поприказваме.

— Това вече е гот! — възкликна Бем.

— Защо толкова се радваш, Бем. Че то е само за Алкивиад.

— Нищо... няма значение! Дори и за Алкивиад, пак е нещо... От всяко положение ще ни е по-леко... няма да е такъв позор... поне малко да се утешим, защото вече ни се отпя да живеем. Ще видите как на всички изведнъж ще им се оправи настроението!

Той се отдалечи възбуден. Бяхме уверени, че моментално ще разтръби из класа. Погледнахме подир него доволни.

— Веднага му се повдигна духът — забеляза Мрачния. — Може би е добре все пак, че купихме способа.

— Да, това ще има сериозно морално значение за класа — казах аз.

ГЛАВА ДЕСЕТА

На другия ден отново опитахме Големия блъф. Този път, едва бяхме свалили фуражки на улицата, и Алкивиад отдалече ни позна. На лицето му се появи някаква гримаса, която в краен случай и при голяма доза добро желание, можеше да се сметне за нещо подобно на усмивка.

Освен чантата и вестника, тази сутрин той носеше и тежък пакет. Естествено веднага се спуснахме към него, за да извършим дезориентиращо действие.

— Ние ще го носим, другарю Мишак.

Аз и Мрачния хванахме пакета. Слабака грабна чантата, а Четката вестника. Този път излезе много по-естествено, може би защото Алкивиад не се съпротивяваше, а с видимо облекчение ни даде пакета. Той наистина дяволски тежеше и канапът се впи в ръцете ни.

— Само внимателно, да не се счупи пак. — Алкивиад свали шапката си и изтри чело.

— Това Катон ли е, другарю Мишак? Вече залепен?

— Да... макар че, честно казано, го нося с известен страх — задъха се Алкивиад.

— Защо?

— Този гражданин, както знаете, не се отличава с особена красота и другарят директор не го смята за украса на кабинета.

— Тогава защо досега го държеше?

— Това е стар бюст — каза Алкивиад. — Когато започнах да преподавам в училището, Катон вече беше тук... Пазеха го като спомен. Но, за съжаление, сега изглежда още по-зле, отколкото преди.

— А не можеше ли да се реставрира, да се шлифова и изглади?

— Да, реставраторът искаше дори да му залепи парченцата от носа и от ухото, които липсват, но аз не се съгласих.

— Защо?

— Защото носът на Катон носи отпечатъка на историята. Не зная, известно ли ви е, че нашият прочут възпитаник, генералът, една

година преди матурата му отчупил носа. По същите причини се противопоставих на опитите да бъде възстановено ухото. Защото Катон загубил ухото си при обсадата на Варшава през 1939 година. Незабравимият ни разсилен Венцковски тъкмо го носел на сигурно място, когато една бомба ги повалила на земята и по този начин Катон придобил историческо значение. Ще ви кажа също в пълна тайна, че не всички парчета от бюста, който другарят директор събори, дадох за залепване.

— Как така?

— Исках нащърбеното място около долната челюст да остане, понеже, както знаете, тя беше се отчупила. По-точно, на нашия Катон сега му липсва част от устната.

— Да не би с това да сте искали да отбележите последния случай?

— Да.

— Да не би... Мислите ли, че е чак толкова важно събитие?

— Това ще реши историята. Във всеки случай не можем да я изпреварваме. Защото не е изключено някой от вас да стане известен човек и тогава събитието от миналия месец ще заинтересува историците.

— Вие надявате ли се на такова нещо? — подсмръкна Мрачния.

— Винаги допускам това, когато гледам учениците си.

Уви, не можахме да продължим този интересен разговор, защото вече влизахме в училищната сграда и глъчка заглуши думите на историка. Табуни от младежи препускаха насам-натам и съвсем задръстваха входа.

Ако се съди по това, че някои от моите съученици изпълняваха ролята на коне и носеха на гръб личности, които диво крещяха, сигурно се възпроизвеждаше прочута историческа битка. Алкивиад протегна ръце, заговори нещо на момчетата, опитваше се да се промъкне през огъня на битката, но пълчищата не му обръщаха никакво внимание. Най-сетне той спря примирен, загубен и безпомощен сред ревящата орда.

— Няма начин, трябва да поблъфираме — прошепна Мрачния и веднага след това извика на ухото на Алкивиад: — Не се безпокойте, другарю Мишак. Ще ви пробием път през тези пълчища. Давайте, момчета! По метода на козела! Слабака и Четката първи.

Навели глави, момчетата като стенобойни машини се забиха в сганта и събориха на земята някакъв „кон“. Ние с Мрачния незабавно се възползувахме от пролуката, побутвайки объркания Алкивиад. След двадесетина секунди благополучно се приземихме пред вратата на канцеларията.

— Готово, другарю Мишак — отдъхна Мрачния. — Фронтът е пробит.

Алкивиад изтри челото си.

— Нещо подобно се е случило май само на Сид при Самора... Но кажи ми, момче, защо употреби думата „пълчища“?

Мрачния не знаеше какво да отговори.

— Четохме в една историческа книга — отървах го бързо аз.

— Вие четете исторически книги? — попита Алкивиад, като че ли това беше много странно явление.

— *Historia magistra vitae*^[1], другарю Мишак — за щастие дойде ми на ум максимата, която често бях чувал от устата на баща си.

Алкивиад ни погледна през очилата.

— Невероятно — каза той и за първи път се усмихна. После погледна към вратата на директорския кабинет. — А сега ме чака пострашен преход — пошегува се той. — Боя се, че другарят директор ще ме отстрани заедно с Катон. Всичко ще зависи от това, дали ще го заварим в перипатетично състояние.

— Какво значи то?

— Значи, дали ще се разхожда из кабинета. Другарят директор е перипатетик, когато е ядосан.

Уви, още щом открянахме вратата, веднага стана ясно, че директорът е в опасно перипатетично състояние. Нещо повече, при него беше Жвачек.

Ние смело затропахме с крака, оставихме Катон на един стол, след което бързо свалихме пардесюто на Алкивиад. Той явно се притесни от нашето старание. Аз закачих пардесюто на закачалката, а Четковски и Слабака се заеха да отмотаят шала на Алкивиад.

Директорът прекъсна перипатетичната си разходка и заедно с Жвачек ни загледаха учудени. А ние отново затъртрихме крака. Май вдигахме прекалено много шум, но то беше от нерви. Връчихме на Алкивиад чантата и вестника.

— Да го развием ли? — посочихме пакета.

— Достатъчно — каза директорът. — Да ви няма!

При такова решително поставяне на въпроса не ни оставаше нищо друго, освен още веднъж да затътрузим крака и да се измъкнем от кабинета.

Естествено не отидохме в класната стая, а изтичахме навън и застанахме под прозореца на директора.

Чувахме гласа на Шефа и забързаните му крачки. Явно той продължаваше да бъде в страшно перипатетично състояние.

— Това е нечувано! Образцова гимназия! Училище с такива традиции. И такъв скандал! При това на тържество с възпитателен характер, така да се каже! Как можахте да го допуснете и — което е по-лошо — да не ме уведомите! Вие ме поставихте в смешно положение. Под влияние на вашите уверения, че всичко е минало както трябва, искам да благодаря за цветята, обаждам се на директорката на Дома весело, шеговито, бих казал дори... да, шеговито: „Как се чувствувате след юбилея?“ А на нея това й прозвуча като неприлична шега и подигравка! И едва тогава аз научавам, колега, че там е имало скандал! Някакви гоненици, кръсъци, нападение срещу възпитаниците на Дома, гавра с питомците...

— Извинявайте, другарю директор — окашля се Алкивиад, — това е преувеличено, само ги боядисаха.

— Само? — крещеше директорът. — И това вие наричате само?! Неприятно ми е, но трябва да ви кажа, че отдавна поставяте на мъчително изпитание моето педагогическо доверие. Впрочем, няма какво да се учудва човек, щом вас повече ви интересуват мъртвите скулптури, отколкото младежта. Защо сте ми донесли тая черупка?

— Бюстът е залепен...

— Не искам да го виждам в кабинета си. Само го задръствате с разни боклуци.

— Ще се осмеля да забележа, че този бюст е свързан със славната история на училището. Устоял е на две войни и петдесет випуска вандали. Струва ми се, че това значи нещо.

— Не, не... Веднага го махнете оттук!

— Какво ви пречи?

— Прави ме за смях. В този стадий на унищожение вече само ни прави за смях. Никога не сме го възприемали като произведение на изкуството, а като мебел. Износените мебели се изхвърлят.

— Все пак, самият факт, че това е Катон...

— Катон не е бил прогресивна личност... Всички знаем какво е писал той за отношението към робите.

— Все пак бил е символ на някои древноримски добродетели.

— Не, колега, не виждам никакви причини, нито морални, нито естетически... нито политически, това лице да остане тук, напротив, фактите говорят, че трябва да се махне този гипс или, както правилно се изрази другарката Калино, тази вехтория от кабинета. Тази жалка осакатена фигура внася само елемент на разсеяност и нарушава сериозността на нашите заседания. Стига ни, че трябва да понасяме цвиленето на коня под прозореца.

Наистина, Цицерон отново се беше промъкнал на територията на училището и тъжно цвилеше, вероятно защото есенната трева по отъпканото игрище бе съвсем оскъдна.

— Колега Жвачек, притворете прозореца — чухме гласа на Шефа.

Тъй като не желаехме да рискуваме и да бъдем разкрити, ние бързо офейкахме. Първите три часа изкарахме под впечатление на онова, което чухме. През голямото междучасие отидохме в учителската стая.

На вратата се натъкнахме на Жвачек.

— Пак ли вие? Какво искате?

— Търсим другаря Мишак.

— Какво има? — Алкивиад се приближи до нас с чаша чай в ръка.

— Искахме да вземем картите.

— Картите... Но нали чак последния час имаме история!

— Няма значение. През това време можем да си повторим материала.

Учителите ни загледаха с интерес.

— Да вземем и някакъв филм... — добавих аз бързо. — Момчетата казваха, че имало филм за пирамидите.

— За съжаление прожекционният апарат е повреден...

— Нищо. Ще го поправим... Бащата на Бем има радиотелевизионна работилница, сигурно и това ще може да поправи — каза Мрачния.

— А засега да вземем картите и може би египетските таблици, за които говореха момчетата.

— Добре, ще изберем нещо... — рече след малко Алкивиад.

Допи си чая и тръгна с нас към горния етаж. Когато избрахме картите и историческите табла, Четковски неочаквано попита:

— Успяхте ли да оставите Катон, другарю Мишак?

— Уви, опасенията ми се оправдаха — спокойно отвърна Алкивиад. — Другарят директор не желае Катон да се върне в кабинета му.

— И какво сега?

— Нищо. Ще трябва да го махна.

— Ще го изхвърлите ли?

— Не, ще му намеря място вкъщи.

— Не може ли в кабинета по история?

— Няма кабинет по история. Той беше напълно анексиран от другарката Калино за нуждите на географията.

— И вие се съгласихте?

— Не съм сключвал по този въпрос никакъв договор, момчето ми. Никой никога не би ме принудил да сключа такъв позорен договор.

— Тогава, значи, сте си запазили правата.

— Естествено, но да се постави там главата на Катон в този момент, би било крайно неблагоприятно. Доколкото ми е известно, другарката Калино е от враговете на Катон и се боя, че римлянинът няма да може да остане там дори час. Затова ще трябва да го отстраня поне засега.

— Това е невъзможно — казах аз. — Той принадлежи на училището.

— Да, той принадлежи на училището — повтори Четковски. — Брат ми разправяше, че когато тръгнал на училище, Катон вече бил тук, а едни познати на брат ми, по-големи момчета, казваха, че когато те тръгнали на училище, Катон също вече бил тук. Той винаги е бил тук.

— Наистина — рече Алкивиад. — Но такава е съдбата на старите неща.

— Другарю Мишак — реших аз, — дайте го на нас.

Алкивиад се вцепени.

— На вас ли? Защо?

— Ще стои в нашия клас.

— Да, другарю Мишак — подкрепиха ме бързо Четковски и Слабински. — Ще го пазим чак до матурата.

Алкивиад известно време мълчеше и ни гледаше внимателно.

— Добре, можете да го вземете — рече той накрая. А после бързо се отдалечи.

— Ти май прекалено много блъфира? — каза ми Мрачния. — За какъв дявол ни е тоя гипс?

— Аз само така... просто дезориентиращо действие...

Мрачния ме изглежда подозрително.

— Мислех, че наистина си се загрижил за съдбата на тая вехтория.

— Аз? — засмях се. — От къде на къде! Казвам ти, всичко е в рамките на блъфа.

— Разбира се, че в рамките на блъфа — побързаха да повторят Четката и Слабака, забили очи в пода.

Още същото междучасие ние взехме Катон от кабинета и го инсталирахме в нашата стая, в ъгъла отляво на катедрата.

Както обикновено, Жвачек влезе в клас едновременно със звънеца. Разбира се, веднага забеляза нещастния Катон. Повдигна въпросително вежди.

— Дежурният? Какво е това? — попита той Слабака, който този ден беше дежурен.

— Това е Катон — заяви Слабака.

— Тази нещастна маска не е украшение за класната стая.

— Положително — отвърнах аз. — Но това е заслужила маска. Преживяла е две войни и петдесет випуска обикновени вандали, без да смятаме четириръките. Това все пак значи нещо, нали?

Жвачек ме погледна учудено.

— Твоята реч ме изненадва, Чамчара. Не подозирах, че имате култ към традицията.

— Никога не се знае какво се крие в младежта, другарю Жвачек — подхвърлих аз една обща забележка от философски тип.

— Знаете ли поне кой е бил Катон?

— Имаме известни сведения — отвърнах.

— Във всеки случай е странно — каза Жвачек с иронична усмивка, — че Катон намира убежище именно във вашия клас. Вие,

струва ми се, не сте се загрижили да развивате добродетелите.

— Да развиваш добродетели в училище е трудно нещо, често пъти направо невъзможно — отвърнах аз, — но на нашата възраст понякога се опитват невъзможни неща.

Жвачек настръхна.

— Ти май се подиграваш?

— Съжалявам, че смятате така. Нима правилното формулиране на мислите е толкова рядко явление в това училище?

— Да, като че ли рядко, особено във вашия клас. И твоето внезапно красноречие, Чамчара, ме изненадва.

— Упражнявам се в ораторско изкуство.

— Или в шутовщина.

— Да бъдеш добър шут също е изкуство.

Тук учителят по полски сметна, че ще е най-добре да обърне всичко на шега. Затова ми разроши косата и се засмя.

— Сядай!

Повече не спомена за Катон. Затова пък забелязахме, че от този ден той малко се промени. Вглеждаше се внимателно в нас и често ни вдигаше за разговори.

[1] *Historia magistra vitae* (лат.) — Историята е учителка за живота. ↑

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

С безпокойство очаквахме часа на Алкивиад. Прегледахме още веднъж бележките за СПОЗА и установихме, че условията за дрейф са безупречно подготвени. Алкивиад явно се намираше в зашеметено състояние и вече не само ни различаваше сред пълчищата, но започваше и да ни обиква. Случаят с Катон би трябвало окончателно да го обезоръжи. Сега оставаше само бързо да пуснем „морската змия“ и Способът ще започне да дава плодове. Когато Алкивиад влезе в нашия клас, той най-напред погледна към шкафа, където стоеше бюстът на Катон. След това насочи погледа си към нас и макар нищо да не каза, ние забелязахме, че прегърбеността му е едва пет градуса, а може би и още по-малка...

Седяхме мълчаливо, в такава дълбока и принципна тишина, че се чуваше дори далечното цвилене на Цицерон на двора и „на кокошки вик уморен“, както би казал Хърбата. Шекспир беше прав. Тази тишина — необикновена, неочаквана, каквато ухото на Алкивиад не беше долавяло от десетки години, накара учителя да изпадне в състояние на странно зашеметяване. Тя наистина беше хашиш. Слуховият орган на Алкивиад не можеше да повярва на това явление и най-напред неспокойно помръдна един-два пъти, после остана неподвижен. Историкът застина като статуя.

Аз сръгах Мрачния. Съгласно инструкцията сега трябваше да се въведе „дигресивен елемент“. Мрачния вдигна ръка.

— Какво има? — попита го Алкивиад с неестествен глас.

— Другарю Мишак, искам да се извиня, защото не съм си научил урока. Имаше нещастен случай.

— Какво се е случило?

— Нищо особено, само че вкъщи стана експлозия.

— Експлозия ли? Какво е избухнало?

— Мога да ви разкажа, ако искате.

— Ако наистина е интересно... — каза Алкивиад.

— Много е интересно, другарю Мишак. Това са резултати от триенето...

Аз въздъгнах тежко и недоволно погледнах Мрачния. Отново ни предстоеше, не знам вече за кой път, да изслушаме разказа за щангиста, който си прал във ваната панталоните. В края на краищата Мрачния би могъл да се понапъне за нещо ново. Все още зашеметен, Алкивиад търпеливо изслуша разказа. Когато Мрачния свърши, в класа настъпи тишина.

— Това ли е краят? — попита Алкивиад.

— Да, това е краят. Щангистът Множек изхвърча през прозореца.

Алкивиад съвсем не изглеждаше развълнуван от трагичната история за прането. Но той погледна Мрачния със странна загриженост.

— Това да не са били някакви исторически панталони?

— Не, от къде на къде! — засмя се Мрачния и учудено погледна Алкивиад. — Бяха най-обикновени панталони, макар и от много хубав плат.

— Но тогава сигурно ваната е била старинна? — попита пак Алкивиад.

— Не, защо?

— В такъв случай не разбирам защо ни разказа всичко това, момче — рече Алкивиад, като гледаше Мрачния с искрено учудване.

Мрачния се смути.

— Ами... струваше ми се... че...

— Че какво?

— Че е интересно...

Алкивиад се засмя. За първи път го виждахме да се смее и това ни направи голямо впечатление. Стори ми се, че смехът му беше подигравателен. Никога не бях допуснал, че Алкивиад е способен да се засмее подигравателно.

— И ти наричаш това интересно събитие? Не богохулствуй, момче. Пред лицето на историята това събитие е нищо. Защото какво представляват изгорелите панталони на Множек пред пожара в Александрийската библиотека? Може ли подпалването на някакви си панталони да се нарече исторически факт?

— Като че ли не, другарю Мишак.

— Защо тогава си тъпчеш главата с това? Умът ти, момче, разполага с ограничено количество сиво вещество и не си струва да го пълниш с всякакви боклуци.

— Извинявайте, но панталоните бяха от чиста вълна — забеляза малко обиден Мрачния.

— Това няма значение. Значението на нечий панталони, момчето ми, се определя не от това, дали са от чиста вълна или от целволе, а от това, какво влияние са оказвали върху хода на историята... Следователно, трябва да те интересуват само ония предмети, които са били достойни да влязат в историята. Такива предмети има малко. Знаем, наистина, историята за ризата на Деянира, но не сме сигурни дали този факт е стигнал до нас в точната си версия. А щом ти, мило момче, се интересуваш от елементите на облеклото, бих предпочел вместо от панталоните на някой си Множек, да се позаинтересуваш от жартиерите на графиня Солсбъри.

През класа премина шепот, по някои лица се появиха глуповати усмивчици.

Алкивиад вдигна пръст нагоре.

— Nonni soit qui ta u pense! — произнесе тържествено той.

Ние млъкнахме, заинтригувани от странното звучене на думите. Алкивиад ни изглежда един по един.

— Мрачни, можеш ли да обясниш по-точно за какво става дума?

Мрачния се обърка. Естествено, не можеше да обясни не само по-точно, но и въобще за какво става дума. От устата на Алкивиад се отрони въздишка.

— Значи, не знаеш защо предпочитам да се интересуваш по-скоро от жартиерите на графиня Солсбъри, Мрачни?

— Не зная, другарю Мишак.

— Защото тези жартиери са влезли в историята, но не знам дали за теб има значение, че нещо влиза в историята.

— Разбира се, другарю Мишак — побърза да потвърди Мрачния.
— Има значение, уверявам ви.

— Радвам се — отвърна Алкивиад.

— Ние всички се интересуваме от история — разнесоха се гласове. — Ние обожаваме историята.

— Действително, забелязах във вашия клас историческа промяна — каза Алкивиад. — Може да се каже, ренесанс. Знаеш ли какво значи

ренесанс? — попита той Мрачния, а на мен ми се струваше, че долавям в гласа му подигравка, но може би само така ми се е струвало.

Мрачния хвърляше на всички страни отчаяни, безпомощни погледи, а нас започна да ни обхваща все по-голяма тревога, да не кажа страх. Дрейфът не вървеше. Алкивиад презрително отхвърли стръвта под формата на панталоните на Множек и съвсем явно минаваше към педагогическа контраатака.

Мозъкът ми трескаво работеше. Нещо трябва да се направи, да се измисли.

— Другарю Мишак — изправих се аз с истински страх в очите — другарю Мишак, може би най-напрел ще ни разкажете за жартиерите — казах умолително, защото в тази част от облеклото виждах последната възможност да склоним Алкивиад към дрейф.

— Да! За жартиерите! — разнесе се хорова молба. — Другарю Мишак, за жартиерите!

Алкивиад протегна ръка. С цезаров жест той умиротвори класа, после каза:

— Това е историята на прочутия Орден на жартиерата. Този орден бил създаден през хиляда триста осемдесет и четвърта година. Апропо, приятелю — кимна той към мен — може би ще ми кажеш кой е царувал по това време в Полша?

Мълчах, проклинайки момента, в който ни се поиска да дрейфуваме, и целият метод на „морската змия“. За щастие Алкивиад понесе трагичното ми мълчание с философско спокойствие, дори не изглеждаше особено огорчен от моето невежество, очевидно не бе очаквал нищо друго.

— По времето, когато в Англия се основава Орденът на жартиерата, в Полша е властвувала кралица Ядвига — съобщи той меко. — Но това естествено не е оказало никакво влияние върху основаването на Ордена на жартиерата. Причината за основаването на Ордена била неприятността, която се случила на графиня Солсбъри на един бал. Горката дама загубила по време на танца жартиера си. Крал Едуард Трети вдигнал загубения предмет и го връчил на собственичката. Това естествено предизвикало усмивки сред придворните. Кралят забелязал усмивките и казал: „... Nonni soit qui mal u pense... Да се срамува този, който си помисли нещо лошо. Който днес се смее на жартиерата, утре ще смята за чест да я носи“. И

веднага създал Ордена на жарттиерата. Действително и до днес в Англия се смята за най-голяма чест да бъдеш удостоен с този орден. *Nota bene*, боя се, че такава чест вас не ви заплашва, но за да караме подред, ще ви кажа, че това е единственият орден в целия свят, който се носи на крака. По-точно, около лявото коляно. А дамите носят този орден на рамото си.

Като видя, че разказът събуди у нас искрен интерес, Алкивиад посочи Четковски и добави:

— Можеш ли да ми изброиш други прочути „предмети“, които са станали причина за исторически събития?

Четковски обаче не можеше да изброи нищо по добре известни причини.

— Сигурно сте чували за ябълката, която станала причина за Троянската война, или за носа на Клеопатра, или за ухото на някой си Дженкинс, а може би и за английските овце, които изяждали хората и станали причина за революцията?

За съжаление, оказа се, че никой от нас нямаше и понятие нито за трагичната ябълка, нито за носа на Клеопатра, а да не говорим за ухото на Дженкинс или за овцете людоеди. Разгони ни се фамилията.

Още веднъж опитахме да се спасим, като склоним Алкивиад да ни разкаже за тези неща, но той отрицателно поклати глава.

— Това не е чак толкова важно. Тези предмети сами по себе си не са имали кой знае колко голямо значение. За тях се говори по-скоро като за символи на определени явления и понякога се използват в шегите, но това е само пяна по вълните на историята. Истинската река тече дълбоко. По-добре да поговорим за египетската култура.

В резултат на тези ходове на нас съвсем ни се отця СПОЗА и Алкивиад спокойно се върна към урока. А накрая дори изпита Бем и Кох и им каза да говорят върху материала, който бяхме взели напоследък. Бем и Кох естествено нищо не знаеха и в дневника цъфнаха две двойки. По този начин многообещаващият дрейф завърши с катастрофа.

След часа двамата оцетени подсъдими ни поискаха сметка.

— Я се разкарайте с вашия способ — ядосано говореха те.

— Способ ли! Какъв ти способ! Само такива кретени като вас могат да повярват, че някой им е продал Способ — язвително гречеше

Бабинич. — Трябваше да ме слушате мен. Още от началото ви казах, че ни будалкат.

— Затваряй си човката! Това беше само репетиция — ядоса се Мрачния.

В отговор Бабинич пъкна пръсти в устата си и пронизително изсвири. Заедно с него свиркаше май половината клас. Това бе страшно компрометиране и унижение за нашата четворка.

Чудехме се къде ни е грешката, но не можахме да я открием. Мрачното подозрение, че сме станали жертва на отмъщението на Шекспир, отново ни завладя.

След часовете останахме да го дебнем в коридора. Щом излезе, ние го помолихме да дойде в обсерваторията. Мислехме, че ще се опита да се измъкне, но той тръгна без бой и дори с удоволствие.

В обсерваторията му обрисовахме цялата картина на поражението, което понесохме в резултат на СПОЗА.

За наше учудване Шекспир ни изслуша спокойно и после каза кратко: КРЕТЕНИ.

Нищо друго само толкова. Кратко, но ясно.

Естествено, това ни оскърби и ние незабавно поискахме обяснение и удовлетворение. Шекспир още веднъж повтори, че сме кретени, защото сме се хванали да прилагаме СПОЗА съвсем дилетантски и некадърно, без да се запознаем с цялата инструкция.

— Как сте могли да помислите за резултати, преди да минем целия разяснителен курс. Не се явихте на следващата лекция, както се бяхме уговорили. Наистина трябва да си свършено тъп — добави той, — за да си помислиш, че мизерните панталони на някой си Множек могат да накарат даскал като Алкивиад да се пусне на дрейф. Запомнете веднъж завинаги, Алкивиад не е чувствителен към всяка „морска змия“. Само „историческата змия“, ако мога така да се изразя, ще го склони да дрейфува. Впрочем, това личи от картотеката — единствената страст и слабо място на Алкивиад е ИСТОРИЯТА. Рядко се случва преподаваният от учителя предмет да бъде и негово хоби. За съжаление, в случая с Алкивиад имаме работа именно с това рядко явление. Историята и само историята е слабото му място. В това място вие трябва да се целите, в противен случай всичките ви усилия ще бъдат напразни. Алкивиад няма да дрейфува. Затова отбележете си като втора точка на системата ГАБ: „Исторически дрейф“.

Ние помръкнахме.

— Много ни утеси — измърмори Мрачния. — Лесно е да се каже: „исторически дрейф“, но за да дрейфуваш исторически, трябва поне нещичко да знаеш...

— Е, нещичко трябва да знаеш — каза Шекспир. — Но това се урежда от дежурните. Определят се по двама дежурни за всеки час, които подготвят дрейфа, а целият клас си гледа спокойствието. Алкивиад лесно дрейфува и тогава не изпитва с бележки. И тъй, благодарение на дежурните вие ще постигнете пълна свобода на действието и безопасност. Дежурните ще дрейфуват заедно с Алкивиад, а вие ще се заемете с по-приятни неща. Затова отбележете си като трета точка: „Институцията на дежурните“. Само че ви предупреждавам — дежурните трябва сериозно да накълват темата, за да не позволят на Алкивиад да ги тласне в странична линия, защото както май вече сте успели да забележите, Алкивиад обича да взема инициативата, да пуска собствена „морска змия“ и да принуждава младежта да дрейфува по непознати води, осеяни, ако мога така да се изразя, с подводни скали и изключително нездравословни за младежта.

— А няма ли някакъв способ изобщо да не учим? — простена Слабака.

Шекспир ни погледна с явно отвращение.

— За първи път виждам такъв мързелив випуск. Ако продължава така, нашето славно училище съвсем ще пропадне. От време на време човек трябва да учи, ако не за друго, поне за хигиена.

— Добре, но ако Алкивиад въпреки всичко започне да изпитва с бележки, както днес изпита Бем и Кох?

— Ако безупречно дрейфувате, няма да изпитва.

— Но все пак, ако реши?...

— Вие сте осигурени дори и при такъв случай. Още не съм ви открил всички карти. Работата, впрочем, не е в това, Алкивиад изобщо да не ви изпитва, а в това, въпросите му да не бъдат за вас опасни и страшни. А въпросите му няма да бъдат опасни и страшни, първо, защото винаги ще знаете кога може да изпитва. Това вече си го отбелязахте, нали? Припомни на колегите, Чамчо.

Аз извадих бележника, прегледах записките си и издекламирах:

— Обусловеност от метеорологичен тип, изпитва, когато атмосферното налягане спадне под седемстотин и двадесет мм

живачен стълб. — Да — добавих, — но откъде да знаем кого ще изпита?

— С това именно се занимава подробната част на Способа НУПУМ. Работата е лесна, защото системата, по която изпитва Алкивиад, е разшифрована.

— Той си има система?

— За съжаление, да. Обикновено всеки стар даскал си има система. Системата на Алкивиад е от сложните, но въпреки това ние благополучно успяхме да я разшифроваме.

Превърнахме се в слух. Шекспир започна да обяснява.

— Алкивиад дели презимената на четири групи. Към първата спадат историческите имена, към втората — имената, свързани с природата, към третата — техническите и към последната — останалите. Изпитва най-напред лицата от първата група; когато свърши с първата, се заема с втората, после с третата и накрая — с четвъртата...

— А в каква последователност изпитва в отделните групи? По азбучен ред ли?

— Така е било в началото, но когато преди тридесет години разшифровани системата му, Алкивиад измислил нещо друго. Подрежда имената според броя на буквите и започва да изпитва от най-късите.

— А ако презимената имат един и същ брой букви?

— Тогава въпросът се решава от броя на съгласните.

— А ако имат еднакъв брой съгласни?

— Едва тогава решаващо значение има азбучният ред. Следователно трябва да направите списък и да подредите имената по този ред. Какви исторически презимена имате в класа?

Ние дълго мислихме.

— Домбровски — казах аз.

— Други?

— Май няма други.

— Зимни^[1] и Петшиковски^[2] — подсказа Четката.

— Какви са тези Зимни и Петшиковски — въздъхна Шекспир.

— Какво, да не би да не са прочути?! — настръхна Четката.

— Алкивиад не признава спортните знаменитости. Хайде, поразмърдайте си мозъците.

— Значи други няма.

— Само Домбровски ли? — учуди се Шекспир. — Трябва да имате повече.

— Не. В нашия клас няма нито Косцюшко, нито Коперник! — избухна Мрачния. — И изобщо откъде можем да знаем? Историята не е нашата слабост. Ако бяхме силни по история, нямаше да ни трябва способ.

— Тогава ми направете списък на класа — примирено каза Шекспир.

Когато списъкът беше готов, той внимателно го прегледа.

— Имате осем прочути имена — заяви той. — Бем, Бучек, Чарнецки, Домбровски, Кох, Олшевски, Пилат и Жулкевски.

Ние слушахме недоверчиво. Някои от имената наистина като че ли ни напомняха нещо, но защо и другите са прочути, това съвсем не можехме да разберем.

— Сигурен ли си, че това са известни и исторически имена? — попита Мрачния.

— Да.

— А няма ли да стане някой гаф?

— Ти за какъв ме смяташ? — ядоса се Шекспир. — Да не мислиш, че всички са такива невежи като вас? Имате осем прочути имена и точка.

— Ние не сме ги чували.

— Това няма значение.

— А тоя тип Олшевски? Честна дума, нашият Тиньо Олшевски ще има да се чуди, като му кажа, че носи прочуто име.

— Тоя тип Олшевски заедно с типа Врублевски първи в историята е втечил въздуха...

— Възможно е — отвърна Мрачния. — Няма да се караме.

— Благодаря ти — каза Шекспир. — Сега тези имена трябва да се подредят по системата на Алкивиад, така както ви казах. Напишете момчетата по реда, по който ще бъдат изпитвани.

Написахме ги. Получи се следната последователност: БЕМ, КОХ, Бучек, Пилат, Олшевски, Чарнецки, Жулкевски, и Домбровски.

— Дявол да го вземе — каза Мрачния, — съвпада. Ами че днес той изпита Бем и Кох!

Шекспир гордо се усмихна.

— Както виждате, действа без грешка. Още сега може да се предвиди кого ще изпитва следващия път.

— Бучек и Пилат — възкликнахме ние.

— Да, Бучек и Пилат — каза Шекспир. Подредихме според дадения ни код останалите имена в природната група, в техническата и в последната.

— Това е всичко — рече Шекспир и стана. — Желая ви успех...

[1] Зимни — известен полски лекоатлет в миналото. ↑

[2] Петшиковски — известен полски боксьор в миналото. ↑

ГЛАВА ДВАНАДЕСЕТА

— Да, господа — каза Мрачния разочаровано, когато вратата след Шекспир се затвори, — трябва да разработим исторически дрейф. Работата, уви, е неприятна, защото, както се оказа, на такава личност като Алкивиад не можеш да ѝ подхвърлиш какво да е.

— Искаш да кажеш: на такава стара лисица като Алкивиад — обадих се аз. — Съветвам ви да бъдем нащрек, неговата усмивка не ми харесва.

— Алкивиад не е лисица — каза Мрачния. — Той е стар плешив морж.

— Ако става въпрос за историята, подозирам, че е лисица. Съгласен съм, че е стар и плешив, но е лисица.

— Лисица, която с нежелание разкрива лисичите си черти — каза Четката.

— Не — рече Мрачния. — Алкивиад е само един дрейфущ морж, но морж, който не се хваща на каква да е стръв.

— В бъдеще ви съветвам да слагате за стръв нещо от рода на ухото на Дженкинс — казах аз.

— Господа, що за ухо е това? — изпъшка Слабака.

— Именно. Не можем да поставяме съдбата си в зависимост от едно неизвестно ухо.

— Единственият метод е да принуждаваме Алкивиад да дрейфува в познати води — каза Мрачния. — Да му обявяваме бой на своя територия и ние да диктуваме условията.

— Да, така е! — Слабака и Четката незабавно подеха лозунга. — На своя територия и ние да диктуваме условията!

— Съгласен съм, господа — свих рамене аз, — но каква е нашата територия? Съществува ли тя изобщо? Какви са нашите води? Боя се, че не притежаваме дори мизерно късче земя, нито пък локвичка. За да дрейфуваш исторически, трябва да имаш къде. А ние нямаме. Ние изобщо нищо не знаем.

— Господа, ние все още не знаем що за ухо е това — продължаваше да мрънка Слабака.

— Тихо, Слабак, остави ни на мира с това ухо — изръмжа Мрачния. — Затова са дежурните, за да научат. Предлагам да не падаме духом. Работата в края на краищата е само организационна. И предлагам за следващия час с дежурството да се заемат Четката и Слабака.

— Защо ние?

— Вашите сили са още пресни и неизползувани — казах аз. — Силите на Мрачния и моите днес се изчерпаха поради хитрите действия на Алкивиад, който ни принуди на неочакван и неприятен дрейф.

— Така е — потвърди Мрачния. — Измъчи ни с английския жартуер и с ухото на Дженкинс.

— Но какво да измислим?

— Нищо не трябва да се „измисля“. Трябва да вземете някоя книга и там да намерите нещо.

Слабака и Четката се намръщиха с погнуса при споменаването на книга.

— Може би ще е по-добре да се върнем към Катон.

Не без известен страх аз погледнах строгото лице на римлянина.

— Мисля — окашлях се, — че темата Катон е доста несигурна... би трябвало да разсъждаваме за добродетелите... а тази тема — хм... струва ми се, не е много подходяща в нашия клас.

— Неподходяща... нетактична и неудобна — добави и Мрачния, като също се окашля.

— Чамчо е прав — подкрепи ме Четката. — Това ще бъде опасно. Трябва да измислим нещо безопасно.

— Имам един вуйчо в Крошневице — обадох се аз след малко. — Неговото хоби е историята и къщата му е истински музей. Може би ще се съгласи да ни даде назаем някаква кост или старо желязо.

— Това е идея — рече Мрачния. — Кога ще я имаме тази кост?

— Ще се помъча още в неделя да замина за Крошневице. При условие че ми измислите отнякъде пари.

— Къде се намира това Крошневице?

— Близо до Кутно.

— Много е далече, а следователно и много скъпо — каза Мрачния. — По-добре да се разшетаме някъде наблизко.

— Един мой братовчед е нумизматик — обади се Четката.

— Какъв, какъв?

— Събира стари монети — обясни Четката. — Но работата е там, че не ги дава на заем.

— А откъде ги взима тия монети?

— Купува ги. Понякога сам ги намира. Защото води разкопките в Археологическия институт.

— Трябва да идеш при него — решително заяви Мрачния. — Упълномощавам те да вземеш от него монети.

— Казах ти, че няма да даде.

— Няма значение дали ще даде или не, става въпрос ти да вземеш.

— Как така? — разтревожи се Четката.

— Скъперничеството на нумизматика трябва да бъде наказано. Ще я вземеш за два дни, после ще я върнеш. Най-добре е с пластелин.

— Не те разбирам.

— Ще си залепиш пластелин на подметката. Като разглеждате колекцията уж случайно изтърваваш монетата и я настъпваш с крак. Монетата се залепва за подметката. Правиш се, че я търсиш, после заявяваш убедено, че е паднала в някоя пукнатина на пода или се е търкулнала под шкафа... Казваш довиждане и излизаш. Пред вратата отлепваш монетата от подметката.

Четковски слушаше изплашен.

— Аз ли трябва да направя това? — заекна той. — Аз не мога...

— Добре, тогава ще го направя аз. Ще дойда с тебе при тоя нумизматик.

— Не... не...

— Не можем да направим това — намесих се аз, — то ще ни тласне по пътя на престъплението. Това са престъпни идеи.

— В такъв случай аз си измивам ръцете — обади се Мрачния.

— Измий ги. Ще ти е от полза. Винаги са ти мръсни ръцете — отвърнах аз.

— Какво?

— Успокой се. По-скоро трябва да нагласим нещо с нумизматика. Сетих се. Ще идем при него служебно.

— Като членове на кръжока по история.

— Че ние не сме в кръжока по история.

— В нашето даскало изобщо няма такъв кръжок — забеляза Четката.

Свих рамене.

— Ако няма, трябва да основем.

Тримата ме погледнаха изненадани.

— Естествено в рамките на ГАБ — добавих аз бързо, — ще се снабдим с печат и ще действуваме официално. Това ще прави много добро впечатление на всички, включително и на нумизматиците.

— А естествено, най-добро впечатление ще направи на Алкивиад — забеляза Мрачния.

— Да, най-добро впечатление ще направи на Алкивиад — кимнах аз, — а също на Шефа и Жвачек.

Без повече да протакаме, ние отидохме при Алкивиад и за втори път го докарахме до зашеметяване, като заявихме, че сме основали кръжок по история и го молим да бъде така добър да го ръководи и да се грижи за него. След това изразихме желание да притежаваме собствен печат и помещение, в което да си правим научните сбирки.

Шефът, който беше приятно изненадан от нашата обществена инициатива, веднага ни отпусна помещение, а що се отнася до печата, той трябваше да бъде поръчан при гравьор. Затова ние поискахме да ни издадат удостоверение, че като членове на кръжока по история правим научни изследвания и училището моли да ни бъде оказвано съдействие.

С това удостоверение отидохме при нумизматика, братовчеда на Четковски, за да вземем от него на заем някои по-интересни монети. Уви, очакваше ни неприятна изненада. Отвори ни разплакалата му съпруга, която заяви, че мъжът ѝ Дамян Обол — Четковски заминал с професор Михаловски на археологическа експедиция в Египет, а нумизматичната си колекция временно депозирал в Националния музей, където вероятно бихме могли да я разгледаме.

Това бе за нас сериозен удар, защото в сметките ни не влизаше да вземаме назаем монети от музея. Музеите в това отношение са „най-големите скъперници“, както се изрази Четковски. И тъй въпросът с дрейфа отново беше отложен и поредните две жертви по списъка трябваше да научат урока за Египет. Понеже държахме да го знаят тип-

топ, ние ги подложихме на строг научен контрол. Съвестно следяхме да напълнят сивите си клетки чак догоре със съответните знания.

И този път системата задействува без грешка. Оказа се, че двете жертви, които всичко назубкаха, действително бяха изпитани, а обемът на знанията им предизвика у Алкивиад леко психическо сътресение. Окуражени от това, ние направихме опит за малък дрейф и разказахме за резултатите от посещението си при нумизматика и за неочакваното му заминаване на археологическа експедиция в Египет заедно с професор Михаловски.

Уви, тук се случи досадна и непредвидена неприятност. Алкивиад ни погледна подозрително и каза:

— Не знаех, че професор Михаловски има и свръхестествени способности.

— Как така?

— Че може едновременно да се намира и в Египет, и във Варшава. Защото вчера го срещнах. Дори разговарях с него.

Ние бяхме съвсем объркани.

— Чакайте — рече Четката. — Аз ще изясня този въпрос.

И наистина го изясни. Още същия ден ми се обади по телефона.

— Страхотна новина — извика той възбуден, — цялото ми семейство е възмутено!

— Какво е станало?

— Братовчед ми Обол — Четковски не е заминал за Египет.

— А къде?

— Заминал при един известен нумизматик, доктор Кислон, в Билгорай и го увещавал да му продаде някаква рядка староперсийска монета. Но понеже доктор Кислон се опъвал, той приложил метода на пластелина.

— Метода на пластелина ли?

— Да, същия, за който ме уговаряше Мрачния. Уви... тоест, исках да кажа, за щастие на справедливостта, доктор Кислон забелязал, че братовчед ми Обол понакуцва и му предложил да го прегледа. Братовчед ми започнал поривисто да се дърпа и да тича из стаята, оставяйки мазни зеленикави петна от пластелин по чистия излъскан паркет. Сигурно е щял да се измъкне заедно с трофея си, ако не била старата прислужничка на доктор Кислон. Отчаяна, че подът е

изцапан, тя уловила братовчед ми за крака, за да погледне подметката му. И всичко се разкрило.

— Ужасна история — казах аз.

— Това още не е всичко — продължи сломено Четката. — Оказало се, че монетата вече я няма на подметката. Доктор Кислон съобщил за случая в милицията. Милицията задържала Обол и се опитала да научи от него какво е станало с монетата. Обол се правел, че нищо не знае. Тогава на милицията ѝ хрумнало да го облъчи с рентгенови лъчи и знаеш ли какво се оказало? Че нещастната монета е в стомаха му. Трябва да я е глътнал в антрето. След като никакви безобидни средства за изваждане на монетата не дали резултат, подложили го на операция. Монетата най-сетне се върнала при законния си собственик...

— А Обол? — попитах аз потресен.

— А Обол направо от болницата го закарали в...

— В затвора ли?

— Не, в друга болница, за психично болни. Защото, изглежда, нашият братовчед е... знаеш... не съвсем... нали разбираш...

— Разбирам. Нумизматиката е опасно нещо.

— Да, опасно нещо.

На другия ден проведохме съвещание в историческия кръжок и стигнахме до извода, че е по-добре да не се занимаваме със запалени хобисти, защото човек никога не знае дали няма да попадне на някой опасен маниак.

— Няма друг изход, господа — казах аз, — трябва сами да се заемем с разкопки. „Земята крие тленни останки и исторически експонати“ — заявих. — Ако успеем да открием такъв експонат, въпросът с дрейфа ще бъде разрешен.

Всички сметнаха предложението ми достойно за осъществяване. След кратка размяна на мисли решихме още в неделя да отидем в околностите на Варшава, за да направим разкопки. Не знаехме само накъде да тръгнем. Накрая Слабака си спомни, че през ваканцията е бил с майка си и баща си на екскурзия в Черск и там видял развалини на стар замък. И тъй, избрахме Черск.

Петъкът и съботата посветихме на екипиране. Слабака намери отнякъде къса сапърска лопатка, аз се снабдих с градинарско гребло,

Мрачния донесе стара лопата за въглища. Четката се погрижи за кльопачката и за велосипеди.

В неделя сутринта тръгнахме в пакет към Черск с раници, пълни с екипировка. Липсата на тренинг и колоездачна закалка скоро излязоха наяве и след първоначалния устрем трябваше да намалим темпото, така че в Черск стигнахме едва на обяд. За да не се сблъскаме с цербера, който пазеше замъка, ние решихме да се откажем от удобния път откъм черквата и да атакуваме обекта откъм неохраняваната стръмнина.

Влачейки с усилие крака, започнахме да се катерим нагоре, като мъкнехме и велосипедите. Но по средата на пътя сметнахме, че най-напред трябва да се подкрепим, още повече че ни предстояха тежки разкопки. Апетитът ни беше чудесен и за нула време унищожихме всичките си запаси. После един час търсихме подходящо място. Най-много ни се искаше да поровим край кулата на замъка, това обаче се оказа невъзможно, защото там непрекъснато се въртяха туристи. Затуй опитахме да копаем на няколко места отвъд стената. Мрачния твърдеше, че жителите на замъка са изхвърляли тук боклука си и следователно има шанс да изровим някакъв исторически предмет. Уви, нашите исторически намерения не срещнаха разбиране у екскурзовода на група туристи, който ни изгони под предлог, че съсипваме старината. Опитахме се да започнем разкопки от другата страна на хълма, но там пък ни проследиха някакви ужасни харцери^[1]. Нито обясненията ни, нито документът, удостоверяващ, че сме членове на научен кръжок, не можах да смекчат каменните им сърца. Те ни поискаха разрешение от окръжния реставратор да правим проучвания. Съвсем естествено, не можехме да покажем такова разрешение, поради което те ни лишиха от научните инструменти, като заявиха, че ще ги изпратят на ръководството на училището.

Сломени, ние седяхме на склона и гледахме красивия залез на октомврийското слънце, когато неочаквано блеене на кози ни изтръгна от замислеността. Към нас се приближаваше дребен човечец с черни живи очички и празнично костюмче. Той водеше на въже две кози.

— Вие по повод на разкопките ли? — попита той, след като вежливо ни поздрави.

— Защо питате? — погледнахме го подозрително ние.

— Може би бих могъл да ви помогна — отвърна добрият човек.

Мълчахме нерешително, не знаехме дали подобава да приемем услугите на един непознат и дали в това не се крие някаква долна

хитрост.

— Спокойно можете да ми се доверите — и човекът доверително понижи глас. — Вече неведнъж съм помагал на разни студенти, изследователи и събирачи на антики.

— Много ли идват тук?

— Не мога да се оплача — отвърна той. — Наскоро дори един професор дойде. Съветва се с мен за автентичността на гърнето, което бе изровил от земята.

— И какво? — попитахме ние с любопитство.

— Уви, колкото и да ми бе неприятно, трябваше му отворя очите, защото това гърне жената го изхвърли миналата година.

— Значи, трудно е да се намери нещо наистина старинно?

— С тези работи е по-зле, но трябва да ви кажа, че рядко някой си отива оттук с празни ръце.

— Не ви разбираме.

— За щастие, аз все още съм тук — усмихна се открито човекът. — Помагам, доколкото мога.

— Как можете да помогнете?

— А на вас какво ви е нужно?

Ние го погледнахме изненадани.

— Да не би да сте намерили нещо в развалините? — недоверчиво попита Мрачния.

— От време на време се случва.

— Как го правите?

— Имам една нивичка точно под замъка. Понякога човек, както си върви след плуга, чучулигата пее, а нещо току звънне под палешника. Поглеждам, изорал съм меч или шлем ръждясал.

— И вие бихте могли да ни дадете нещо такова?

— Защо не? Заповядайте, може да изберем нещичко.

Добрият човек ни заведе в близката къщурка. Слязохме в мазето. Стопанинът отвори един сандък, пълен със стари желяза, чирепи и кости.

— Може би това ще ви свърши работа? — извади той една счупена подкова. — Подковата на крал Август Саски Силния.

— Вие откъде знаете?

Човекът се усмихна кротко.

— Един от моите прадеди е бил ковач в Черск. Веднъж оттук минал крал Август Силния. Както знаете, в ръцете той е бил силен като мечка и му е правело удоволствие да чупи подкови. Та влязъл кралят в нашата ковачница и изпотрошил всички подкови, които сме имали тогава на склад. Тази ми е последната. Триста злоти — каза той и ни връчи експоната.

Ние погледнахме смутени. При все че много ни се искаше да притежаваме подковата, цената ѝ надвишаваше нашите възможности.

— Предпочитаме нещо по-старо — окашля се Мрачния.

— Разбирам ви — отвърна потомъкът на ковачите и ни подаде малък жълтеникав предмет, който след подробно разглеждане се оказа зъб.

— Може би това ще ви хареса? Един от кътниците на Владислав Херман.^[2]

— Наистина ли? — ние недоверчиво погледнахме експоната. — Такъв жълт?

— Владислав Херман не се е грижел за хигиената на устната си кухня — обясни ни добрият човек.

— Но доколкото знам, Владислав Херман не е живял в Черск — плахо забеляза Четката. — Тогава вие откъде?... Неговият замък е бил в Плоцк.

— Съвършено правилно. Владислав Херман си е живеел в Плоцк, но веднъж в годината е идвал в Черск на държавен контрол. И един път по време на такъв контрол го заболява зъб. Наблизо нямало зъболекар, затова извикали ковача, моя праядо, който имал лека ръка за болни зъби. Особено за кътниците. Та отива праядо ми с клещите си при княза, раз-два и работата готова. Владислав Херман дори не успял да извика. В знак на благодарност разрешил на моя предтеча да запази зъба за спомен.

— Вие сигурен ли сте, че е същият зъб? — попитах аз недоверчиво.

— Вашата научна прозорливост ви прави чест — каза добрият човек. — И един професор не вярваше, затова му дадох назаем зъба, когато учените отваряха гроба на Владислав Херман в Плоцк. И се оказа, че на княза му липсва един долен кътник от лявата страна. Тогава професорът премерил зъба и той паснал, сякаш вчера е изваден.

Тъй че научно беше проверено и доказано. Петстотин злоти. По-евтино не го давам.

— Ние предпочитаме нещо по-голямо — казах аз, за да се оттеглим с чест.

— Имам пищял на швед. Понеже е бил обикновен наеман войник, само петдесет злоти. Капачката от коляното на кастелана Збигнев от Черск струва седемдесет и пет злоти. Бедрената кост на областния управител Шечеха мога да ви дам за сто злоти. Черепите на Яджвингите по тридесет злоти парчето.

— По-скоро ни интересува нещо от снаряжението — каза Мрачния.

— Частите от рицарска броня продавам от сто злоти нагоре. Шлемовете са скъпи... и само на парчета.

— А имате ли мечове?

— Младежта изкупи цялото оръжие — мечове, ками, копия, лъкове, арбалети, алебарди, а ново още не съм изкопал... ще трябва да дойдете през ноември, когато правя дълбоката есенна оран.

— Не можем да чакаме — казах аз. — Трябва ни спешно. Потърсете още нещо... нещо, което да е исторически проверено и... и...

— И да не е скъпо. Разбирам ви — добрият човек ни погледна благосклонно. — Може би паници от Пястите^[3] — и той измъкна шепа глинени чирепи с жълта, блестяща глеч. — Пет злоти парчето.

Това наистина не беше скъпо, обаче паниците не ни се видяха достатъчно ефектни. Аз оглеждах съдържанието на сандъка. Вниманието ми прикова една телена мрежичка.

— А това какво е? — попитах.

— Подбрадник — отвърна човекът. — Харесва ли ви?

— Това нещо като яка ли е? — попита Мрачния. Смутих се от неговото невежество и щях да потъна в земята от срам пред този врял и кипял в историята селянин. Той обаче не изглеждаше възмутен, нито дори изненадан, а най-спокойно ни обясни:

— Подбрадникът е част от рицарски доспехи. Бил е един вид желязна шапка с късо, също желязно було, което покривало и челото, слепоочията, врата и раменете. Правело се от желязни халки, подобно на мрежа. Този подбрадник, който е пред вас, естествено е повреден. Някой як мъжага сигурно го е разсякъл с меч си по време на битка и е

останало само парченце, но затова пък ще ви го дам евтино. Просто без пари. Сто и двадесет злоти.

Лицата ни съвсем се издължиха. На всички много ни се искаше да вземем подбрадника, но цената превишаваше нашите възможности.

— Не ви ли харесва? — попита добрият човек, като забеляза колебанието ни.

— Харесва ни, само че...

— Ами, като за вас — сто злоти. Ще ви го дам с намаление, нали сте ученици. Мисля, че сто злоти не е скъпо за такъв подбрадник.

— Да, не е скъпо — мрънкахме ние, — само че, нали разбирате...

— Всичко разбирам. Та колко, значи, имате?

— Боя се, че не много — отвърнах аз целият почервенял. — Тридесет може да съберем.

Добрият човек поклати глава.

Стана ни неудобно, че му отнехме толкова време.

— Е, ние тогава ще вървим... Довиждане и извинявайте... може би някой друг път... — окашля се смутено Мрачния.

И тръгнахме към вратата.

— Чакайте, момчета — задържа ни той на прага. — Все някак си ще се спазарим. Ще дадете тридесетте злоти и динамото.

— Динамо ли? — учудих се аз.

— Това от колелото — посочи той велосипеда на Четковски. — Тук е по-трудно да се намери такова динамо... Ще ми върши работа.

Ние насочихме тежки погледи към Четковски. Той води кратка вътрешна борба, но не можа да издържи на погледите ни и се огъна.

— Вземете го — произнесе със слаб глас.

Добрият човек бързо отвинти динамото, прибра тридесетте злоти и услужливо ни зави подбрадника във вестник, превърза пакета с канапче и го връчи на Четковски.

— Ще пийнете ли по чаша мляко на тръгване? Току-що е издоено.

Ние погледнахме козите, които се мотаеха под прозореца и се извинихме, че вече е доста късно и че нямаме време. Стиснахме ръката на добрия човек и бързо заминахме.

Когато къщурката на селянина историк изчезна зад хълма, Мрачния каза задъхано:

— Това се казва сделка! — Той явно беше много доволен. — Знаете ли колко струва такъв подбрадник в антикварните магазини? Цели пачки стотарки.

— Да не искаш да кажеш, че сме се възползували от наивността на селянина? — почувствувах аз угризения на съвестта.

— Ох... това е с научна цел. Ние не го взехме за търговия — успокояваше ме Мрачния.

Въпреки това мен през целия път ме измъчваха угризения на съвестта, че сме постъпили с добрия човек като нечестни колониални търговци, които измъкват от туземното население злато срещу мизерни лъскави украшения.

[1] Харцери — Съответствува на нашите пионери. ↑

[2] Владислав Херман — полски княз (1013–1102 г.) ↑

[3] Пясти — полска кралска династия, която управлявала до 1370

г. ↑

ГЛАВА ТРИНАДЕСЕТА

На другия ден, преди часа по история, поставихме подбрадника на катедрата, на специална поставка, за да изглежда по-ефектно. Такива поставки използват шапкарите. След това отидохме в учителската стая да посрещнем Алкивиад и му помогнахме да вземе портрета на Хамураби, картите на Месопотамия и Асирия, репродукции на вавилонска скулптура и таблици с клинопис. Не му споменахме нищо за експедицията до Черск и че сме се сдобили с подбрадник. Това трябваше да бъде изненада. Четковски и Слабака като дежурни бяха назубкали някои сведения за първите Пясти, за да могат да пуснат съответната „морска змия“ и да отклонят вниманието на Алкивиад от Вавилон и тъмните му дела.

Тъй че дрейфът беше безупречно подготвен и никакви признаци нито на небето, нито на земята не предвещаваха нова катастрофа.

Когато Алкивиад влезе в клас, разсеян както винаги, в първия момент нищо не забеляза и със спуснати на носа очила се насочи право към катедрата. Седна и едва тогава съзря под носа си необикновения експонат. Взе го в ръка, разгледа го отблизо, опипа го, след това се взря в класа със странно изражение на лицето.

Ние го гледахме в очите и гордо се усмихвахме. Накрая той попита:

— Какво е това?

Бързо дадохме знак на Четката. Той се изправи, за да започне дрейфа.

— Това е подбрадник, другарю Мишак.

— Подбрадник ли?

— Да, направихме малки разкопки близо до Черск.

— Вие? — онемя Алкивиад.

— Да, другарю Мишак. „Земята трупа в себе си тленни останки и исторически експонати...“ Това е нашето хоби. Отдавна ни интересуваше историята на Пястите, особено на мазовецките.

— Значи, вие сте намерили това в земята?

— Е... не съвсем. Прекъснахме работа, защото попаднахме на едни честен земеделец, който наскоро бил намерил в земята този подбрадник, по време на есенната оран, и ни го продаде не много скъпо...

— Казвате в околностите на Черск?

— Да.

— Тъжна работа — рече Алкивиад.

— Защо?

— Вие сте станали жертва на един измамник.

— На из-измамник ли? — едва успяхме да произнесем ние вцепенени.

— Измамник или мошеник, който е натрупал състояние от наивните туристи и колекционери на старинни предмети. Чувал съм за тоя шарлатанин от Черск. Това не е подбрадник.

— А какво е?

— Ако не ме лъжат очите е предпазна пчеларска мрежа.

Това бе много неприятен момент за класа и особено за нашата славна четворка, още повече че онзи негодник Бабинич веднага злобно се захили.

— Сигурен ли сте, другарю Мишак? — попита отчаяно Мрачния. — Ами че то изглежда толкова старо и благородно...

— Наистина — отвърна Алкивиад, — ако не се лъжа, това е доста архаична мрежа. Днес се употребява значително по-фина тел или пластмаса.

— Тогава тя също може да е архаична? — попитахме ние с надежда.

— Засега е само прекалено стара. Ако обаче я подържите още сто години, положително ще добие музейна стойност — усмихна се Алкивиад и си погледна часовника... — Но сега предлагам да се върнем към урока. Времето ни е малко, а според решението на педагогическия съвет трябва едновременно с новия материал да запълваме и празнотите от миналите години.

Обзе ни паника. Значи всичко пропада! И усилията по експедицията и толкова съвместно подготвеният дрейф ще отидат на вятъра. Като че ли вече нищо не можеше да ни спаси от позорното връщане към Вавилон и тъмните му дела, когато изведнъж... Изведнъж Четката прояви хладнокръвие и съобразителност, достойни

за един възпитаник на нашето славно училище. Клепналите му обикновено уши щръкнаха нагоре, а челото му се набръчка, което бе сигурен знак, че мозъкът му е започнал да работи в ускорено темпо.

— Защо още стоиш, стоиче? — попита Алкивиад.

— Другарю Мишак — Четката погледна геройски, — вяр... вярно ли е, че Болеслав Храбри заповядал да избиват зъбите на ония, които не искали да постят?

Ние се вцепенихме от изумление. Четката май беше откачил. Чакахме напрегнато какво ще излезе от това.

Алкивиад потърка плешивата си глава и загрижено погледна Четковски.

— Само толкова ли си запомнил от историята на Пястите, синко?

— Не — побърза да отговори Четковски, сякаш само това бе чакал и светкавично издекламира всичко, което беше назубкал за дрейфа: идеята за обединение на западните славяни, войната с немския император Ото Трети, веднага след него се изправи Слабака и заговори за Червенските крепости, за Буджишинския мир, за коронацията на Болеслав, за организирането на рицарски дружини, за крепостите и заселищата около тях. Говореха малко объркано, но внушително. След това минаха към наследниците на Болеслав Храбри и така се разприказваха, като че ли някой им плащаше.

Алкивиад слезе от подиума, застана до първия чин, сложи ръце отзад, изправи нормалната си прегърбеност и ни загледа изпитателно. Не допускахме, че може да гледа така. Погледът му сякаш ни пронизваше...

— Достатъчно! — каза той накрая.

Слабака и Четката млъкнаха изплашени. Настъпи пълна с напрежение тишина. Бояхме се, че Алкивиад ни е прозрял. Но след миг той каза:

— Това не е от днешния урок. Отклонихме се от темата. Но добре... — сякаш се поколеба той. — Мога да се съглася с такова нещо... Да, струва ми се, че мога да се съглася — повтори той замислено. — Да поговорим сериозно. И без това имах намерение да поговоря с вас сериозно... Наблюдавам ви от седем дни — той извади бележника си и провери — извинете, от осем дни. И виждам едно явление... Да, определено явление, хм, на внезапно, така да се каже, морално активизиране. Достатъчно е да спомена поведението ви по

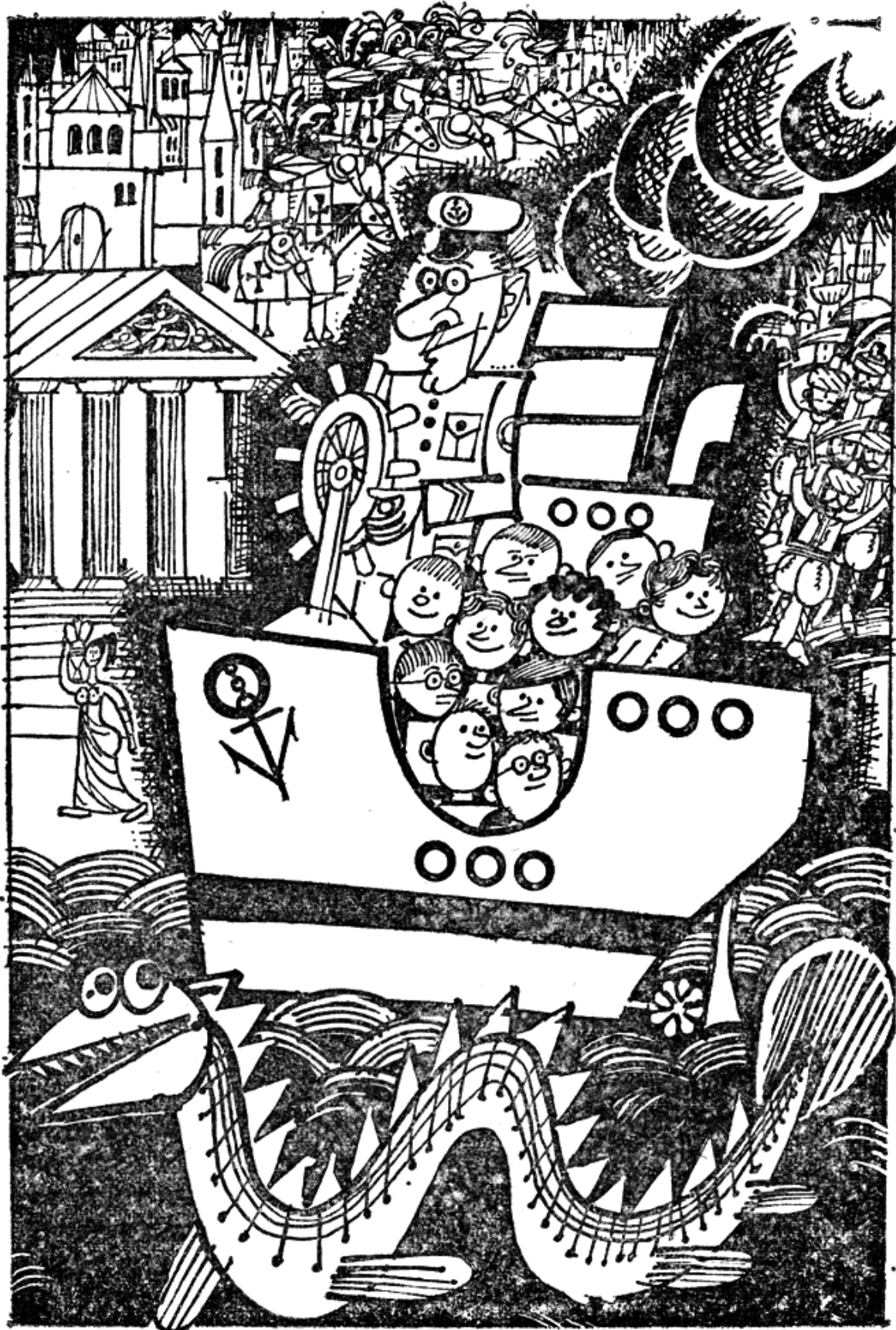
време на онази нещастна експедиция до дома „Майка и дете“, отношението ви към Катон... и лично към мен. Наблюдавам у вас и друг един феномен, на научно активизиране, което — макар и нелишено от склонност към отклонения — все пак ме изненадва със задълбочеността и изследователската страст. Достатъчно е да спомена археологическите ви търсения, както и интереса към проблемите от времето на Пястите, които така живо вълнуват Четковски и Слабински. Ще ви призная, че повече от тридесет години не съм бил свидетел на такива резки, бих казал дори, революционни промени в поведението на младежта. Интересът към историята, който личи във вашите съмнения, неопровержимо свидетелствува за явлението мислене. Това явление — все още крайно рядко сред моите ученически легиони — аз съм свикнал да ценя. Да, свикнал съм да го ценя. Затова... — тук Алкивиад направи тревожна пауза — затова ми се иска да ви направя едно... предложение. Какво ще кажете, ако сключим триумвират?

— Триумвират ли? — раздвижихме се ние неспокойно.

— Да, не виждам пречки, поради които да не можем да сключим триумвират. А, в същност още не сме стигнали до Древния Рим и сигурно не знаете какво значи триумвират. Това е договор между трима видни мъже взаимно да си помагат в стремежа към политическите си цели. С други думи — пакт между трима.

— Трима ли?

— Имам пред вид вас, себе си и Катон.

Четката искаше да попита нещо, но Алкивиад продължи:

— Не, това не са шеги. Катон ще бъде мълчаливият ни съюзник и свидетел. Той ще ни напомня за принципите на нашия съюз. Трябва да ви кажа в скоби, че отдавна, много отдавна не съм сключвал съюз с никой от моите легиони — той впери уморените си очи в прозореца, — и не мислех, че пак ще сключа, но смятам, че с вас мога да го направя... Какво ще кажете?

Изглеждахме много объркани. Алкивиад странно притвори очи и ние не можахме да разберем какво се крие зад всичко това. Шега ли? Лудост ли? Или може би хитрост? Но докато успеем да измънкаме нещо, Алкивиад се върна към своята реч:

— Вие сигурно се интересувате в какво ще се състои договорът? Ето в какво: в замяна за вашата добра форма по история, аз се задължавам да се държа с вас не като с обикновени ученици, а като със свободни търсачи на истината. Никакво изпитване с бележки, никакво зубрене. Просто малка размяна на възгледи в приятна научна обстановка, разсейване на съмненията, разходки и исторически екскурзии. Съгласни ли сте?

Ние се спогледахме съвсем объркани. Естествено, щяхме да се съгласим, но Алкивиад сигурно не говореше сериозно... Това е някаква шега от негова страна. Ами ако... Уви, не го познавахме дотолкова, че да разбираме кога се шегува. Наистина в картотеката на СПОЗА чувството му за хумор беше оценено на цели 7 твена, но кой би могъл да гарантира, че точно в този момент той се шегува. Ами ако не се шегува?... Обля ни студена пот. Защото, ако не се шегува и приема нещата сериозно, тежко и горко и нему и нам! Та нали всичко се основава на блъфа! Горкият човек! Нима е повярвал в нашия блъф? От това ще произтекат ужасни неща. И в края на краищата ще стане ясно, че ние... Незабавно трябва да му дадем да разбере грешката си, но кой има смелостта, кой ще може... Това бе свръх силите ни.

Въртяхме се безпомощно на чиновете: аз, Четката, Слабака и Мрачния. Не знаехме какво да правим. В СПОЗА нямаше нито дума за такова нещо.

Класът обаче не споделяше нашите съмнения. Безразсъдни късогледни палета! Те явно сметнаха това за великолепно победа на способа, защото след мигновеното смайване от всички страни се чуха

радостни одобрителни гласове. Но аз забелязах, че Алкивиад гледа само нашата четворка, което още повече ме обърка.

— Четковски — каза Алкивиад, — имаш ли някакви възражения?

— Не... от къде на къде... — заекна Четката.

— Значи сключваме договора?

— Сключ-ва-ваме го — отвърна Четката безпомощно, а целият клас повтори думите му с възторжен крясък.

— Следователно, Катон ни е свидетел — каза Алкивиад. — Смятам пактът за сключен. Сега вече можем да направим отклонение като свободни търсачи на истината. И тъй, да обсъдим спокойно твоите съмнения, момче — спря той пред Четковски. — Ти измъкна Болеслав от дълбините на времето, постави го пред себе си и той ти се стори жесток. Но може ли да се постъпва така? Човек, изтръгнат от своята епоха, е неразбираем за хората от други епохи, както рибата е неразбираема за някой, който никога не е виждал вода. Който не е виждал как плува рибата, той няма да разбере формата ѝ, няма да знае за какво ѝ служат перките, опашката, хрилете... Човек не съществува извън времето си. Ако решиш да съдиш от съвременна гледна точка и най-големите личности в историята няма да избягнат твоята присъда. Питагор не е имал на разположение електронен мозък, нито дори сметачна машина, но означава ли това, че е бил по-глупав от един днешен касиер? Коперник не е знаел, че съществува планетата Нептун, за която всеки учен днес знае, но значи ли това, че не е бил голям астроном? На едно изискано пиршество у Вежинек^[1] най-прочутите монарси яли месото с пръсти. Означава ли това че са били невъзпитани? Вашите постъпки също ще бъдат неразбираеми след хиляда години и предполагам, че явлението дърпане на съученик за ухото, което върши в момента Бабиниц на последния чин до прозореца, ще се смята за проява на варварството на младежта от двадесети век. Хората отдавна са разбрали това. Да вземем дори Дон Кихот. Макар че били минали само сто години от Средновековието, на чиито рицарски нрави този честен човек искал да подражава, и макар да вършел неща, които били нормални за хората от онази епоха — за съвременниците си той вече бил просто един луд. Ние с вас ще се учим да разбираме хората от старите времена. В това се състои една от основните задачи на историята.

Алкивиад дрейфуваше чудесно. Разбрахме, че този път Вавилон и неговите тъмни дела благополучно ни се разминаха. Слушахме с интерес, без принуда и без онова непоносимо напрежение на нервите, което разваля всеки урок. Защото това изобщо не беше урок! То положително бе най-великолепният дрейф, който нашето славно училище някога е виждало. И самият Шекспир би се шашнал. Говореше само Алкивиад, като от време на време ни питаше какво мислим по един или друг въпрос. Говореше неща, които ги няма в учебника. Никой още не ни беше говорил така. Вероятно в резултат на ГАБ Алкивиад ни смяташе за по-умни, отколкото бяхме, но това, че не разбираме всичко, не ни пречеше. Защото бе като слизане в непознат лабиринт с водач с вълшебна лампа. Час по час лампата пръскаше ярка светлина и тогава от мрака изплуваше цветна картина. Понякога лампата гаснеше и ние не виждахме нищо, но предусещахме, че стоим пред непознатата врата, че е достатъчно да протегнем ръка и ще я напипаме, ще я отворим и пред очите ни ще се появи нова великолепна гледка... Чувствувах вкуса на тайната и очарованието на неоткритото. И това също беше приятно. Мислено си обещавах, че пак ще се върна тук и ще узная цялата тайна. Гласът на Алкивиад стигаше до мен като че ли отдалече. Всъщност аз не го слушах. Да, очарованието се състоеше в това, че аз не го слушах. Гледах само картините, които се разкриваха в дълбините на лабиринта, а гласът стигаше до мен като че ли през стена или като от невидим високоговорител, приглушен и успокояващ. Защото Алкивиад не беше там с мене. Вървах сам и май много, много отдавна. Тогава, когато са живели ТЕ. Струваше ми се, че съм един от тях, а делата им не ме учудваха.

Виждах ги буйни и груби, виждах как отсичат ръце, уши, езици, избождат очи, как пируват, лакоми, мляскащи, как ядат с пръсти, как пред съда си слагат ръцете в огъня, как стискат разжарени жезла, виждах ги страдащи, молещи се, постещи, верни до смърт, срещащи се в смъртни битки, в дуели за честта на дамите на сърцето си, луди, бягащи от чумавия въздух, плашещи се от духове, магии и заклинания, от горския дух Борута и от духа на тресавищата Рокита, виждах ги как вървят с брадва срещу мечки и троица срещу триста врази... Как просто вършат всякакво добро и всякакво зло. Като големи деца. Възрастни хора, вярващи в джуджета, великани, дракони и вещици, във всички чудеса, които днес вече населяват само приказките...

Изведнъж светлината угасна и целият лабиринт с дрънчене се разби на парчета и всяко парче звънтеше. Мрачния ме ръгаше с лакът в ребрата.

— Какво ти става? Спеше ли?

— Ами!

От коридора до мен достигнаха тропането и глъчката на учениците, които излизаха през междучасието. Четката навиваше картите на Месопотамия и Асирия. Слабака сваляше таблата с клинопис, репродукциите на вавилонски скулптури и портрета на Хамураби. Всичко пак бе станало обикновено... Е, не съвсем обикновено. Катедрата беше обсадена. Алкивиад напразно се опитваше да се изтръгне от пръстена, в който момчетата плътно го бяха заобиколили. А когато най-сетне успя да се добере до коридора, незабавно се оформи спонтанно шествие.

Най-отпред носеха картите, след това портрета на Хамураби, после таблата със скулптурите и клинописа, после чантата на Алкивиад, а накрая, над гъмжилото от светли и тъмни перчеми достойно се поклащаше плешивата глава на Алкивиад. Смея да кажа, че това беше триумфално шествие. Четката и Слабака също маршируваха в колоната, щастливи и изпъчени от гордост, защото ги бяхме признали за герои на победния дрейф.

Единствено Мрачния остана на мястото си с много неопределена физиономия.

— Защо си такъв кисел? — попитах го аз. Той сви рамене и горчиво се усмихна.

— Май нещо не ти харесва? Нали Алкивиад дрейфуваше?

— Е, и какво? Дрейфуваше той, а заедно с него и всички останали. Това ли искахме?

— Не те разбирам. Нали всичко се разви според плана? Говореха само дежурните — Четката и Слабака. Ако не ме лъже паметта, никой, освен тях не се пресили особено.

— Но всички слушаха. Видя ли ги как слушаха?! Всички. А ние приложихме СПОЗА именно за да не слушаме, за да бъдем освободени от слушането.

— Така е — промърморих аз. — Но, съгласи се, че това все пак не беше урок. Струва ми се, че виждаш разликата... Слушаха, защото искаха. Никой не ги е карал насила да слушат. Можеха и да не слушат.

— Е, да, можеха — въздъхна Мрачния, — но разбираш ли... все пак не беше това... Не беше това, за което мислех — добави той явно разочарован.

[1] Вежинек — краковски търговец и банкер, живял през XIV век. ↑

ГЛАВА ЧЕТИРИНАДЕСЕТА

Класът хич не го беше грижа какво мисли Мрачния. За класа настъпиха големи дни. Започна прочутият в историята на нашето даскало период на Големия асоциативен блъф. Триумфалните шествия с Алкивиад, наречени походите на Осми легион, продължиха. Установи се цял церемониал. В понеделник, сряда и петък — в дните, когато имахме история, ние посрещаме Алкивиад още по пътя за училище и го изпращаме чак до вратата на учителската стая, подготвяйки почвата за поредния дрейф. След това се появявахме отново през междучасието преди часа по история. Вземахме картите, таблата, прожекционния апарат, касетките с филми и заедно с Алкивиад крачехме към класната стая. Тези шествия предизвикаха сензация в училището, защото никой от учителите не беше съпровождан по този начин. В мига, в който Алкивиад прекрчаваше прага на нашата стая, той моментално изпаднаше в приятно замайване, произтичащо от действието на тишината — „хашиш“. Преди да дойде на себе си, пристъпваха към действие стоиците. Стоици той на шега наричаше онези ученици, които излизаха на дъската. Ние пренесохме това название върху дежурните, които действуваха по системата НУПУМ. С течение на времето институцията на стоиците се усъвършенствува и укрепна, а задълженията им бяха научно определени. Те трябваше да научат урока от учебника, да подготвят тема и материал за дрейф. Класът ни се състоеше от четиридесет момчета, а действителните часове бяха около десет месечно, защото два часа отиваха за исторически екскурзии. От тази проста аритметика излизаше, че всеки от нас е застрашен от стоическо дежурство веднъж на два месеца. В това се състоеше благословената изгода от системата НУПУМ. Да се подготвиш само веднъж на два месеца! Има ли по-прекрасно нещо?! Наистина, трябваше да се подготвиш основно, тъй като освен институцията на стоиците действуваше и институцията на дежурните контролори, които проверяваха подготовката, но провал не

се случи нито веднъж. Впрочем, самият Алкивиад улесняваше задачата ни.

Стоиците пускаха „морската змия“ и няколко минути дрейфуваха сами, докато Алкивиад кльвне, после известно време дрейфуваха заедно с Алкивиад, като водеха съответна дискусия, докато той започнеше да плува сам, а ние слушахме. Накрая той хвърляше котва в някое сигурно пристанище, а заключителният му дрейф обикновено ни снабдяваше с изходен материал за следващия ГАБ. И така, за всеобщо задоволство се създаде една доста системна верига от научни дрейфове. При това трябва да отбележа, че Алкивиад съвестно изпълняваше споразумението и не вдигаше никого на дъската. Достатъчно му бе, че стоиците сами изявяваха желание да говорят. Така че дори допълнителното подсигуриране според шифъра за имената, който ни бе разкрил Шекспир, се оказа излишно. И без него ние бяхме сигурни и свободни.

Но най-много ни радваха не сигурността и свободата. Скоро ние започнахме да се увеличаваме от самото прилагане на СПОЗА и от всичко, свързано с него: походите и приятелството на Алкивиад, часовете, които никога не бяха скучни, и разни други неща, за които по-рано не бяхме мислили.

Защото оказа се, например че СПОЗА имаше доста сериозни последици за нас и за Алкивиад, но което е по-странно, и за учителското тяло. Демонстративното ни обожание на историята и Алкивиад, спонтанните ни триумфални шествия не останаха незабелязани и веднага предизвикаха у другите даскали учудване, а после различни коментари и предположения. Скоро до ушите ни започнаха да достигат първите клюки.

— За мен работата е ясна — каза мадам Калино. — Смятам, че вие, другарю директор, сте намерили пътя към сърцата на младежите.

— Аз ли? — учудил се Шефът.

— Трябва да се мисли логично. Промяната в осми А клас настъпи непосредствено след разговора, който вие проведохте в кабинета си с най-лошите елементи от този клас.

Тук Жвачек и Дядката се усмихнали горчиво и скептично, а Шефът се окашлял:

— Но защо тази промяна се отнася само до историята?

— Тогава вие събудихте у тях уважение към традицията — отвърнала мадам Калино.

— Така ли мислите? — горкият Шеф съвсем не бил убеден.

— Според мен това са хормонални явления — казал биологът Дендрон. — В пубертета младежта търси обекти за обожание.

— И вие смятате, че са намерили такъв обект именно в лицето на нашия уважаван колега Мишак? — засмял се другарят Неруха и се обърнал към другарката Калино. — Не бих се учудил, ако вие бяхте станала обект на обожание за тия сополанковци, но колегата Мишак?

Другарката Калино се изчервила.

— Защо? Другарят Мишак е очарователен човек.

Дядката Ейджатович, за разлика от останалите ни подозирал в хитрост.

— Пазете се — предупреждавал той Алкивиад при всеки удобен случай, — аз надушвам тук нещо нечисто. Това е капан на четириръките. Готвят ви някакъв лош номер.

А класният, другарят Жвачек, наблюдаваше триумфалните ни шествия с все по-мрачно лице. Разтревожен от тишината в часовете на Алкивиад, всеки път, като минаваше край нашата стая, той спираше и се заслушваше. Веднъж нервите му не издържаха и той надникна в стаята. Надникна и се стъписа. Видя целия клас потънал в странна хипноза и един стоик, който свободно изхвърляше лавина от знания по темата на дрейфа.

— Мен ли търсите, колега? — обърна се усмихнат към него Алкивиад.

Жвачек се смути.

— Мислех, че няма никой — промърмори той и като се извини, бързо се оттегли.

Химикът Фарфала окачествил цялото явление с една дума: палячовщина. Но веднъж от разсеяност той попадна на сбирка на кръжока по история и оттогава вече не говореше за палячовщина, а търсеше нови теории.

— Открих — възкликнал той веднъж като влизал в учителската стая.

— Какво? — попитал го Шефът.

— Пеницилинът!

— Какво? — стъписал се Шефът.

— Флеминг, откривателят на пеницилина, го получил, може да се каже, случайно, без да иска, при замърсяване на бактериалните култури с някаква неизвестна плесен. Науката познава такива случаи, когато от най-малко очакваната суровина по странна случайност се получава нов ценен препарат. Мисля, че това, което се случи на колегата Мишак, може да се нарече благословена педагогическа случайност.

За съжаление, не знаем как е реагирал на тези мнения Алкивиад. Трябва да се предполага, че е запазил присъщото му философско мълчание.

Принудили го да говори едва на учителския съвет преди края на срока, когато трябвало да уточнят оценките. Макар че поведението ни беше претърпяло известни промени към по-добро, бележките по останалите предмети все още изглеждаха фатално. Само двойки или, ако предпочитате, цафета. На този фон особено безсрамно блестяха бележките ни по история, като рози сред двойките, всички по-високи от нормалното. Петици и четворки^[1].

Това, естествено, беше голямо сътресение за учителското тяло. Поискали от Алкивиад да даде обяснения и да сведе оценките до нормалното равнище. Но срещнали решителна съпротива.

— Вижте какво, колеги — изправил се този непреклонен мъж. — Оценките, които съм поставил, са новите пъпки. Не може да се подрязват пъпки.

— Какви пъпки? — попитали го.

— Пъпки на възраждането — тържествено заявил Алкивиад и вдигнал нагоре показалеца си. — Воистина ви казвам, възраждането ще дойде чрез историята.

— Защо чрез историята?

— Защото сме попаднали на исторически клас. Веднъж на тридесет години се случва такъв клас.

— Ами, това е клас на бавноразвиващи се.

— Тестовите не го потвърдиха.

— Във всеки случай на гаменчета.

— В часовете по история са кротки. Нещо повече, прекалено кротки. Тази тишина ме замайва като хашиш и ме дезориентира.

Учителите се усмихнали полутъжно полувесело.

— Може би ще ни издадете по какъв начин постигнахте такива необикновени резултати. Педагогическият опит трябва да се споделя.

— Винаги съм имал педагогически талант — заявил Алкивиад, с присъщата си нескромност.

— Обаче досега някак си не личеше...

— Това е въпрос на шифър. Когато човек има работа с исторически клас, всичко се свежда до шифъра.

— Какъв е този шифър?

— Шифър може да бъде всеки от вас — заявил загадъчно Алкивиад. Винаги е имал склонност към максими.

Този път обаче сметнали максимата му за желание да се измъкне от сериозна дискусия и опит да замаже проблема с шега, естествено, съвсем неуместна.

— Вие дори започнахте да се шегувате — казал Дядката. — Променили сте се. На вашите години е опасно човек да се променя. Дано да съм лош пророк.

И Дядката за първи път гласно изразил мнението, което бе започнало да се оформя в училището за личността на историка. Несъмнено у Алкивиад се наблюдаваха очевидни промени. Освен склонността му към шеги и странната му неотстъпчивост на учителския съвет, той бе станал по-подвижен и се беше подмладил. Мадам Калино дори го заподозряла, че прилага някакво лечение с геровитан. Във всеки случай прегърбеността му бе значително намаляла. Данните в картотеката на СПОЗА вече не отговаряха на истината и се нуждаеха от частични поправки. Когато влизахме в учителската стая, ние вече не заварвахме Алкивиад седнал в някой ъгъл. Той енергично се разхождаше на кокилестите си крака.

Това дразнеше Дядката. Казват, че веднъж го попитал:

— Какво се въртите постоянно като щъркел?

— Поддадох се на перипатетични наклонности от прилив на мисли.

Дядката се опулил.

— Вие мислите? — попитал го той изненадан, като че ли мисленето е запазен периметър само за математици.

— Да, напоследък много мисля — казал Алкивиад и си оправил вратовръзката, действие, което у него бе съвсем необяснимо.

Той продължаваше да проявява пренебрежение към толкова незначително от гледна точка на историята нещо като модата, но трябва да се отбележи фактът, че си уши нова риза, сива наистина, но на оптимистични розови точки, които предизвикаха естетически шок у мадам Калино.

Поведението на Алкивиад, фактът, че не ни наричаше другояче, освен „моя Осми легион“, шегите, които правеше, както и перипатетичните наклонности и преди всичко с нищо неоправданите педагогически успехи безпокояха и смущаваха учителското тяло. И като че ли най-много Жвачек. Той стана раздражителен. В началото мислехме, че ще използва някой от часовете на класния да повдигне въпроса за отношението ни към Алкивиад. Той обаче старателно отбягваше тази тема. Но ние не му вярвахме. Подозирахме, че търси доказателства. Знаехме, че не ни изпуска от очи и само дебне да се препънем някъде, за да ни притисне до стената и да ни докаже нашата палячовщина.

Сметнахме това за предизвикателство и смело го приехме.

Само едно нещо все още ни потискаше: едномесечният срок, който ни бе даден, за да успокоим разтревоженото учителско тяло. Както вече споменах, по всичко личеше, че в резултат на нашите действия учителското тяло отново изживява период на педагогическа тревога. Затова, когато месецът изтече, ние с Мрачния смирено и със свито сърце се запътихме към Алибаба с молба да ни продължат срока.

Алибаба ни изслуша неохотно и каза:

— Не ви разбирам, колеги.

Ние увехнахме.

— Но защо? — промълви Мрачния.

— Вие вече изпълнихте задачата.

— Как така? — изненадах се аз. — На нас ни се струва, че даскалите продължават да се тревожат.

— Ах, това определение е неподходящо — отвърна Алибаба. — Сега е съвсем друго. В настоящия момент по-скоро имаме работа с леко даскалско безпокойство и дезориентиране. Но това е много полезно дезориентиране от гледна точка на равновесието на силите. Вие просто разколебахте гледището, че сте импрегнирани за повисшите чувства, както и че не се поддавате на магията на знанието, във всеки случай поне на историческото.

— Но на нас ни се струва...

— Я не ми губете времето! — ядоса се Алибаба. — Кръгом марш и продължавайте да държите фронта!

Първоначално се страхувах, че по-продължителното прилагане на Споза може да се окаже отегчително и скучно, нещо по-лошо, че ще излезе на бял свят неестествеността на онова, което демонстрирахме. Но стана точно обратното. С разгръщането на СПОЗА нещата изглеждаха все по-естествени. Нима наистина бяхме обикнали Алкивиад? Не ми е ясно кога всичко започна да ни увлича като игра. Ние се гордеехме, че сме променили Алкивиад, а безпокойството на учителското тяло повишаваше самочувствието ни. Стигна се дори до нещо невероятно, което породя у Мрачния дълбоко раздвоение. Все по-често нови и незапланувани стоици взеха да изявяват желание да дрейфуват. Просто — доброволци. При това положение бяхме принудени да удвоим броя на дежурните. Всеки искаше поне веднъж месечно да бъде герой на дрейфа.

Чудех се какви са причините за този устрем. Понякога ми се струваше, че класът вече не държи толкова на СПОЗА, а на това, да угнетява Жвачек.

Историческият кръжок направи главозамайваща кариера. Окупирахме клуба и там прожектирахме филми, които имаха някаква връзка с историята. Освен нормалните походи преди часовете по история, сензация направиха и нашите шествия до клуба.

Най-отпред вървяха дежурните, въоръжени с навити на руло карти, като с копия, след това художниците със собственоръчно направени рисунки, планове и исторически скици, след тях Алкивиад, заобиколен от библиофили и антиквари. Библиофилите носеха стари книги, изровени от библиотеките, а антикварите — експонати, открити по таваните, изпросени от дядовците, измъкнати от вуйчовците-нумизматици или в краен случай придобити с големи жертви от антикварните магазини.

Отзад вървяха кинематографистите с касетките и апарата, а подир тях група развълнувани хлапета от по-долните класове.

Тези шествия придобиха особено очарование, когато започнахме да подготвяме исторически представления и тръгвахме към клуба, облечени с римски дрехи, тръбейки с оригинален боен рог (хорн).

Естествено, подобни маскаради предизвикваха всеобщ интерес към нашия кръжок, който от ден на ден набъбваше.

Мрачния наблюдаваше с кисела физиономия тези маймунджилъци, както ги наричаше. Един ден, когато манифестацията беше особено триумфална, той ми каза:

— Слушай, на мен ми се струва, че те наистина обичат Алкивиад и историята.

— Това, доколкото знам, не противоречи на Способа — отвърнах аз.

— Но е идиотщина — намръщи се той. — Не сме организирали цялата тая работа, за да се лигавим с Алкивиад. Това е очевидно отклонение.

— Глупости, не се притеснявай — казах. — Най-важното е, че са доволни. Главната цел е постигната. Освободиха се от потиснатостта и мрачните мисли. Не виждаш ли как са се разгърнали?

— Разгърнали ли? Не, те просто се забавляват. Работата не беше там. Намериха си играчка. И понеже Алкивиад играе заедно с тях, го обикнаха като добър чичко. Помисли си, това нормален СПОЗА ли е? Мисля, че се е изродил.

— И аз така мисля — казах. Мрачния измъкна от джоба си семки.

— Ще чоплиш ли?

— Ще чопля.

Двамата мълчаливо зачоплихме семките и собствените си тревоги.

— Най-лошото е — каза накрая Мрачния, — че привлякохме върху себе си вниманието на другите даскали. Никой не предвиди, че като прилагаме Способа, ще привлечем вниманието на учителското тяло. Шекспир трябваше да ни предупреди... А, добре че се сетих, знаеш ли, днес говорих с Шекспир.

— И какво?

— Тоя тип ме попита дали сме доволни.

— И какво?

— Усмиваше се иронично. Нали разбираш? Той се усмиваше иронично.

— Така ти се е сторило.

— Впрочем, това вече не може и да се нарече Способ. Те се побъркаха.

— Е, струва ми се, че прекаляваш — казах аз. — Способът наистина претърпя известни промени или „израждане“, ако толкова държиш да го наричаме така, но нито един план не може да остане съвсем неизменен. При изпълнението животът винаги внася промени. Старият вкъщи казва, че при тях в металургичния завод...

— Хич не ме интересува какво казва твоят старец!

— Излизаш от форма, Мрачни — казах аз. — Нервираш се, а това не е здравословно.

— Извинявай, но всичко е заради тия сополанковци. Лигльовци. Струваше ли си заради тях да купуваме СПОЗА? Не са в състояние да запазят стила. Слабака дори се отказа от тренировките. Питам го вчера: „Отиваме ли на плуване?“ — „Не“ — казва. „Защо?“ — „Защото имаме кръжок, правим пластмасов модел на замък и околните заселища“. — Мрачния съчувствено се удари по челото. — Затова ли се мъчихме с тоя шарлатанин Кицки, с онзи умник Шекспир, с оня идиот Хърбата, затова ли плащахме скъпо и прескъпо със собствените си нерви, а понякога и с пари, за да зубкаме сега историята?! Това може да се прави и без Способ.

— Грещиш — казах аз замислено. — Те никога не биха го правили без Способ.

— Във всеки случай аз няма да гледам това падение със скръстени ръце. Ще им отворя очите.

— Добре — казах аз примирено. — Отвори им очите.

След поредния час по история Мрачния почака момчетата да изпратят Алкивиад с обичайната процесия и ги събра в класната стая. Тук той описа огромните усилия, жертви и мъки, които ни струваше придобиването на Способа, и изрази съжалението си, че възможностите, които той дава, не се използват.

— Днес трябваше да бъдат дежурни само Чарнецки, Врубел, Олшевски и Пацан, а какво стана: вземаха думата и Бем, и Шкембо, и Салото, и Четката. Можеш ли да ми кажеш защо взе думата, Четка?

Четката се смути.

— Аз? Ами... просто така, за спорт, не е ли разрешено?

— Не казвам, че не е разрешено — прехапа устни Мрачния, — но нали затова е способът, за да можеш в часа да се заемеш с нещо

друго. Нямах ли по-интересна работа, ами се бъркаш в дрейфа? Честна дума, много съм изненадан! Аз ви освободих от силата на Алкивиад, а вие не сте в състояние да се възползвате от това. Шекспир си прави майтап с нас и се усмихва иронично.

Настъпи невероятна тишина. Всички бяха недоволни от Мрачния, като че ли бе казал нещо неуместно.

— А ти самият? — обърна се към него Четката. — А ти самият, Мрачни, какво прави през часа?

— Нищо не съм правил — гордо отговори Мрачния. — Почивах си, рисувах малко.

— Точно така — каза Четката, — рисуваше. Но какво?

— Че какво? Нищо...

— Не. Аз добре видях. Ти рисуваше хоплити.^[2]

— Аз? Хоплити? — смути се Мрачния.

— Да, най-напред рисуваше хоплити, а после всички войници от египетските чак до римските. С подробности. След това скри листа в джоба си. Още е там.

— Сигурно съм рисувал механично...

— Възможно е, но хоплитите също са история. Впрочем, ти рисуваше много подробно. Откъде ги знаеш тези работи? Може би зубкаш?

— Ти да не си полудял? — ядоса се Мрачния. Този ден настроението му окончателно се развали.

След училище двамата си тръгнахме заедно.

— Знаеш ли, с Четката наистина нещо не е в ред — каза той огорчен. — Вчера исках да покарам малко мотора му. Отидох при него. Няма го. Питам брат му. И знаеш ли какво ми каза? Че този тип заминал за Плоцк, да подготви новия дрейф. Това май вече е прекалено.

— Да, малко е прекалено — казах аз.

— Те всички се заразиха. Съпротивителните им сили са били прекалено малки. Шекспир би трябвало да ни предупреди, че е възможно да се заразим от СПОЗА.

— Да, Способът не беше напълно сигурен — въздъхнах аз. — Налагаше се да се сблъскаме с тинята на вековете, да дишаме задухата на отдавнашни събития. И обяснимо е, че се оцапаха и се нагълтаха с мухлясалия въздух на историята. Оттам са и болестните

признаци. Но не се безпокой, ще им мине, щом времето се затопли и изхвъркнат на чист въздух...

— Не бива да чакаме до пролетта — навъси се Мрачния. — Напролет ще бъде много късно. Отравянето може да се окаже неизлечимо...

— Не ставай глупав — свих рамене аз. — Толкова по-добре за нас. Можем спокойно да извличаме полза от това отравяне. Нас двамата то не ни заплашва. Ние не сме заразени.

Мрачния ме погледна подозрително.

— Сигурен ли си, че не сме?

— Разбира се! — разсмях се аз гласно.

— Струва ми се, че се майтапиш — каза Мрачния.

— Само ти се струва. Хайде на тренировка!

Засега обаче и дума не можеше да става да извличаме по-голяма полза. СПОЗА ни отнемаше все повече време и нищо чудно. В този преломен период това беше единствената ни утеха, нашият отдих, нашето убежище. А периодът наистина беше преломен. Както правилно бе предвидил Мрачния, даскалите не се задоволиха с ялови коментари и спорове, а преминаха в настъпление.

Засилваха се признаците, че променят фронта.

Първият пробен балон пусна Фарфала. В един от часовете по химия, вместо да измъчва водата с електролиза, той произнесе реч за това, че бъдещето на света е в химията. Само тя е в състояние да разреши проблема за храната и облеклото на новите милиарди хора. Каза например че благодарение на химията в бъдеще ще стане възможно да се яде асфалт. С тези сензационни изявления той хитро ни въвлече в спор. Ние не искахме да ни прави на луди и му казахме нашето мнение. Фарфала беше възхитен.

Скоро последваха и други изненадващи неща. Аз например, за срока получих по химия тройка. Това за мен бе необяснимо, особено като се има пред вид какво бях направил с Киповия апарат. Учудването ми, а същевременно и любопитството на моето репортерско перо бяха толкова големи, че си позволих да попитам Фарфала за причините на тази огромна милост.

Фарфара се върна към случая с апарата.

— Обстоятелството, че се лишихме от Киповия апарат — каза той, — бе за всички нас голяма загуба и сериозен удар, но аз

обикновено имам навик да вземам под внимание причините. Твоите мотиви, Чамчара, ме накараха да се замисля дълбоко.

— Наистина ли?

— Тогава ти каза, че ти било интересно да видиш какво ще стане, ако завъртиш крана на другата страна. Това ме убеди, че имаш душа на експериментатор. И сметнах за необходимо да възнаградя научния ти интерес със задоволителна оценка.

— Благодаря ви — седнах аз развълнуван на чина си. Наистина е приятно да чуеш нещо хубаво за собствената си душа. Толкова рядко ми се е случвало.

От тези радостни чувства ме изтръгна, уви, отново гласът на Фарфала. Оказа се, че той не бе свършил.

— Марчин Чамчара — каза той, — естествено задоволителната оценка не е подходящо мерило за един експериментатор. Затова надявам се, че в бъдеще ще се трудим за по-висока оценка.

— Благодаря, другарю Фарфала — казах аз, усещайки, че гласът ми замира в гърлото.

— Аз ще бдя над тебе. Имам навик да полагам особени грижи за експериментаторите.

— Благодаря, другарю Фарфала. — Това вече бе изпято само от моята тъжна душа, тъй като ужасеното ми от тези перспективи тяло се бе вцепенило.

Втори се активизира Дядката. Всичко започна с това, че веднъж по време на час той хвана Мрачния, както шифрираше някакво тайно съобщение по двоичната система.

Измъкна му листчето от ръцете и го разгледа. Всички замряхме в очакване на скандал. Но изведнъж свитите вежди на Дядката се повдигнаха учудено.

— Двоичната система на Лайбниц? — възкликна той. — Откъде я знаеш?

— От машините, другарю Ейджатович.

— От какви машини?

— Като бяхме на изложбата по космонавтика в Двореца на културата, видяхме електронните машини, които подготвят изчисленията за полетите. Те изчисляват по тази система.

Изумен от своето откритие, един миг Дядката се разхождаше задъхан между прозореца и вратата на класната стая и дори се опита да

направи някакви манипулации с чадъра си, което вършеше само при изключително вълнение. Накрая той се добра отново до катедрата и оттам изрази съжалението си, че бидейки все пак интелигентни същества, в което досега не вярвал, не се опитваме да проникнем във вечнозелените градини на математиката.

Оттогава всеки час той правеше намеци за логичното ни мислене и живия ни ум и не преставаше да се учудва, че не се възползуваме от присъщите на ума висши удоволствия. Сигурно скромността и юношеската стеснителност не ни позволяват това, но той ни призовава да отпуснем мускули и да правим свободни плувни движения в кристалния басейн на знанието, а също и да отприщим, както се изрази той, математическите инстинкти, които дремят у нас непробудени и притъпени. Предложи сам да ги буди и упражнява. За тази цел един ден вдигна Мрачния на дъската и половин час го измъчва с многочлените.

— Представи си, че това не е алгебра, а ребус, не е задача, а игра и удоволствие. Защото алгебрата в края на краищата е спорт и игра за точния ум — говореше той и караше Мрачния да прави такава гимнастика, че той пет пъти се изпоти.

След това заяви, че Мрачния е нешлифован брилянт. Липсва му наистина номенклатурата от понятия, но в края на краищата номенклатурата е нещо странично. След една седмица ще го изпита по нея, а засега вижда в Мрачния брилянт, който трябва да се шлифова.

Мрачния се върна на чина си блед, изтощен и потресен от това откритие.

— Спукана ни е работата — заяви той — Не ти ли казвах, че тия лекета дотам ще я докарат. Сега Дядката ще ме шлифова. Това ще ме довърши.

В учителската стая Дядката започнал да споменава за интелигентността на осми А клас, както и свенливо да споделя, че наблюдава у нас „математически прелом“, на което Фарфала отвърнал, че той отдавна е забелязал същото в химията.

Няколко дни след това ние бяхме нападнати откъм чуждите езици, биологията и физиката.

Само Жвачек и мадам Калино твърдо стояха на старите си позиции. Жвачек ни торможеше с граматиката и ни „цивилизоваше“, отбелязвайки, че да се преминат всички стадии на развитие от

неандерталския човек до ученика от осми клас на училище „Линде“ е дълъг процес. Той твърдеше, че засега ние сме в новокаменната епоха.

Мадам Калино от своя страна подчертаваше, че и дума не може да става за някаква промяна на курса, докато не се научим да различаваме Атина от платина и мусон от циклон.

По едно време дори искахме да купим способите за тях двамата, но СПОЗА поглъщаше всичките ни средства. Потискани от мадам Калино, всекидневно превръщани в нищожества от другаря Жвачек, ние все още се държахме само благодарение на СПОЗА. Затова не жалехме за него нито време, нито средства.

[1] В Полша съществува петобална система. ↑

[2] Хоплити — в древна Гърция и Македония тежковъоръжена пехота. ↑

ГЛАВА ПЕТНАДЕСЕТА

ГАБ продължи без прекъсване през цялата зима и приключи неочаквано в онзи паметен априлски петък, когато ужасна новина порази всички ни. Едно е сигурно, че въпреки предупрежденията на Мрачния, ние пренебрегнахме приближаващата опасност. Нещата се подреждаха прекалено добре и бдителността ни отслабна. А бихме могли да предвидим, че всичко може да свърши по такъв начин.

Този съдбоносен ден урокът мина нормално, ако може да се нарече урок дрейфът, посветен на Цезар. Засега още нищо не предвещаваше близката катастрофа. Стоиците въвлякоха Алкивиад в разгорещена дискусия за обществените строеве. Спомням си, че сравнявахме римската република с шляхтишката република. Търсехме причините за израждането и упадъка на двата строя. Когато звънецът изби и стоиците се спуснаха към дъската, за да навият картата на империята на Цезар, Алкивиад ги задържа с жест и каза:

— Имам за вас изненада. Утре няма да учите!

Естествено, веднага се разнесе радостен вик. Алкивиад отново протегна ръка. По това време той вече си бе изработил този Цезаров жест, след който незабавно настъпваше тишина.

— Работата се състои в следното. Имаме чудесна възможност за малка историческа разходка. Днес пристигат на екскурзия във Варшава членовете на историческия кръжок от основното училище „Хуго Колонтай“ в Елк, над което, както знаете, сме поели шефство. Другарят директор реши един от нашите класове да съпроводи гостите като екскурзовод из по-интересните старини и да им даде изчерпателни исторически обяснения. Естествено, обясненията трябва да бъдат дадени от някой, който отлично познава предмета, тъй като гостите не са обикновени екскурзианти, а млади историци. При това положение аз предложих... осми легион. Всичко ви е съвсем прясно в главите, пък и един ден почивка няма да ви се отрази лошо.

В класа се възцари ледена, идеална тишина, каквато навярно съществува само в космическото пространство.

А и впечатлението беше от космически мащаб и аз се убедих, че няма нито грам преувеличение в онова, което писателите наричат „изправяне на косите“. Испитах го на собствената си глава.

Но Алкивиад нищо не забеляза и продължи да говори, като спокойно отбелязваше темата на урока в дневника:

— За съжаление другарят директор и другарят Жвачек решително се противопоставиха на моето предложение. Очевидно те все още нямат доверие във вас и в познанията ви по история, боят се, че не сте компетентни и може да компрометирате училището.

Въздъгнах облекчено. Усетих как сърцето ми отново започва да бие, макар че сега пък ме обля гореща пот, за която писателите казват, че облива жертвата в мига, когато смъртната опасност я отmine.

Стоиците с радостно „ура!“ се спуснаха към картите, но ръката на Алкивиад ги задържа отново. Историкът затвори дневника, свали си очилата, потърка уморените си очи.

— И тъй, директорът смята, че вие не сте достатъчно осведомени и можете да компрометирате училището, но при мен вие имате високи оценки и аз, струва ми се, най-добре зная на какво сте способни... Затова не оттеглих предложението си. Смятам, че това е удобен случай да покажете на всички какво знаете. Аз особено държа на това. Помолих другаря директор лично да ни придружи на екскурзията и със собствените си очи да се увери във вашите знания. Другарят директор в края на краищата отстъпи, но постави само едно условие — с нас да дойде и ученикът Юлиуш Лепки от десети клас, който, сигурно сте чували, е първенец на училището. Другарят директор му има доверие и го взима със себе си като спасителен пояс, в случай че вие го подведете. И няма нищо чудно, той просто държи да не се изложи доброто име на училището пред гостите от Елк, но ние знаем, че това е излишна предпазливост. Катон ни е свидетел. И тъй, още веднъж ви напомням. Утре идвате без чанти. В десет часа тръгваме.

В първия момент бяхме толкова изплашени, че ни се искаше веднага да си признаем цялата истина, просто да извикаме: „Не правете това! Не бива! Всичко беше блъф!“ Но не можахме да произнесем нито звук.

Алкивиад излезе от класната стая, а ние продължавахме да стоим като вцепенени. За първи път от месеци той излезе сам.

Гледах след него като след луд човек, който в наивността си сам тръгва към своята гибел и прави щастлива крачка право в пропастта. Не знаех кого повече да съжалявам — нас или Алкивиад.

Пръв се съвзе Мрачния.

— Господа, чухте със собствените си уши. Даскалът, наречен Алкивиад, е полудял. Някой от вас чувствава ли в себе си сили да участва в такова самоубийство? — той изгледа момчетата едно по едно с тежък поглед.

Всички бяхме уплашени.

— Не... аз не мога...

— Аз не си спомням... От къде на къде!

— Нищо не зная, не съм зубкал.

Никой не чувствуваше в себе си сили. И в това нямаше нищо чудно. Тук способът няма да подействува. Шефът ще започне да ни пита поред, или който му попадне. Дори ако у някого има остатъци от знания от стоическото му дежурство, каква е гаранцията, че Шефът ще го попита точно за това? Защото никой не се съмняваше, че ние не знаем цялата история, нямаше дори и сянка от съмнение, че не я знаем и не бихме могли да я знаем.

Мрачния прехапа устни и с физиономия, която не предвещаваше нищо добро, се приближи до Четковски.

— А ти, Четка? — попита той.

— Какво аз? — изплаши се Четковски.

— Ти нали обичаше историята или не е така? Сам се натискаше да те вдигат... Подскачаше на чина си...

— Аз? От къде на къде... Това беше просто ГАБ — изчерви се Четката.

— Аз пък мислех, че ще се пръснеш от знания.

— Честна дума, нищо не си спомням. Пълна мъгла. За нищо на света няма да се осмеля. Не... Остави ме на мира.

— А ти, Бабиниц? — попита Мрачния.

— Я се махай. Аз още от самото начало казвах, че способът ви не важи и само ще ни докара някоя беля.

— Но зубкаше, мошенико, нали?!

— Зубках само в началото и само античната история. Но когато Алкивиад склучи с нас триумвират, престанах да зубкам. И не взимах

участие в дрейфа. Питай тези, които участваха. Може да им е останало нещо в главата — усмихна се злобно Бабинич.

Погледът на Мрачния се спря върху Слабински.

— Ти, Слабак, веднъж дрейфуваше за Крал Зигмунт. Може би ще кажеш нещо... във връзка... с Колоната на Зигмунт...

Слабака ни погледна изплашено.

— Хайде, опитай се, приятел — подканяше го Мрачния.

— Зи-Зигмунт е бил крал — заекна Слабака, а след това изпъшка: — Божичко, ами на кой Зигмунт беше тази Колона? Те са толкова много. Не... не... Нищо не зная! В главата ми е същински хаос.

— Бем?

— Нищо не помня.

— Кох?

— Не го правех, за да помня. Правех го заради дрейфа, това не е учене.

— Бучек?

— Аз за Зигмунтовците нищо... Аз не взимах участие.

— А в какво взимаше участие?

— В Пястите.

— Говори за Пястите. Все нещо знаеш.

— Не, имай милост!

Мрачния се задъха от ярост.

— И каква излиза тя, лекета такива?! Нали сами се натискахте за Дрейфа. Нали никога не липсваха доброволци? А сега не помните!

— Но ние не сме учили, човече! Това беше само ГАБ.

— ГАБ ли? А не слушахте ли Алкивиад със зяпнала уста? Не скачахте ли един през друг за дискусии, независимо дали ви питат или не, непрекъснато висяхте над книгите, киснехте в музеите, вдишвахте задуха на вековете. И какво? Питам ви: какво? Нищо не знаете! Тогава за какъв дявол го правехте?

Настъпи пълна с тревога тишина. Мрачния продължаваше да говори със сподавен от възмущение глас:

— Ако провеждахте спокоен дрейф, Алкивиад нямаше така да се самозабрави. Нямаше да посмее... Но вие... Неумереното, порочно, бих казал дори, безпътно прилагане на Способа ни доведе до задънена

улица. Аз ви предупреждавах. Казвах ви, че всичко ще се изроди. Но вие нищо, продължавахте да беснеете. Това ни погуби.

— Погуби преди всичко него — забелязах аз.

— Да, това ще бъде удар за Алкивиад. Той няма да го понесе.

— Трябва да намерим някакъв изход!

— Едно е ясно! Не бива да отиваме на екскурзията. Трябва да измислим някаква причина.

— Но каква?

— Да се разболеем! Всички.

— Никой няма да ни повярва.

— Но да се разболеем наистина. Аз имам способ.

— Не, това няма да помогне. Всички ще се досетят защо сме се разболели. Все едно е.

— Тогава какво?

— Нищо. Обаче не можем да отидем, защото ще стане още по-лошо.

— Тогава няма да отидем. А после?

— После ли? — пресипнало каза Мрачния. — Няма да има „после“. Това е краят. Краят на всичко. Вече нищо няма да помогне. Ние убихме Алкивиад — добави той тихо.

— Какво говориш?

— Свършихме го. Но не е моя вината, че нещата отидоха толкова далече, аз не исках, способът не биваше да изглежда така... Какво стоите?! — извика неочаквано той. Очите му бяха страшни. — Махайте се!

Ние изплашени се отдръпнахме. Мрачния ни гледа един миг с ненавист, после изтича от класната стая.

Никой не помръдна. Настъпи тишина. Чуваше се само цвиленето на Цицерон на двора.

— Казвай какво да правим, Чамчо? — обади се най-сетне Четката и Слабака. — Защо мълчиш? Нещо трябва да се направи, защото това наистина може да го убие!

— Не зная... съвсем не зная какво да правим — прошепнах аз.

Катон ни гледеше неподвижен. Стори ми се, че погледът му е ироничен.

От училище се измъкнах с прибежки, защото се боях да не срещна Алкивиад...

Остатъкът от деня ми мина като в полусън... Мъчех се да си внуша, че нищо няма да се случи. Просто един скандал повече. Но знаех, че няма да бъде обикновен скандал. Колкото повече мислех, толкова по-ясно си давах сметка за това. Всичко от самото начало минаваше пред очите ми като мрачен филм: циничното купуване на Способа, първата среща с Алкивиад на улицата, първият блъф, първият урок и първата измама, измамническите шествия, фалшивите дрейфове, триумвирата — изнудваческия договор...

Защо тогава не се възпротивих? Това вече не влизаше в Способа.

Не! Сепнах се рязко. После вече не беше измама! Та ние наистина обичахме Алкивиад. Това не бяха измамнически шествия, не бяха фалшиви дрейфове. Ние бяхме търсачи на истината...

Но, от друга страна, помислих си, ако наистина обичаме Алкивиад, ние сме длъжни да му отворим очите за своите познания. Подла свинщина е да се преструваме, че знаем. Ако не обичахме Алкивиад, всичко щеше да бъде само малка хлапашка шега, а сега е свинщина. Мрачния не беше виновен. Той ни предупреждаваше, не искаше да прекаляваме с тази обич... предпазваше ни... Но аз на никого не попречих, сам слушах Алкивиад в часовете, обичах го, дявол да го вземе, а не можех да събера смелост да му кажа истината!

Страхувах се старците вкъщи да не забележат нещо, защото веднага ще почнат да ме разпитват какво става с мен, а аз не можех с никого да разговарям. Затова казах, че ще си сложа вечерята сам и никой да не ме безпокои, защото ще уча за класно. Мислех, че изобщо няма да мога да заспя, но сигурно съм бил доста изтощен и в края на краищата съм заспал...

На сутринта взех решение. Ще отида при Алкивиад и ще му кажа всичко. Ще го предупредя. Да отмени екскурзията. Или някой друг да придружава ония от Елк. Това ще бъде удар за стария човек, но по-добре да му кажа. Така ще е по-честно...

Денят обещаваеше да бъде слънчев... През нощта всички пъпки по дърветата на улицата се бяха развили и примулите по затревените площи бяха цъфнали. В училище изненадан открих, че не съм дошъл само аз. Дошли бяха и Мрачния, Четката и Слабака. Алкивиад веднага ни повика при себе си. Беше усмихнат и тържествен. Сложил си бе ризата на оптимистичните точки и... нещо невероятно, беше си изгладил панталоните. Вече изобщо не се прегърбваше.

— Защо сте дошли само четиримата? — попита той.

— Другите се разболяха, другарю Мишак.

Това не го изплаши.

— Вашата калпазанска четворка ми е предостатъчна — каза той.

— Вие знаете най-много от всички. От вас и започна. Вие първи ме обикнахте. Спомняте ли си как ме съпроводихте до училището в оня дъждовен октомврийски ден...

Аз неспокойно се размърдах. Сега трябваше да му призная всичко, ала гласът отказа да ми се подчини. Сръгах Мрачния, но той само се усмихна и прошепна:

— Не се бой от нищо.

— Представи си, той знаел историята — тихо добави Четката. — Само че се е преструвал.

— Наистина ли, Мрачни?

— Да, всичко зная, само се преструвах. Слабака също знае.

— Не! Вие си правите майтап с мене! — извиках аз. — Не може да знаете.

— Така е — признах те, — нищо не знаем, само се шегувахме, но си имаме Способ.

— Способ ли?

— Да, нов Способ. Шекспир ни го продаде „Способ за екскурзии“.

Аз се стъписах. Исках да го разпитам по-подробно, но в този момент се приближи Шекспир с иронична усмивка.

— Не се страхувайте. Аз всичко ще ви подсказва.

Изведоха ни на двора. Там вече чакаха хлапетиите от Елк. Край тях стоеше Шефът. От другата страна — Жвачек. Значи и той. Кицки се хилеше злобно от прозореца. Не само Кицки. Цялото училище ни наблюдаваше.

Шекспир многозначително намигна на десетокласниците.

Забелязах го.

— Той ни стяга — прошепнах разтревожено на Мрачния. — Това е неговото отмъщение! Не му вярвай. Видях го как намигна на своите.

— Не се бой — отвърна Мрачния. — Това му е тик.

Аз нервно се засуетих насам-натам. Исках на всяка цена да спечелим време.

— Да им изиграем ли най-напред „Пробуждането на Африка“?
— предложих на Шефа. — Учениците от Елк още не са гледали пиесата.

Но в същия момент Шекспир прошепна нещо поверително на ухото на Шефа и той ме изгледа страшно. Сигурно му е казал как сме го отвлекли... Вече знаех, че е против нас. Започнах отново да увещавам Мрачния, че ще е по-добре да предупредим Алкивиад, но Мрачния не се остави да го убедя. Вярваше на Шекспир. Тогава аз се обърнах към Четката и Слабака, но те само се майтапеха и не искаха да ме слушат. Забелязах, че носеха Катон.

— Защо го взимате?

— Ще подарим тая вехтория на ония от Елк.

— Но това е спомен!

— По-добре да нямаме такива спомени — прошепнаха те. — Свидетелите на убийството се ликвидират.

— Прекалено много неща видя ти, а приятел? — Четката натисна олющения нос на римлянина.

— Какво ще каже Алкивиад? — погледнах ги аз възмутен.

Но тях това съвсем не ги интересуваше.

Разбрах, че мога да разчитам единствено на себе си. През целия път до автобусната спирка мислех какво да направя. Когато автобусът дойде, аз се престорих, че не мога да се кача.

— Ох, много ме боли, сигурно е апандиситът! Ей тук отстрани!

— Оставете го — каза Жвачек. — Ще помолим милиционера да извика бърза помощ. Не можем да закъсняваме заради апандисита на Чамчара.

Трябваше да съобразя, че няма да измамя Жвачек. Като видях, че наистина искат да тръгнат без мене, аз в последния момент скочих на стъпалото.

Слязохме на улица „Мъодова“ и отидохме на площад „Замкови“. Там вече имаше много туристи с един екскурзовод.

— Каква е тази колона? — попита Шефът и посочи Колоната на Зигмунт^[1]. — Може би ти, Мрачни, ще обясниш на гостите от Елк.

— Това е Колоната на Зигмунт — отговори Мрачния.

— На кой Зигмунт?

Мрачния се озърна за Шекспир. Той приближи ръце до устата си и прошепна:

— Стари.

— На Зигмунт Стари — каза Мрачния.

— Как така? — усмихна се Жвачек. — Стари ли? Защо казваш „Стари“?

— Защото е стар.

Хвърлих поглед към Алкивиад. Той още нищо не се досещаше. Гледаше Мрачния с широко отворени очи. Всички наоколо започнаха да се смеят.

— А за Ваза да си чувал? — попита директорът.

— Да. Чувал съм.

— Какво можеш да ни кажеш?

— Използува се за цветя — дочух предателския шепот на Шекспир.

— Използува се за цветя — високо повтори Мрачния.

— Може би ти ще разкажеш на момчетата от Елк — шефът посочи Четковски — какъв е този паметник долу под градските стени?

— Това е Килински^[2]!

— Отлично. А защо са му издигнали паметник?

— Защото е правел хубави обувки — дочух съскането на Шекспир.

— Защото е правел хубави обувки, другарю директор — каза Четката.

— Не, миличък — процеди директорът, — за хубави обувки у нас още на никого не са издигнали паметник. Макар че не знам защо, напълно си заслужава... Но може би ще кажеш нещо за патрона на нашите приятели от Елк, Колонтай^[3]?

— Колонтай ли? Това май е марка сапун.

— Но Хуго...

— Да, Виктор — избоботи Четката. Всичко се беше объркало в главата му.

Учителите млъкнаха ужасени. Алкивиад бършеше челото си с кърпичка.

— Другарю директор, попитайте Четковски за Болеслав Храбри — каза той, за да спаси положението. — Четковски отлично е подготвен за първите Пясти.

— Е, говори, момче — каза директорът.

— Болеслав Храбри заповядал да избиват зъби... — едва успя да каже Четката и се запъна.

Усетих, че ми прилошава.

Шекспир отново искаше злобно да подсказе нещо, но в последния момент аз успях да му запуша устата, а Четковски продължаваше да мълчи.

— Само това ли си запомнил от историята на първите Пясти? — попита със слаб глас Алкивиад. — Нали знаеше всичко.

— Вече съм го забравил. То беше отдавна.

— В такъв случай може би Слабински ще ни каже нещо? — предложи Жвачек.

Но Слабински само отвори уста като риба. И остана така. Изглеждаше много глупаво.

— Да опитаме с друг въпрос — каза Шефът. — Виждате ли колко съм търпелив. Първенецът на училището Юлиуш Лепки ни каза, че ти, Чамчара — обърна се директорът към мен, — се интересува от театър. Можеш ли да ни кажеш къде е бил първият театър във Варшава?

Не знаех. Напразно се ровех в паметта си. Почувствувах се празен, освободен от всякакви знания.

— В зоологическата градина — дочух съскането на Шекспир. Но не исках да го слушам, знаех, че подсказва грешно.

Погледнах смазан Алкивиад. Той все още чакаше с надежда. Вярваше в мене. Не, това не беше само очакване. Видях очите му. Там имаше молба. Но аз с нищо не можех да помогна. Като през стена до мен стигнаха следващите въпроси.

— Кой е бил Малаховски?

— Защо има площад Малаховски?

— А Понински?

— А Яшински?

— А Крашицки^[4]?

— А Декерт?

Не можех да произнеса нито дума, макар някога някъде да бях чувал за тези личности.

— Значи това са най-добрите ученици, колега Мишак? — строго каза директорът. — Вие ни излъгахте.

Алкивиад стоеше до колоната на краля, нещастен и безпомощен с ризата си на оптимистични точки.

— За какво сте им писали тези фантастични оценки? Подкупиха ли ви или ви измамиха? — усмихна се подигравателно Жвачек. — Незабавно трябва да напуснете, вие сте прекалено доверчив, не сте подходящ за учител.

— Трябва да напуснете — повтори Шефът. — Вие сте стар и доста уморен. Нашето прочуто училище се нуждае от силни и енергични учители.

Мислех, че Алкивиад ще каже нещо, но той само ни гледаше с тъжни очи. Спомних си какво означава това. Беше записано в общата картотека на Способа.

— Другарю Мишак... — промълвих аз.

Исках да му обясня всичко, но той се обърна и си тръгна.

Гледах отчаян прегърбената му фигура, която се отдалечаваше в дъното на площада... Затичах се след него. Видях го, че слиза надолу с ескалатора. Гонех го задъхан, като прескачах по няколко стъпала наведнъж.

— Другарю Мишак, ние наистина ви обичахме!

— Не вярвайте на ученика Чамчара, колега Мишак — чух близо до себе си глас и, уплашен, забелязах Жвачек. — Той е измамник. Те приложиха спрямо вас специален СПОЗА, или вариант НУПУМ в комбинация с ГАБ. Чували ли сте за метода ГАБ? Това е Големият блъф, чиято жертва станавате вие. Учителското тяло ви предупреждаваше, но вие се доверихте на своите притъпени сетива. Оставихте се да ви блъфират и вследствие на това се поддадохте на СПОЗА. Вие не знаете, че те купиха за вас Способ. Той именно се нарича СПОЗА. Купиха го на безценица. Само за четиридесет и седем злоти и десет гроша. Евтино струвахте наистина. За мен би трябвало да платят поне десет пъти по толкова.

Алкивиад се извърна на другата страна. Исках да изтичам след него, но Жвачек ме стисна силно за рамото с костеливата си ръка.

— Престани да мъчиш стария човек! Остави го да си отиде. Не чу ли какво каза другарят директор? Другарят Мишак трябва да напусне.

— Не! — извиках аз.

— Трябва. СПОЗА разкри неговата безпомощност.

— Не, вие нищо не разбирате. Той не беше безпомощен. Ние го уважавахме. Уважавахме го най-много от всички.

— И затова приложихте Големия блъф, така ли? — усмихна се Жвачек.

Исках да се измъкна, но той не ме пускаше.

— Не бягай! Казах, че никъде няма да отидеш. Връщаме се в училище. Сега аз ще се заема с вас. За мен нямате Способ. Днес ще правите класно на тема: „Как купихме СПОЗА“.

— Не, другарю Жвачек, не мога, аз се заклех да пазя тайна.

— Тайната вече не съществува. Лепки ни призна всичко.

Събрах сили и най-сетне успях да се изтръгна от ръцете на Жвачек. Навсякъде търсих Алкивиад, в Мариенщат, край Висла, в Солец, докато останах без душа. После примирен тръгнах към училище. На ъгъла срещнах Мрачния, Четката и Слабака.

— Какво чакате?

— Алкивиад. Днес имаме кръжок.

— Идиоти! — задъхано казах аз. — Не разбирате ли, че Алкивиад вече никога няма да се върне в училище! Като че ли не знаете какъв беше този Способ! Това беше чудесен способ за унищожаване на Алкивиад!

— Кой говори за унищожаване на Алкивиад! Той трябва да дойде тук.

— Няма да дойде.

— Ще дойде. Ще го чакаме.

Аз се засмях.

— Не се смей така, смехът ти е страшен — потрепери Четката — не мога да го слушам. Кажу ми, Слабак, да не се смее така.

— Не се смей така — сръга ме Слабака, — не виждаш ли как действуваш на Четката?

— Аз имам право да се смея така — отвърнах. — Това е смях на отчаяние. Когато вече няма никаква надежда, някои се смеят така.

— Не се отчайвай! Той трябва да дойде!

Продължихме да чакаме, като се упреквахме един друг и си хвърляхме в лицето обвинения. Чакахме така до вечерта, но напразно. Той не дойде. Когато се стъмни, събрахме кураж и решихме да отидем при него, в дома му.

Спомням си скърцащите дървени стъпала на старата къща в далечния квартал... Вятърът поклащаше уличната лампа и сянка на кръст от прозоречната рамка се люлееше по стената на стълбището, като че ли всеки миг щеше да падне...

Отгоре се чуваше глъчка. Ние вдигнахме очи. На площадката на втория етаж стояха хора с черни костюми. Сред тях забелязахме Шефа и Жвачек. Те се бяха подпрели на перилата на стълбището и пушеха изпускаяки големи колелца дим, които бавно се разсейваха във въздуха, а на нас ни се струваше, че се подреждат в разкривени букви:

СПОЗА...

И двамата бяха с черни цилиндри и бели ръкавици.

Ние се отдръпнахме изплашени и се сблъскахме с двама раздавачи, които мъкнеха големи пакети.

— Какво има в тия пакети? — попитахме неспокойно.

— Сто и два килограма съболезнования.

Не разбрахме за какво става дума.

— Да не е умрял някой?

— Да — отговориха двамата мъже. — Ще ни помогнете ли? Поне двайсетина килограма да качите.

— Нямаме време. Ние сме дошли по неотложна работа.

Почукахме на някаква врата. Отвътре надникна мъж с черен цилиндър.

— Извинете, търсим учителя Мишак.

— Тъкмо го свалят — отговори мъжът с черния цилиндър.

И наистина, от отворената врата насреща шестима мъже в траур изнесоха черен ковчег.

— Не! Не! Не съм съгласен! Това не е истина! — извиках аз. — Невъзможно е... Той знаеше, че ние наистина го обичаме...

Но никой не обръщаше внимание на вика ми. Мъжете с ковчега вървяха право срещу мен и в първите двама аз познах Шефа и Жвачек. Отстрани със запалени свещи вървяха: Венцковска, Дядката, Фарфала, другарката Калино, другарят Дендрон, другарят Неруха и целият персонал на училището.

Изплашени, ние се отдръпнахме на улицата.

Не след дълго от къщата изнесоха ковчега. После започнаха да излизат и дошлите за погребението. Изчакахме всички да минат, за да се присъединим към процесията. Но хората не преставаха да излизат, мълчаливи, с наведени глави, двама по двама, в безкрайна върволица и лицата на всички бяха странно млади. Процесията се проточи надалеч по улицата, а те продължаваха да излизат двама по двама, като след урок. Сред тях разпознах инженер Рончка, този по сярата, той държеше за ръка заместник-министъра. А подире им крачеха генералът и посланикът, облечени с мундири и изпълнени с достойнство.

Нямаше ги само момчетата от нашия клас. Внезапно ние ги видяхме. Те тичаха задъхани с картите, с таблата, скиците, с касетките за филми... Искаха да се мушнат в процесията, но нямаше място.

Пробихме си път до тях.

— Почакайте да минат всички — казахме им ние. — Ще тръгнем последни.

— Добре — отвърнаха те.

— Но защо сте взели тези неща?

— Нали винаги го изпращяхме с картите.

Чакахме дълго, но не можахме да дочакаме края на траурната процесия. Затова тръгнахме отстрани. За щастие, улицата беше тъмна и никой не се вглеждаше в лицата ни.

До нас вървяха двама мъже в траур. Под палтото на единия се виждаше бяла престилка, а от джоба му стърчеше лекарска слушалка. Този, който вървеше до него, бе с прокурорска тога. Двамата разговаряха тихо:

— Значи, ти го прегледа? — стигнаха до нас думите на единия.

— Бях при него, когато почина.

— И си сигурен?

— Да, това не беше естествена смърт.

— Какво мислиш?

— Убийство.

— Ще ги хванат ли?

— Възможно е. Убийците обикновено отиват на погребението на жертвата. Милицията вече чака...

Ние плахо се озърнахме. Наистина, зад всяко дърво стояха милиционери и наблюдаваха участниците в погребението. От време на време светваха с фенерчета в лицата на някои от тях.

Сърцето ми биеше в гърдите като чук. Все по-трудно ми ставаше да вървя. Краката ми бяха като от желязо. Изведнъж ме заслепи светлина.

— Това е един от тях — извика някой. — Дръжте убиеца!

— Не! Не! — изкрещях пронизително. — Аз не съм убиец!

Исках да избягам, но безчислената тълпа от бивши ученици на Алкивиад с чадъри и бастуни се хвърли след мен. Наобиколиха ме. Събориха ме на паважа. Хиляди ръце се протегнаха...

— Какво има? — чух гласа на баща си. Той стоеше над мен по пижама и се мъчеше да ме вдигне от пода. Лампата светеше.

— Алкивиад умря — прошепнах аз.

— Какъв Алкивиад? — баща ми ме гледеше разтревожено.

Едва сега дойдох на себе си и се засрамах. Погледнах сърдито баща си, защото ме бе видял в такова състояние.

— Сънуваше ли нещо? — попита той.

— Не... просто... упражнявах си ролята... ролята на убиец... Не знаеш ли, че играя в пиесата... попитай Шекспир.

— Шекспир ли? Какви ги дрънкаш.

— Исках да кажа Юлиуш Лепки от десети клас... Мама нали винаги е искала да стана актьор, затова се упражнявам...

— В тъмното? На пода? Посред нощ?

— Посред нощ ли? А колко е часът?

— Четири.

— Отсега нататък винаги ще ставам в четири... Животът е прекалено кратък, за да се проспива.

— Стига шеги! — ядоса се баща ми. — Марш в леглото и да заспиш. А утре ще кажа на майка ти да те заведе на невролог.

Аз легнах отново, но до сутринта не можах да мигна.

[1] Зигмунт III Ваза — полски крал, който преместил столицата на Полша от Краков във Варшава. ↑

[2] Ян Килински — (1760–1819) — един от ръководителите на въстанието на Косцюшко през 1794 г., действувал във Варшава. ↑

[3] Хуго Колонтай — (1750–1812) — идеолог на полското Просвещение. ↑

[4] Малаховски, Понински, Яшински, Крашицки — изтъкнати дейци от епохата на Просвещението. ↑

ГЛАВА ШЕСТНАДЕСЕТА

Рано сутринта, докато още бях в леглото, при мен дойде Мрачния.

— Исках нещо да ти кажа — започна той неуверено. — Мислех, че вече си станал.

— Не, още лежа.

— Как спа?

— Чудесно. Сънувах хубав сън.

— Хубав ли? — Мрачния ме погледна изненадано.

— Да. Сънувах танци. Бал на възпитаниците на училището. По този случай Венцковска беше изпекла всичките си кокошки и ни ги поднасяше. Хърбата свиреше на контрабас, а всички танцуваха. Беше много весело. Шефът танцуваше с Жвачек, Рончка — със заместник-министъра.

— А Алкивиад?

— Стига си ме занимавал с тоя Алкивиад.

— Ти не мисли ли по онзи въпрос?

— По кой?

— За Алкивиад.

Аз се засмях.

— Аз ли? Конят Цицерон има голяма глава, нека той да мисли. Аз не мога да поемам отговорност за некадърността на даскалите. Нашата работа е да измисляме такива неща, а задачата на даскалите е да не ни вярват и да ни пречат.

Мрачния беше потресен.

— Не знаех, че си такъв, Чамчо.

— Какъв?

— Твърд.

— О, ти не ме познаваш. Никога не си искал да ме опознаеш.

— Наистина ли никак не те интересува?

— Никак. Няма причини да униваме. Какво толкова е станало? Просто отново сме на изходната точка. Ще изиграем ли едно макао?

Мрачния потръпна.

— Нещо нямам желание.

— Отпуснал си се, Мрачни. Не мислех, че това така ще те потисне. Сигурно си спал лошо. Очите ти са зачервени.

Мрачния се смути.

— Цяла нощ ме боля зъб.

— А, виж, това е неприятно — казах аз. Той се засуети неспокойно.

— Е, аз тогава ще си тръгвам.

— Върви — казах. — Не, чакай, чакай! Не мога да те пусна в такова състояние. Какво мислиш да правиш днес? Струва ми се, че имаш нужда от развлечение. Един малък хигиеничен скандал ще ти се отрази добре. Може би ще отидеш при тези от Елк?

— Да не си полудял? Защо?

— Да им направиш номер на тия типчета. Ще им кажеш, че са те изпратили да ги заведеш в музея. Ще ги напъхаш вътре и работата е наред. Или по-добре качи ги на някой кораб и ги пусни надолу по Висла до Плоцк. Или срещу течението — до Черск. Ще посетиш селянина археолог и ще видиш дали този добър човек не е изорал нещо... Може да вземеш и Алкивиад. Какво ще кажеш?

— Какви ги приказваш, Чамчо — Мрачния се дръпна изплашен към вратата. — Не мога да те позная! Ти май си откачил от страх.

— Чакай, нали щеше нещо да ми казваш?

— Не, вече нищо.

— Виждам, че зъбът продължава да те боли.

— Аз си тръгвам.

— Чао! И те съветвам да отидеш на зъболекар.

Той изтича навън. Щом вратата след него се затвори, аз скочих от леглото, облякох се на бърза ръка и като се оглеждах дали някой няма да ме види, затичах се към училище.

Заварих Алкивиад в малката стаичка до учителската. Отдъхнах си, като видях, че е сам. Часовете бяха започнали преди малко и всички учители вече бяха влезли в класните стаи.

— Добър ден, другарю Мишак.

— Кой е? — дори не вдигна глава той. Седеше над една камара тетрадки.

— Чамчара от осми А клас.

— Какво? Толкова рано? Екскурзията е чак в десет часа.

— Да, другарю Мишак, но аз... аз... — заекнах.

— Имаш някаква работа ли?

— Да, нещо такова... — пристъпих от крак на крак. — Точно дойдох...

— За епидиаскопа ли? Утре ще прожектираме материала от Помпей.

— Не става въпрос за епидиаскопа...

— Знам, предпочитате филм, но тази седмица няма да стане. Затова пък в понеделник...

— Аз не заради филма, ами...

— За кръжока ли? Не се безпокой, момче. В кръжоците стават различни неща, но после всичко се оправя.

— Сигурно, другарю Мишак, но работата не е в това... по-скоро се отнася до вас.

— Да не би за пакта? — попита той, като прелистваше тетрадките.

— В известен смисъл да.

— С нещо не сте съгласни ли? — говореше той, все още, без да ме погледне. — Да не би да съм се отклонил някъде, нещо да съм забравил или пропуснал? Предварително моля за извинение, приятелю. Тази седмица всичко е възможно. Станах титан на труда, Чамчара. Знаеш ли, че склучих дуумвират с осми В, а вероятно ще склуча и с Б клас. В училището ни повя вятърът на историята, както би се изразил нашият скъп директор. Уви, за мелниците вятърът е допълнителен труд. Погледни тези съчинения по история. Всяко е поне от десет страници, а има и по двайсет. И аз съм вятърната мелница, която трябва да смели тая реколта...

Гледах го загрижено. Привидно сърдитото му оживление показваше, че е в изключително настроение. „Как ще му призная“ — мислех с тревога.

А Алкивиад продължаваше да говори:

— Да, скъпи Чамчара, освен това приближава краят на срока, всеки ден имам събрания, а екскурзиите ще ме довършат. Всички легиони завидяха на осми А и сега ги е завладяла страст да пътешествуват, което дори не е чудно, тъй като пролетта освобождава у четириръките, както казва другарят Ейджатович, с когото напълно

съм съгласен, първичните атавистични наклонности за многобройни и шумни отлитания. И все пак това, което стана тази пролет, надмина всичките ми очаквания. Не мислиш ли, че това е пролет, достойна за епопея от рода на „Пан Тадеуш“? Уви, подозирам, момчето ми, че само една такава пролет ще имам в живота си по простата причина че май няма да я преживея...

Аз потреперих.

— Другарю Мишак.

— Ти потръпна, Чамчара. Днес забелязвам у тебе странна нервност. Може би смяташ, че правя намек за пуническата война, която водя с другарката Калино за кабинета на първия етаж, анексиран от жалките географи. А не, не се бой! Тази война, приятелю, аз я водя с хладна упоритост и в отлична форма, като на всички съвети повтарям: „Ceterum censeo Kalinam delendam esse“^[1] (научих това от нашия приятел Катон). Но, казвам ти, горе главата! Един Анибал в рокля не може да ме надвие. Ако се боя от нещо, то е да не стана жертва на *supplicium rotae*, или мъките на колелото. Както знаеш, това е мъчение, прилагано още в Средновековието. Връзвали нещастната жертва на едно колело и я въртели до смърт. Това мъчение, макар и в по-изфинен вид, е просъществувало до днес. Предчувствувам, че ме очаква точно такъв край. Само че ще трябва да кръжа с много колела и колелца едновременно, защото пак се формираха два нови кръжока на учениците от по-горните класове. Тези младежи имат особени амбиции. Решили са да обърнат наопаки някои традиционни гледища. И знаеш ли, Чамчара, аз треперя от страх. Да се ревизират гледища е опасно нещо, тъй като не всички могат да се носят от опаката страна. Но мога ли да гася научните пориви на младежта? Това ще бъде много тъжно. Тъжно и жестоко. Все едно, да кърша клоните на разцъфнала ябълка.

Алкивиад вдигна поглед от тетрадките и с увиснала във въздуха писалка се загледа в разцъфналата градина отсреща.

Аз го наблюдавах съчувствено. Горкият, той дори не подозираше, че само след миг спокойствието на духа му и самодоволството му ще рухнат по-страшно и от Картаген.

— Съжалявам — казах, — но не става дума за някакво отклонение или пропуск от ваша страна.

— А за какво?

— Просто исках във връзка с днешната екскурзия...

— Разбирам. Имаш някакво предложение за маршрута.

— Не, по-скоро бих искал да изясня... — отново заекнах.

— Нещо неясно ли има?

— По-скоро грешка.

— Да не би нещо да не е в ред? Някакви трудности?

— Да го наречем тревога.

— Тревога преди екскурзията?

— Да.

— Научната тревога ражда истинското творчество — спокойно забеляза Алкивиад.

— Боя се, че нашата тревога няма научен характер.

— Тревога на съвестта ли е?

— Да, може така да се нарече. Става въпрос за... — окашлях се аз. — Не бих искал да ме разберете погрешно и да си помислите нещо лошо за нас... Става въпрос за това, че в началото на учебната година ние извършихме известни тактически действия.

— Тактиката се е ценяла високо още в древността.

— Така е, другарю Мишак, и поради това ние изхождахме именно от тактически съображения.

Някой почука на вратата на учителската стая.

— Я виж кой е — каза Алкивиад. — И кажи да не ми пречат.

Аз минах през учителската стая, отворих вратата и заставах лице срещу лице с Мрачния, Четковски и Слабака.

Призля ми. Те ме погледнаха враждебно.

— Ето го! — измърмори Четката. — Значи все пак е дошъл тук!

— Подозирах, че е в състояние да направи това! — Слабака се задъха от възмущение. — Ще стовари всичко върху нас!

— Правиш се на невинен пред Алкивиад за наша сметка — изсъска Мрачния. — Значи така? Когато дойдох у вас, ти се шегуваше и увърташе! Какъв гювеч щеше да направиш с ония от Елк! Навиваше ме да ги предизвикам. А ти самият тихомълком... Предател такъв! Измамник!

— Чамчо винаги е бил двуличен! — каза Слабака.

— Ще ви обясня — простенах аз, — само ми позволете да говоря! Реших да се жертвувам. Не исках да излагам и вас и мислех сам да уредя всичко.

— Лъжеш долно, Чамчо! Не го усуквай! Тази сутрин ти напълно разголи липсата на човешки чувства у теб и цялата си морална низост!

Без да обръщат внимание на моите протести, те се вмъкнаха в кабинета.

— Другарю Мишак — задъхаха се и тримата. — Какво правеше тук Чамчо?

— Чамчара дойде да ме тормози.

— Той... каза ли ви вече?

— Туй-онуй.

— Не му вярвайте, другарю Мишак. Ние го правехме без никакви лоши намерения. Изхождахме единствено от тактически съображения — заекна Мрачния, като ме гледаше под вежди.

— Дипломатически — обади се Четката.

— Хигиенични — добави и Слабака.

— Същото говореше и Чамчара — разсеяно въздъхна Алкивиад и се върна към тетрадките. — Но аз в края на краищата не разбирам за какво става дума.

— Става дума... ами става дума за това, че... — започна Мрачния и се задави.

— Виждаш ли, глупако, как се давиш — прошепнах аз и го дръпнах за ръкава — съвсем ненужно нахлухте тук, щях да уредя всичко сам.

— Щеше да признаеш всичко? Честно? — погледна ме той недоверчиво.

— При сегашното положение само нашето признание може да спаси Алкивиад. Иначе той ще се хвърли в пропастта като дете, съвсем несъзнателно.

— Ами нали сутринта точно за това мислех да говоря с теб, а ти не искаше, правеше се на идиот и разголваше моралната си низост.

— Така е. Разголих моралната си низост, защото не исках вие да дойдете тук и да мънкате пред Алкивиад като някакви нещастници. Това дразни театралното ми ухо. За тези неща човек трябва да има политическо умение и дипломатически такт, от които съдбата ви е лишила. И моля ви, ако искате да запазите достойнството си пред бъдещите поколения, оставете ме аз да говоря.

— Какви са тези спорове там? — попита разтревожен Алкивиад. — В края на краищата за какво сте дошли тук — с мен ли да

разговаряте или помежду си?

— Ние тъкмо уточнявахме линията, другарю Мишак — отвърнах аз.

— Дълго ли ще продължи това?

— Вече сме готови. Става въпрос, че ние предприехме тези действия съзнателно.

— Да, доста съзнателно — окашля се Мрачния.

— И планово — добавих аз.

— Предумишлено, така ли? — попита Алкивиад, без да се откъсва от тетрадките. — Предумишлено, тоест предварително обмислено деяние.

— Може да се нарече така — съгласих се аз неуверено.

— Предумишлено учение? Това ми харесва! — възкликна Алкивиад.

— Не точно учение — окашлях се аз, — по-скоро обратното. Ставаше въпрос за Способ.

— Способ или модус — разсеяно повтори Алкивиад, — но какъв способ?

— Способ, тоест СПОЗА.

— СПОЗА или Дрейф.

— Дрейф или свободно плуване по вълните на историята.

— И отклонение от курса.

— Това ни се стори полезно.

— Интересно.

— Плодотворно.

— Но уви имаме известни опасения, че нашите познания не са, тоест...

— Тоест по-скоро не...

— Несистемни.

— Да, точно това исках да кажа, другарю Мишак. Несистемни и недостатъчни. С една дума, тази екскурзия...

— Тази разходка с гостите от Елк...

— Не. Не може да се проведе с нас.

— Ааа — каза Алкивиад и най-сетне остави писалката.

Това беше едно много голямо „А“. Настъпи тревожно мълчание. Първи се обади Алкивиад.

— Вашите съмнения говорят много добре за вас.

Ние се спогледахме отчаяни. Той все още не разбираше сериозността на положението.

— Другарю Мишак — простенах аз. — Ще ви го кажа накратко. Ние не учехме. Ние дрейфувахме. Всичко това беше дрейф.

Един миг Алкивиад мълча.

— Разбира се, можем да го наречем и дрейф — каза той. — Много хубава формулировка. Но кой ще се осмели да твърди, че дрейфът не е метод и че не носи полза. Много откриватели, особено Амундсен и Нансен и други изследователи на Севера съзнателно са оставяли корабите си на дрейф — с научна цел. Когато дрейфувам по вълните на историята, носен от теченията на проблемите, минаващи през вековете, не само опознавам по пътя историческите факти и събития, но и ги свързвам в причинно-следствена верига, започвам да разбирам насоката и смисъла на промените. А това е най-важното.

Ние прехапахме устни.

— Дрейфът не е безопасен. Можеш да заседнеш в някоя плитчина или да попаднеш на подводни скали, да загубиш много време, да се заблудиш, всичко да объркаш.

— Да, обаче аз стоях на мостика — каза Алкивиад. — Може да се каже, приятелю, че не съм отделял поглед от компаса и непрекъснато съм проверявал местоположението. А то беше задоволително. Теченията ни отнасяха в полезни от гледна точка на науката посоки. Нали това влизаше в условията на договора. Аз изрично казах, че ще се отнасям към вас като към свободни търсачи на истината. Затова не можех да отхвърлям вашите инициативи. Това би било вредно и ненужно. А високата ви съзнателност, живият ви интерес, ще се осмеля да кажа: вашата любов към историята гарантираха успешен резултат от експеримента. Впрочем — Алкивиад нескромно се окашля — трябваше да предположите, че в този триумвират аз и без туй щях да стана Цезар. Не, решително не виждам да сме нарушили с нещо условията на договора.

Мрачния горчиво се усмихна.

— Е, да, само че... ако знаехте... Точно там, е работата, че вие сключихте с нас договор, защото мислехте, че знаем, иначе щяхте да се страхувате... Никога не бихте се осмелили...

— Но вие знаехте.

— Нищо не знаехме. Катон ни е свидетел. Нищичко.

— Наистина ли? И ти ли, Чамчара?

— За да науча какво е Ахилесова пета, разгръщах енциклопедията.

— А ти, Мрачни?

— Аз не различавах хоплитите от Иполит.

— И вие ли, Четковски и Слабински?

— Знаехме само за първите Пясти, защото ни наредиха да го назубкаме за дрейфа.

Алкивиад застина. Мислех, че този път вече сме го разколебали, но оказа се, че поводът за смайването му е съвсем друг. Той изведнъж се изправи и предпазливо се приближи до нас като до редки и ценни експонати.

— Но това е необикновено! — извика той. — Ние извършихме подвиг, какъвто не е отбелязван в хрониките на славното ни училище. Вие сте достойни за възхищение!

— Ние? — онемяхме и четиримата. — Защо?

— Защото, без да знаете предварително каквото и да било, вие попихте знанията като гъба за рекордно време без никаква принуда.

— Ние нищо не знаем — ядоса се Мрачния, но Алкивиад само се усмихна снизходително.

— Вече казах, че тази скромност ви прави чест. Между нас казано, другарят директор също смята, че вие нищо не знаете, и именно затова аз държа публично да покажа вашите знания.

Ние увехнахме. Всичките ни усилия отидоха напразно. Заслепен човек. Целият е пропит от самонадеяност. Какво да се прави, нищо не може да помогне.

— Другарю Мишак, не правете това — простенахме почти едновременно като по команда. — Ние на-ис-тина ни-що не зна-ем.

— Приятели, тази увереност е измамна. — Алкивиад поклати плешивата си глава. — В низа на вековете само един философ се е осмелил да каже „зная, че нищо не зная“, но вие нямате никакво право да повтаряте това след него, защото не сте философи. По-скромно, приятели! Не сте искали да учите? Съгласен съм. Но да твърдите, че нищо не сте научили, това е самонадеяност! Вие не сте непромокаеми. Знанието се е процеждало във вас като отрова. Вие сте отровени от знания. Вие дишахте знание, къпехте се в океан от знания, а да не говорим, че бяхте подложени и на облъчване! Когато сте на слънце, вие

обгаряте, независимо дали искате или не, дали мислите за това или не. А какво да кажем, когато някой съзнателно ви излага на слънце и когато обичате слънцето. Защото на мен ми се стори, че вие обичате историята.

— Сигурен ли сте? — подсмръкнахме ние.

— Сигурен съм, както Галилей, когато твърдял, че земята се върти.

Ние въздъхнахме и повече не подновихме опитите за борба, примирени до крайност. Вярата на този човек беше в състояние планина да премести.

— Добре — каза Мрачния — можем да вървим на тази...

— Сондираща разходка — подсказа му Алкивиад.

— Сондираща разходка — повтори почти разплакано Мрачния.

— Но ако стане провал, ние не сме виновни. Честно ви предупреждавахме... И си измиваме ръцете.

— А, виж, това е нужно — каза Алкивиад, като хвърли поглед към черните нокти на Мрачния.

Той бързо скри ръце в джобовете си.

[1] *Ceterum censeo Kalinam delendam esse.* — Смятам, впрочем, че Калино трябва да бъде унищожена. Перифраза на прочутия израз на Катон: „*Celerum censeo Carthaginem delendam esse*“. ↑

ГЛАВА СЕДЕМНАДЕСЕТА

За място на екзекуцията избраха най-напред „Краковске Пшедмешче“. Слязохме от автобуса близо до Художествената академия и с лица на обречени тръгнахме след Шефа, Шекспир и Алкивиад. Шекспир през цялото време се усмихваше под мустак, от което ние изпаднахме в най-черни мисли. Отстрани ситнеха доверчивите хлапета от Елк начело с учителя си. Жал ни стана, че им се бяха паднали такива екскурзоводи като нас. На вид бяха много симпатични и сигурно заслужаваха нещо по-добро.

Шефът спря на пресечката на „Тренбацка“ и „Кожа“ и посочи една от ъгловите сгради.

— Може би Слабински ще ни каже нещо за този исторически паметник и неговата роля.

— Това е Саската поща — отговори, без да се запъне Слабака.

Отдъхнах си. Присъдата беше отложена. Засега щастието ни се усмихна. Слабака беше голям филателист и веднъж бе пуснал по-дълбоко „морска змия“ за ролята на пощата в историята. Тогава ние целия час дрейфувахме през вековете, разглеждайки начините за общуване между хората от разстояние от най-стари времена до наши дни. Тъй че Слабака сигурно някак си ще се измъкне.

И наистина му тръгна гладко. Той започна от Хермес, който бил нещо като министър на съобщенията при олимпийските богове, после през древните бързоходци и пратеници, през римската поща и кралската поща от Средновековието, през кралските „очи и уши“, конната поща, дилижансите, оптичския телеграф, жичния и безжичния телеграф — щастливо кацна на съвременната поща.

С Мицкевич също някак се оправихме. Благодарение на Жвачек, който предъвкваше с нас Мицкевич от началото на годината.

Малко се стегнах, когато отидохме на Площада на победата, бившия Саски площад, и до Саската градила и по този случай Алкивиад започна да тормози с въпроси Бем. Но стана чудо — Бем се движеше уверено напред. Едва по-късно си спомних, че веднъж бяхме

пускали „змия“ за подковите, които крал Август Саски Силния чупел с ръка и една от които искаше да ни пробута потомъкът на ковачите от Черск.

На площад „Замкови“ Четковски даваше обяснения за Колоната на Зигмунт и кралете от династията на Вазите. Недоверчиво слушах малко бързивата му, но смислена реч и установих, че той говори неща, които са ми известни и че аз също, а вероятно и всеки от нас би могъл да говори за това. Тогава откъде се бе взел кошмарният ми сън?

Алкивиад стоеше самоуверено отстрани и спокойно усмихнат гледаше към Шефа, който слушаше недоверчиво. Конското му лице се бе издължило още повече от обикновено, веждите му бяха сбърчени. На него все още не му се вярваше и аз усещах, че се готвя за генерално настъпление.

Наистина, щом спряхме на площада в центъра на Старе място, той ни загледа проникателно един след друг, сякаш търсеше жертва. Изплаших се, че моментът на моята екзекуция е дошъл. Стоях понастрана с неопределена физиономия, което би могло да се изтълкува като опит да се изплъзна от сондата. Защото лицето ми е такова, без късмет, и щом почна да мисля напрегнато, заприличвам на последния глупак, а това провокира даскалите. Затова се изплаших, че моят ред е дошъл и сондата ще бъде пусната в мътните плитчини на знанията ми. Не се излъгах. Погледът на Шефа се спря върху мен. Аз моментално се озъбих в невинна усмивка, но беше вече късно. Чух плътния глас на Шефа:

— А сега може би Чамчара ще се прояви?

— Нужно ли е, другарю директор? Аз съм малко пресипнал — и наистина веднага пресипнах като железопътния високоговорител на гарата в Кожеброди, преструвайки се, че гласните ми струни са в доста лошо състояние.

В очите на Шефа трепна весел блясък.

— Не е нужно да викаш, Чамчара, — каза той благо.

Почувствувах се, меко казано, доста зле. Но реших да запазя достойнство.

— Какво да говоря?

— Може би ще обясниш на другарите си как се наричат отделните страни на площада и защо?

— Аз съм на вашите услуги — обърнах се към учениците от Елк. — Както виждате, площадът има форма на квадрат. Квадратът е геометрична фигура както окръжността. Около квадрата може да се опише окръжност, а също така в него може да се впише окръжност. Тук наблизко дори има една уличка, наречена „Кривото колело“, което показва, че строителите на площада са искали да опишат около квадрата окръжност, но тя излязла крива, затова направили само една част от окръжността и се отказали...

— По-конкретно, Чамчара. Не го усуквай! — намръщи се директорът. — Трябва да говориш за страните на площада.

— Да, другарю директор. И тъй, площадът има четири страни и всяка от тези страни носи историческо название. Тук, където сме застанали, е страната на Колонтай, там — страната на Барс, тази е на Закшевски, а онази на Декерт.

— Да кажеш сега нещо за Декерт...

— Дадено, другарю директор. Декерт — обърнах се към гостите от Елк, — не бива да бъркате с декрет, и тъй Декрет, извинявам се, Декерт е бил...

„Дявол да го вземе — мислех трескаво, — какъв е бил всъщност този човек? Сигурно някакъв патриот“.

— Няма съмнение, че е бил голям патриот, прочут и достоен мъж — казах аз високо и спрях. — Представителен на ръст — добавих слепешката, но нищо повече не можех да добавя. Чувствувах, че се провалям. За кралете все нещо бих могъл да бръщолевя, но тоя Декерт? Напразно се ровех в паметта си!

В очите на Шефа отново долових ироничен блясък. Да, той все пак беше стара лисица и веднага усети, че ме е спипал.

— Някои подробности, Чамчара — каза той, като разглеждаше върха на обувката си. — Да кажеш нещо за епохата, за историческия фон.

Господи, какво да правя?! Все още нищо не се сецах. Измъквах от кътчетата на мозъка си всички портрети на прочути мъже, картини на Матейко и музейни боклуци. Напразно. Тоя Декерт трябва да е някой от времето на Колонтай. В такъв случай контош, не по-скоро, фракче и перука. От гълбините на паметта си измъкнах на бял свят всички ония червеникави и жълти, блестящи, лакирани и напукани лица. Те изплуваха от гъстите черни и кафяви бои, в които ги бяха

потапяли тогавашните художници. Напразно! Никое лице не ми напомни Декерт.

Погледнах към Алкивиад, но, о ужас, горкият явно изобщо не си даваше сметка за сериозността на положението и с безгрижен поглед наблюдаваше гълъбите, които гугукаха на сградата на Баричковците. А аз продължавах да съм в шах, нещо повече, започвах леко да изпадам в паника. За малко да кажа, че Декерт е бил прочут пират, но в последния момент си спомних, че пиратът се казваше Дрейк и е бил англичанин от двора на кралица Елизабет. Пък и откъде ще се вземе някакъв пират на стария достоен варшавски площад? Боже мой, трябва да се стегна. Готов съм да плещя всякакви глупости.

Стана ми много тъжно. Не, не може да учиш историята безболезнено с помощта на дрейфа. Все ще се намери някаква тъмна личност, някакъв Декерт, когото не си назубкал и в когото е съвсем лесно да се препънеш.

А след това си помислих, че сънят ми е бил символичен. Цялата тази тъжна група е всъщност погребение. Погребваме Алкивиад и себе си. Още малко Шефът ще изгуби търпение и ще се върнем в училище, понесли загубените си илюзии, траурна черна процесия... Изведнъж се вцепених. Тези думи ми припомниха нещо. Процесия... Черната процесия! Сетих се! Сигурно сте изпитвали онова приятно свиване на сърцето, когато то изведнъж като че ли спира за миг, а след това започва да бие силно и радостно, когато всичко в главата ви става прозрачно ясно, като малка ядрена експлозия в клетките на сивото вещество. В този миг на мене ми се случи именно нещо подобно.

— Черната процесия — повторих аз високо.

Видях процесията от облечени в черно мъже. Те излизат от кметството, чиято сграда днес не съществува, и точно там, начело на тия мъже е Декерт. Качват се на каретите. Приближават се до замъка. Кога става това? По време на Четиригодишния сейм.^[1] А Четиригодишният сейм? Четиригодишният сейм е трябвало да изправи Полша на крака. Веднъж в час по история разговаряхме на тази тема. Започнах да си припомням...

Беше след много дрейфове, когато ставаше все по-трудно да се намери подходяща тема. Затова след като поумувахме, ние решихме да поставим на обсъждане упадъка на Полската държава.

Този въпрос отдавна ни вълнуваше. Спомням си колко ни бе трудно да разберем как Полша, която през 1683 година още е разбивала турците край Виена, само тридесет години по-късно вече е толкова слаба, че царят ѝ нарежда колко войска може да притежава.

Спомням си онзи мрачен декемврийски ден. Нямаше сняг. Но валеше проливен дъжд. Алкивиад дойде в училище с чадър, а атмосферното налягане беше толкова ниско, че ние започнахме да се страхуваме да не би да наруши договора и да започне да изпитва с бележки когото му падне. Затова още щом влезе в класната стая, впрочем, в доста лошо настроение, ние моментално му приложихме двойна доза „хашиш“ под формата на такава гробна тишина, че се чуваше шипенето на водата в радиаторите. А веднага след това, без да се бавим, пуснахме една гъвкава и многоглава „морска змия“.

— Според нас упадъкът на Полша е настъпил по вина на Собески.

Алкивиад замига. Нашите тези първоначално винаги го смайваха.

— Та той е имал толкова много войска. И е бил победител при Виена.

— Не е ли могъл да въдвори ред?

— Имал е последната възможност!

— Трябва да е бил лош политик.

— Защо е помагал на Австрия?

— Може би по-добре щеше да бъде, ако турците бяха превзели Виена. Щяха да изгонят Хабсбургите.

— И тогава може би нямаше да има подялба на Полша?

— Трябвало е да се съюзим с турците.

— Нали тогава враговете ни са били общи.

— А Собески нищо не направил, за да заздрави Полша отвътре.

— И после настъпил крах.

— Защо никой не е вдигнал бунт, когато с подкуп поставили на трона Сас^[2]?

— Не е ли имало тогава умни хора?

— Къде са се били дянали хусарите?

— Защо са допуснали Немия Сейм?

— Войската е трябвало да вдигне бунт.

— Да направи преврат!

— Заговор!

— Революция!

Алкивиад стоеше смяян. Когато се съвзе, той започна да подрежда проблемите и да ни обяснява заплетените и неясни причини за упадъка на Първата полска държава. Ние разсъждавахме дали един, макар и голям вожд би могъл да спаси страна, която има лош строй, без смяна на този строй. И какво е трябвало да се направи, за да се промени строежът. И дали можело да се вдигне революция, когато още няма „революционни обществени сили“.

Говорехме за хората, които се бяха заели да укрепят Полската държава. За Замойски, Конарски, Лешчински, Чарториски, за участниците в Ковачницата на Колонтай^[3]. Между тях именно е бил Декерт. За полските яacobинци, за създателите на конституцията от Трети май и за ония, които им пречели.

Всичко това сега застана пред очите ми. Аз вече знаех за какво трябва да говоря. И грубо пресметнато, бих могъл да издържа на тази тема два часа. Само да не ми измени вдъхновението, и ще ги науча аз тях. Завинаги ще им се отце да пускат сонди в Осми легион! Ще сложа край на това мероприятие! Имам способ! Ще шашна и Шефа и гостите. Ще пукнат от скука да ме слушат два часа. Ще ни оставят на мира с въпросите си и ще се разбягат.

И тъй, аз започнах голямата си „реч“.

— Моля да ме извините за прекалено дългата пауза. Това не беше от разсеяност, а ако мога така да се изразя, от просветление. Изведнъж видях историческа сцена. Представете си старото кметство. То е било тук, в средата на площада. От него излиза мъж, облечен в черно, с дълго и тъжно лице. Това е Декерт, кметът на Варшава. След него достойно крачат представители на други градове от кралството, и те в траурни дрехи. Качват се на каретите, естествено, също черни и впрегнати с врани коне, врани тоест черни... Това е стара дума, скъпи гости от Елк. Произхожда от птицата врана, която има черна перушина. Означава още дявол, врана и капак за страничен отвор на бъчва.

След като учудих Шефа с лингвистичните си познания, аз гладко продължих:

— Но да се върнем към нашата Черна процесия. И тъй тези тъжни мъже са в траур. Защо? Заради участието на града. Къде отива това шествие? Отива в замъка, където заседава Четиригодишният сейм, за да изкаже пред него своите болки, желанието и основателни искания.

Тук започнах да говоря как градовете загубили своя някогашен блясък, как алчната шляхта им отнела правата, как западнала търговията — все поради органичното заболяване на държавата. Болестта започнала много отдавна — аз изредих първите признаци — и понеже не я лекували, след Саските крале довела до парализиране на кралството.

Говорих така около четвърт час, докато най-сетне забелязах, че някакво пълно момиченце се прозява. Значи всичко се развива успешно. Поотдъхнах си и за да ги отегча още повече, взех да предъвквам болестите на държавата. Сравнявах я със съседите, разгънах цяла историческа панорама. Могъщите врагове със силна централизирана власт, с огромни армии и между тях немощният колос — Полша. Говорих за лошите закони, за магнатите и дребните кралчета, за невежата и подкупна шляхта, за размириците и местните владетели, на които не им се искало да плащат нито за войска, нито за училища. После се захванах със съдбата на селянина. Както знаете, по тези въпроси може да се говори безкрайно. Стигнах чак до Мария Конопницка^[4] и вече се изплаших, че много съм задълбал и че могат да ме прекъснат, затова изоставих съдбата на селянина и сега пък се завайках за съдбата на краля, колко нещастен бил полският крал. Защото само го ласкаели, но не го уважавали, и колко бил безсилен.

И за загиването на строя говорих. А понеже е бил доста загнил, можех да се разпротра нашироко. Когато ми омръзна, отново се върнах към Декерт. Как се борил за обнова на Полша в Ковачницата на Колонтай. И изразих съжалението си, че градовете били толкова западнали, а след това и предположението, че ако били по-силни, може би и у нас е щяла да избухне революцията, както във Франция, и тогава нямаше да има нужда те да ходят в замъка и да молят краля и представителите на шляхтата. Но при съществуващото положение кметовете е трябвало да се облекат в черно и да отидат в замъка. А на всичко отгоре ги обвинили в якобинство.

Учениците от Елк нетърпеливо взеха да се озъртат и да пристъпват от крак на крак, а някакъв рационалист седна на бордюра на тротоара, извади сандвич и започна да дъвче. Нещастният им учител час по час поглеждаше Алкивиад с надежда. Обаче той, след като престана да наблюдава гълъбите на покрива на Баричковците, сега беше погълнат от гълъбите на покрива на Фукер. Нещастният педагог от Елк взе да поглежда към Шефа, но с нашия Шеф ставаха странни неща. Той стоеше като омагьосана статуя. Положително моите вдъхновени думи са звучали в ушите му като най-сладка музика и той не е знаел на какво повече да се учудва: на широтата на историческата панорама, на изненадващите отклонения или на плавната ми реч.

А аз продължавах да говоря, като бодвах балона на знанията си ту от една, ту от друга страна, изпусках по малко сведения, после го надувах отново и се понасях към друг край на историята чак до философски висини. Понякога подскачах, но винаги с чар и с уверено лице.

Смайването на Шефа продължи по моя часовник около трийсет минути, и, както ми съобщиха по-късно, това е било рекорд на даскалското му смайване (този рекорд впрочем още не е бит).

Най-сетне се предаде.

— Чамчара, стига! — каза той. — Струва ми се, че това е достатъчно за днес. Гостите сигурно са уморени.

Бледият учител от Елк побърза да ни благодари. В знак на особена благодарност аз получих от хлапетата герба на Елк. Закачиха ми го на гърдите като орден за заслуги. След това дечурлигата бързо изчезнаха.

На бойното поле останахме само ние, Алкивиад, директорът и Шекспир. Шекспир продължаваше да се усмихва подозрително, директорът смутено потриваше ръце. Ние наобиколихме Алкивиад и победоносно загледахме директора в очите.

Той се окашля:

— М-да... Поздравявам ви. Виждам, че във вас се е събудил духът на нашето училище. Само че се чудя как стана това!

Ние стояхме с неуверени лица. Наистина! Как стана това? Чудо ли бе? Отмъщение на Шекспир ли? Хитрост на Алкивиад? Необикновена сила на Способа? Или просто гениалност на Осми легион?

[1] Четиригодишният сейм — (1788–1792). Патриотичното крило по време на този сейм въвежда обществени и политически реформи с цел да се спаси независимостта и осъвремени страната. ↑

[2] Саси — Полска кралска династия от немски произход. ↑

[3] Ковачницата на Колонтай — група представители на прогресивното крило по време на Четиригодишния сейм. ↑

[4] Мария Конопницка (1842–1910) — полска писателка. ↑

Издание:

Автор: Едмунд Нижурски

Заглавие: Способ за Алкивиад

Преводач: Лилия Рачева

Език, от който е преведено: полски

Издание: първо

Издател: Държавно издателство „Отечество“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1976

Тип: повест

Националност: полска

Печатница: ДПК „Димитър Благоев“

Излязла от печат: май 1976

Редактор: Магдалена Атанасова

Художествен редактор: Венелин Вълканов

Технически редактор: Петър Стефанов

Художник на илюстрациите: Илия Саръилиев

Коректор: Мая Халачева

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/2988>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.